

ЗБІРКА ПРОГРАМ КУРСІВ, ПРАКТИЧНИХ ТА ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ З МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Методичні матеріали на допомогу
викладачам ОІППО, центрів професійного
розвитку педагогічних працівників

Київ
2024

Збірка програм курсів, практичних та тренінгових занять з міжнародного гуманітарного права. Методичні матеріали на допомогу викладачам ОІППО, центрів професійного розвитку педагогічних працівників: збірка/авт. кол.; упоряд.: Н.П.Герасим, Т.О.Поєдинок, В.Лисик – К., 2024. – 184 с.

Редактори-упорядники:

Наталя Герасим, вчителька ліцею № 15 ОРТ Чернівецької міської ради.

Тетяна Ремех, завідувачка відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України, старший дослідник, кандидатка педагогічних наук.

Науковий редактор:

Володимир Лисик, доцент кафедри міжнародного права Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат юридичних наук

Автори методичних розробок:

Бойченко І., Боровець Л., Васильків І., Вікторіна О., Гладун В., Гура С., Драновська С., Дуда Х., Кошка О., Кудрявець Д., Кучеренко А., Ланевська Т., Левицький В., Мацієнко І., Олевська І., Паніна Л., Рибак І., Сирцова О., Сідорчук В., Смагіна Т., Тищенко А., Хайло І., Чихун К., Яроменко В.

***Методичні матеріали** являють собою приклади програм освітніх курсів, модулів курсів, навчальних і тренінгових занять для впровадження в системі післядипломної педагогічної освіти з метою підготовки педагогічних працівників для викладання окремих питань міжнародного гуманітарного права в закладах загальної середньої освіти відповідно до оновлених навчальних програм з історії, громадянської освіти та основ правознавства.*

Ця публікація стала можливою завдяки щедрій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) у межах Програми «Права людини в дії», яка виконується УГСПЛ. Погляди та інтерпретації, представлені в цій публікації, не обов'язково відображають погляди USAID або Уряду США.

Більше про USAID за тел. Відділу зв'язків із громадськістю Місії USAID в Україні (+38 044) 521-57-53, на вебсайті: <http://www.usaid.gov/ukraine>, або ФБ сторінці: <https://www.facebook.com/USAIDUkraine>.

ЗМІСТ

Передмова	5
-----------------	---

РОЗДІЛ I. ПРОГРАМИ ОСВІТНІХ КУРСІВ..... 6

Освітня програма підвищення кваліфікації «Міжнародне гуманітарне право: теоретичні основи та практичне застосування в освітньому процесі» за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. <i>Тетяна Ланевська</i>	7
Програма освітнього модуля «Міжнародне гуманітарне право: історія і сьогодення» (8-годинний модуль, який слухачі будуть опрацьовувати впродовж двох днів по 4 години, заплановано як частину програми курсів підвищення кваліфікації вчителів історії, вчителів правознавства; навчання відбуватиметься онлайн). <i>Ірина Васильків</i>	19
Програма освітнього експрес-курсу «Викладання Міжнародного гуманітарного права в закладах освіти». <i>Катерина Чихун</i>	27
Освітня програма підвищення кваліфікації «Міжнародне гуманітарне право: зміст, значення, застосування». <i>Віктор Левицький</i>	41

РОЗДІЛ II. НАВЧАЛЬНІ ТА ТРЕНІНГОВІ ЗАНЯТТЯ..... 53

Програма навчального заняття «Джерела міжнародного гуманітарного права». <i>Іван Бойченко</i>	54
Програма навчального заняття «Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту. Основи безпеки і правила поведінки у період збройного конфлікту». <i>Любов Боровець</i>	57
Програма вступного заняття «Міжнародне гуманітарне право: що треба знати освітянам». <i>Олена Вікторіна</i>	61
Програма тренінгу «Роль міжнародного гуманітарного права у формуванні гуманітарної культури учнів». <i>Віталій Гладун</i>	64
Програма навчального заняття «Міжнародне гуманітарне право». <i>Світлана Гура</i>	79
Програма тренінгового заняття «Без міжнародного гуманітарного права війна перетворюється на необмежене насильство». <i>Світлана Драновська, Таїсія Смагіна</i>	84

Програма тренінгу «Міжнародне гуманітарне право». <i>Христина Дуда</i>	91
Програма навчального заняття «Міжнародне гуманітарне право: зміст, значення, застосування». <i>Оксана Кошка</i>	101
Програма навчального заняття «Міжнародне гуманітарне право та основи безпеки та правила поведінки в період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій». <i>Денис Кудрявець</i>	113
Програма тренінгу «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право». <i>Алла Кучеренко</i>	117
Програма тренінгового заняття «Основні поняття міжнародного гуманітарного права». <i>Ірина Мацієнко</i>	124
Програма тренінгового заняття «Важливість знань з МГП у період збройного конфлікту». <i>Ірина Олевська</i>	133
Програма тренінгового заняття «Основи міжнародного гуманітарного права. Захист жертв війни». <i>Лариса Паніна</i>	137
Програма тренінгового заняття «Захист учасників і жертв війни під час збройного конфлікту за міжнародним гуманітарним правом». <i>Ірина Рибак</i>	146
Програма тренінгового заняття «Міжнародне гуманітарне право: теоретичні основи та можливості інтеграції до змісту предметів/курсів громадянської та історичної освітньої галузі» (План реалізації та приклад одного із занять). <i>Ольга Сирцова</i>	151
Програма тренінгового онлайн-заняття «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право». <i>Валентина Сідорчук</i>	167
Програма тренінгового заняття «МГП як засіб захисту та відповідальності». <i>Анна Тіщенко</i>	170
Програма тренінгового заняття «Що таке міжнародне гуманітарне право та які права і цінності воно захищає». <i>Ірина Хайло</i>	173
Програма тренінгового заняття «На варті гуманності: Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця». <i>Вікторія Ярошенко</i>	177

ПЕРЕДМОВА

Міжнародне гуманітарне право як частина міжнародного публічного права має на меті захистити життя і людську гідність під час збройних конфліктів, зменшити та відвернути страждання, що є результатом війни. Воно містить правила ведення збройних конфліктів, обмежуючи насильство та захищаючи їх жертв, а також виступає системою світоглядних орієнтирів громадянина/громадянки України всупереч антигуманній мілітарній політиці Російської Федерації. В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України знання основ МГП перетворилися на життєво необхідні для кожного громадянина/громадянки нашої держави.

Усвідомлення неприпустимості вчинення воєнних злочинів та необхідності відповідальності за їх здійснення, формування системи поведінки заради особистої безпеки, створення умов для реінтеграції тимчасово окупованих територій визначено як одне із завдань сучасної української освіти.

Поширюючи знання з міжнародного гуманітарного права, педагоги розвивають громадянські компетентності учнівства/студентства, сприяють утвердженню в суспільстві розуміння необхідності дотримання норм та принципів МГП. Для реалізації цієї місії важливо забезпечити методичну підготовку освітян, їхній професійний розвиток. Певною мірою допомогти у вирішенні цього завдання можуть програми освітніх курсів, навчальних та тренінгових занять, розроблені науково-педагогічними працівниками закладів післядипломної педагогічної освіти.

Метою авторського колективу було:

- стимулювати науково-педагогічні кадри закладів післядипломної педагогічної освіти до включення в систему власної роботи поширення знань з основ міжнародного гуманітарного права та практичного досвіду застосування його норм;
- створити освітні ресурси, що допоможуть формувати в педагогів закладів загальної середньої освіти практичні навички впровадження норм та принципів міжнародного гуманітарного права у викладання навчальних предметів і курсів.

До збірки увійшли: освітня програма «Міжнародне гуманітарне право: теоретичні основи та практичне застосування в освітньому процесі»; програми освітніх курсів, що можуть бути використані як окремі модулі освітніх програм; навчальні та тренінгові заняття для різних категорій педагогічних працівників. Вони враховують зміст оновлених програм з навчальних предметів для закладів загальної середньої освіти й розраховані на різну кількість навчальних годин.

Автори/авторки програм, що увійшли до збірки, запропонували різноманітні форми та методи роботи з міжнародними та вітчизняними правовими документами, навчальними та інформаційними ресурсами, цифровими застосунками для організації навчання в офлайн/онлайн режимах. Ці матеріали допоможуть педагогам надати учням/цям знання, сформувати вміння, навички та ставлення щодо викликів та реалій сьогодення.

РОЗДІЛ I

ПРОГРАМИ ОСВІТНІХ КУРСІВ

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ «МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ»

за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Авторка: **Тетяна Ланевська**

старший викладач кафедри філософії і економіки освіти Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського.

ПЕРЕДМОВА

Освітня програма підвищення кваліфікації «Міжнародне гуманітарне право: теоретичні основи та практичне застосування в освітньому процесі» розроблена відповідно до законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», («Про фахову передвищу освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту), «Про професійний розвиток працівників», постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (зі змінами), Концепції розвитку педагогічної освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки від 16.07.2018 №776, розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 № 419-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року» та «Педагог професійного навчання», затвердженого наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 20.06.2020 № 1182 та інших нормативно-правових актів у сфері освіти.

Освітня програма є нормативним документом, у якому визначені профіль, перелік освітніх компонентів, кількість годин / кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми.

Термін дії освітньої програми три роки з переглядом програми 1 раз на 1 рік.

1. ПРОФІЛЬ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

СКЛАДОВІ

ОПИС ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

1.1. Загальна інформація	
Повна назва закладу вищої освіти	Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського
Найменування програми	Міжнародне гуманітарне право: теоретичні основи та практичне застосування в освітньому процесі
Тип документа	Свідоцтво про підвищення кваліфікації
Мова(и) викладання	Українська
Вид підвищення кваліфікації	За програмою підвищення кваліфікації
Обсяг (тривалість), що встановлюється в годинах та/або кредитах ЄКТС	30 год / 1 кред.
Форма підвищення кваліфікації	Інституційна (денна)
Місце виконання програми	Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського, м. Полтава, вул. Соборності 64-ж
Вартість/ безоплатність надання освітньої послуги	Безоплатний характер надання освітньої послуги для слухачів курсів підвищення кваліфікації за регіональним замовленням місцевих органів управління освітою, платна форма навчання згідно з кошторисом для всіх інших категорій.
Інтернет-адреса постійного розміщення опису освітньої програми	http://pano.pl.ua/n-v-poippo/prohramy-kursiv-pidvyshchennia-kvalifikatsii

1.2. Мета освітньої програми

Професійний розвиток здобувачів освіти відповідно до державної політики в галузі освіти та забезпечення якості освіти, а саме:

- удосконалення та розвиток професійних компетентностей, зокрема шляхом опанування сучасних освітніх технологій, методик професійної педагогіки,
- підвищення фахового професійного та методичного рівня педагогів щодо розуміння головних положень міжнародного гуманітарного права задля ідентифікації та фіксації порушень в умовах російсько-української війни,
- роз'яснення учнівству та широким верствам населення питань, пов'язаних із порушенням норм міжнародного гуманітарного права в російсько-українській війні та відповідальністю за ці порушення,
- опанування необхідного інструментарію для впровадження знань із міжнародного гуманітарного права в освітній процес.

1.3. Напрямок програми

Напрямок програми

- розвиток професійних компетентностей (базові знання з міжнародного гуманітарного права, у взаємозв'язку з міжнародним правом прав людини, у контексті європейської інтеграції; знання фахових методик і технологій);
- формування в здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей умінь, визначених частиною першою статті 12 Закону України «Про освіту»;
- створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами;
- використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, включно з електронним навчанням, інформаційною та кібернетичною безпекою;
- мовленнєва, цифрова, комунікаційна, інклюзивна, емоційно-етична компетентність; формування професійних компетентностей галузевого спрямування, ознайомлення зі станом і тенденціями розвитку галузі, вимогами до рівня кваліфікації працівників за відповідними професіями.

1.4. Освітній процес

Форми проведення навчальних занять

Лекція, практичне заняття, інструктивно-методичне заняття, тренінг, конференція з обміну досвідом, «круглий стіл», тематична дискусія, практична робота, аналіз ситуацій та розв'язання ситуаційних завдань (case-study), виконання творчих завдань, консультація, індивідуальна та групова робота, самостійна робота учасників професійного навчання.

Оцінювання

За результатами навчання проводиться залік в усній або письмовій формі. Залік проводиться у формі виступу з розкриття одного з питань для проведення підсумкового заняття. Окремими проміжними формами контролю є вхідний та вихідний (система тематичних тестових питань).

1.5. Програмні компетентності

Загальні компетентності

- ЗК.01 Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізувати свої права та обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність)
- ЗК.02 Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціальна компетентність)

- ЗК.04 Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей до досягнення спільної мети (лідерська компетентність)
- ЗК.05 Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності та підприємливості (підприємницька компетентність)

Професійні компетентності

- А1 Мовно-комунікативна компетентність (А1.1, А1.2, А1.3, А1.4.)
- А2 Предметна компетентність (А2.1, А2.2, А2.3, А2.4, А2.5, А2.6, А2.7)
- А3 Інформаційно-цифрова компетентність (А3.1, А3.2, А3.3)
- Б1 Психологічна компетентність (Б1.1, Б1.2, Б1.3, Б1.4)
- Б2 Емоційно-етична компетентність (Б2.1, Б2.2, Б2.3)
- Б3 Компетентність педагогічного партнерства (Б3.1, Б3.2, Б3.3)
- В2 Здоров'язберезувальна компетентність (В2.1, В2.2, В2.3, В2.4, В2.5)
- В3 Проєктувальна компетентність (В3.1)
- Г1 Прогностична компетентність (Г1.1, Г1.2)
- Г2 Організаційна компетентність (Г2.1, Г2.2)
- Г3 Оцінювальна-аналітична компетентність (Г3.1, Г3.2, Г3.3)

1.6. Очікувані результати навчання

Педагогічні працівники/працівниці закладів загальної середньої освіти в результаті навчання за освітньою програмою зможуть

знати:

- базові положення міжнародного гуманітарного права;
- методику включення питань з міжнародного гуманітарного права у викладання історії, громадянської освіти, правознавства, предмета «Захист України» та інших навчальних предметів/курсів;
- методику навчання учнів основ міжнародного гуманітарного права;

уміти:

- мотивувати учнівство до вивчення основних питань з міжнародного гуманітарного права;
- пояснювати умови та можливості практичного застосування норм міжнародного гуманітарного права;
- аргументувати необхідність дотримання норм міжнародного гуманітарного права;
- розвивати в учнівства навички емоційного інтелекту, критичного мислення, міжособистісної комунікації, командної роботи, роботи з навчальними кейсами, ідентифікації випадків, у яких необхідно застосовувати норми міжнародного гуманітарного права;

усвідомлювати:

- важливість дотримання норм міжнародного гуманітарного права;
- необхідність розвитку ключових компетентностей засобами міжнародного гуманітарного права;
- значення дотримання норм міжнародного гуманітарного права під час збройних конфліктів з метою обмеження засобів та методів ведення воєнних дій та захисту жертв війни.

1.7. Ресурсне забезпечення реалізації програми

Кадрове забезпечення

Викладацький склад, залучений до викладання навчальних тем за освітньою програмою, відповідає Ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності у сфері післядипломної освіти.

До викладання залучені як науково-педагогічні працівники кафедр ПАНО ім. М. В. Остроградського: розвитку освітніх галузей, освітньої політики, педагогічної майстерності та інклюзивної освіти, філософії й економіки освіти, так і педагогічні працівники інших структурних підрозділів академії.

Під час освітнього процесу залучаються професіонали-практики з досвідом роботи за фахом.

Матеріально-технічне забезпечення

Матеріально-технічна база ПАНО ім. М.В.Остроградського дозволяє проводити освітню діяльність у сфері післядипломної освіти.

Площа навчальних приміщень двох навчальних корпусів відповідає Ліцензійним умовам провадження освітньої діяльності.

Для реалізації освітнього процесу функціонують навчальні аудиторії (серед них спеціалізовані), тренінговий клас, STEM-лабораторія, комп'ютерні класи, бібліотека.

Для організації доступу здобувачів до мережі Інтернет організовано бездротовий зв'язок, що покриває площі двох навчальних корпусів академії.

Інформаційне та навчально-методичне забезпечення

У бібліотеці академії є сучасні найновіші довідкові видання, навчальна література, законодавчі та нормативні документи, періодика тощо.

Здобувачі освіти також використовують методичний матеріал, підготовлений викладачами, що забезпечує реалізацію освітньої програми.

2. ЗМІСТ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

2.1. Навчально-тематичний план

МОДУЛЬ / ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ (ТЕМА)	КІЛЬКІСТЬ ГОДИН
МОДУЛЬ I. Діагностико-аналітичний	
Вхідний контроль	0,5
Інструктивно-методичне заняття	0,5
Вихідний контроль	1
Залікове заняття	1
Усього	3
МОДУЛЬ II. Розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників	
Що потрібно знати про міжнародне гуманітарне право?	
Учасники збройного конфлікту. Зв'язок міжнародного гуманітарного права і громадянської освіти.	4
Історія виникнення та джерела міжнародного гуманітарного права.	4
Як працюють принципи міжнародного гуманітарного права?	
Важливість дотримання і наслідки порушення принципів МГП для забезпечення захисту прав людини в умовах збройних конфліктів.	4
Які міжнародні гуманітарні організації надають допомогу під час збройного конфлікту.	4
Як міжнародне гуманітарне право захищає цивільних осіб у період збройного конфлікту? Правила безпеки під час збройного конфлікту.	4
Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права.	4
Імплементация норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство України. Особливості правосуддя перехідного періоду.	3
Усього	27
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ ГОДИН / КРЕДИТІВ	30 / 1

2.2. Навчально-тематичний зміст

МОДУЛЬ I. Діагностико-аналітичний

Тема 1.1. Інструктивно-методичне заняття

Зміст: На інструктивно-методичному занятті обговорюються основні особливості цієї форми організації освітнього процесу та проведення процедури реєстрації слухачів на КПК.

Тема 1.2. Вхідний контроль

Зміст: Вхідне анкетування проводиться для перевірки початкових знань слухачів з теми напередодні отримання освітніх послуг. Анкета містить запитання, що допоможуть звернути увагу на найскладніші для вчителів питання під час проходження курсів підвищення кваліфікації.

Тема 1.3. Вихідний контроль

Зміст: Вихідне анкетування проводиться для задоволення потреб слухачів в отриманні якісних освітніх послуг. Анкета містить запитання, що допоможуть удосконалити організацію та зміст курсів підвищення кваліфікації вчителів.

Тема 1.4. Залікове заняття

Зміст: За результатами навчання проводиться залік в усній або письмовій формі. Залік проводиться у формі виступу з розкриття одного з питань для проведення підсумкового заняття.

МОДУЛЬ II. Розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників**Тема 2.1. Що потрібно знати про міжнародне гуманітарне право?**

Зміст: Філософія захисту прав людини. Універсальний характер прав людини та місце міжнародного гуманітарного права в сучасному міжнародному праві. Визначення, основні положення та завдання міжнародного гуманітарного права. Контроверсійність умов застосування міжнародного гуманітарного права.

Види збройних конфліктів. Сторони та учасники збройного конфлікту.

Характеристика принципів міжнародного гуманітарного права.

Значення міжнародного гуманітарного права в сучасному світі. Поширення знань з міжнародного гуманітарного права та формування на їхній основі громадянських компетентностей освітян та учнівства.

Тема 2.2. Історія виникнення та джерела міжнародного гуманітарного права.

Зміст: Передумови виникнення міжнародного гуманітарного права. Еволюція правових джерел щодо обмеження жорстокості під час війни. Звичаєве міжнародне гуманітарне право.

Події, що сприяли виникненню міжнародного гуманітарного права. «Право Женеви» і «право Гааги»: характеристика джерел і розвиток міжнародного гуманітарного права.

Сучасні загрози та виклики: випадки, не передбачені чинними правовими нормами. Принцип гуманності в міжнародному гуманітарному праві.

Міжнародне гуманітарне право як інструмент для навчання учнівства захисту прав людини під час війни та конфліктів.

Тема 2.3. Як працюють принципи міжнародного гуманітарного права?

Зміст: Поняття, зміст та особливості застосування принципів міжнародного гуманітарного права. Види збройних конфліктів. Сторони і учасники збройного конфлікту. Визначення і характеристики військового об'єкту.

Принцип розрізнення як найбільший прояв гуманності в період збройного конфлікту. Поняття нападу невідповідного характеру.

Сутність і особливості принципу пропорційності (сумірності) в умовах збройного конфлікту.

Характеристика принципу обережності й запобіжних заходів для захисту населення від наслідків нападу. Заборонені методи й засоби ведення воєнних дій: критерії визначення.

Важливість дотримання та наслідки порушення принципів міжнародного гуманітарного права в забезпеченні захисту прав людини в умовах збройних конфліктів.

Тема 2.4. Які міжнародні гуманітарні організації надають допомогу під час збройного конфлікту?

Зміст: Система та функції організацій, які надають гуманітарну допомогу. Право на гуманітарний доступ. Особливості статусу міжнародних гуманітарних організацій та специфіка застосування ними норм міжнародного гуманітарного права. Умови ефективної діяльності міжнародних гуманітарних організацій.

Гуманітарна діяльність компонентів Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Історія створення та особливості використання відмітних емблем та знаків у період збройного конфлікту.

Гуманітарна діяльність в Україні.

Тема 2.5. Як міжнародне гуманітарне право захищає цивільних осіб у період збройного конфлікту? Правила безпеки під час збройного конфлікту.

Зміст: Визначення поняття «цивільні особи»: сутність, ознаки.

Основні положення міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільних осіб під час збройних конфліктів.

Загальний і спеціальний захист цивільних осіб під час війни. Особливості захисту окремих категорій цивільних осіб: журналісти, медичний персонал, діти, жінки, біженці та внутрішньо переміщені особи.

Захист цивільного населення в умовах окупації.

Основи безпеки в період бойових дій: правила, заборони, ризики.

Тема 2.6. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права.

Зміст: Хто і яку саме відповідальність несе за порушення норм міжнародного гуманітарного права. Відповідальність держави за порушення норм міжнародного гуманітарного права. Міжнародна кримінальна відповідальність індивідів. Види міжнародних злочинів. Міжнародні кримінальні суди та трибунали.

Виконання та дотримання міжнародного гуманітарного права: роль держав, Міжнародного Комітету Червоного Хреста, ООН та інших суб'єктів. Актуальність та перспективи розвитку міжнародного гуманітарного права в сучасному світі. Стан дотримання норм міжнародного гуманітарного права в Україні: оцінка реальної ситуації та подолання викликів.

Тема 2.7. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство України. Особливості правосуддя перехідного періоду.

Зміст: Проблема удосконалення законодавства України, з огляду на імплементацию норм міжнародного гуманітарного права.

Правосуддя перехідного періоду: визначення та зміст поняття. Місце правосуддя перехідного періоду в постконфліктному врегулюванні з метою стабілізації ситуації в державі. Механізм повернення суспільства до норм і цінностей мирного життя: проблеми та можливі шляхи вирішення. Основні завдання процесу подолання наслідків збройного конфлікту. Запровадження правосуддя перехідного періоду в Україні: можливості та виклики.

Документування злочинів проти жертв збройного конфлікту як національний обов'язок. Суспільна дискусія про методи, форми та цілі перехідного правосуддя.

Тематика занять може змінюватися в межах 30 % залежно від змін нормативних документів, впровадження інноваційних методик, технологій, досвіду, досягнень педагогічної науки і практики та на задоволення запитів здобувачів освіти.

Для цього можуть бути використані теми на вибір:

МОДУЛЬ I. Розвиток професійних компетентностей педагогічних працівників

Міжнародне гуманітарне право і громадянська компетентність педагога: виклики та можливості

1. Теоретичні засади та методичний інструментарій для розвитку громадянської компетентності учасників освітнього процесу засобами міжнародного гуманітарного права.
2. Шляхи імплементації міжнародного гуманітарного права в освітній процес: можливості та ризики.

Додаток до освітньої програми.

Запитання та завдання для самоконтролю.

Тема 2.1. Що потрібно знати про міжнародне гуманітарне право.

1. У чому полягає загальна ідея філософії прав людини?
2. Як пов'язані між собою міжнародне гуманітарне право і громадянська освіта?
3. Які є види збройних конфліктів?
4. Хто є сторонами й учасниками збройного конфлікту?
5. Дайте визначення міжнародного гуманітарного права.
6. Якими є сутність і основні положення міжнародного гуманітарного права?
7. Назвіть основні завдання міжнародного гуманітарного права?
8. У чому полягає контроверсійність умов дотримання міжнародного гуманітарного права?
9. Яким є зміст та особливості застосування принципів міжнародного гуманітарного права?
10. Хто повинен дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права?
11. Розкрийте значення поширення знань з міжнародного гуманітарного права та формування на їхній основі громадянських компетентностей.

Тема 2.2. Історія виникнення та джерела міжнародного гуманітарного права.

1. Якими є передумови виникнення міжнародного гуманітарного права?
2. Які ви знаєте правові джерела, що обмежували жорстокість під час війн упродовж історії?
3. У чому сутність і значення звичаєвого міжнародного гуманітарного права?
4. Яка подія і чому стала приводом до виникнення міжнародного гуманітарного права?
5. Чим відрізняються «право Женеви» і «право Гааги»? Що між ними спільного?
6. Назвіть документи, які складають основу сучасного міжнародного гуманітарного права.
7. Як міжнародне гуманітарне право допомагає долати загрози та виклики сучасного життя?
8. У чому полягає практичне значення висвітлення теми щодо історії та джерел міжнародного гуманітарного права?
9. Які методичні інструменти допоможуть учнівству побачити та зрозуміти зв'язок міжнародних норм із національними, їхній вплив на ситуацію зі збройним конфліктом в Україні?

Тема 2.3. Як працюють принципи міжнародного гуманітарного права.

1. Схарактеризуйте поняття, зміст та особливості застосування принципів міжнародного гуманітарного права.
2. Дайте визначення й основні характеристики військового об'єкту.
3. Які три принципи посідають особливе місце в міжнародному гуманітарному праві?
4. Який принцип і чому є найбільшим проявом гуманності в період збройного конфлікту?
5. У чому полягають сутність і особливості принципу пропорційності (сумарності)?
6. Схарактеризуйте принцип вжиття запобіжних заходів для захисту населення від наслідків нападу.
7. Наведіть приклади віроломства під час збройного конфлікту.
8. Чому принципи міжнародного гуманітарного права актуальні для України нині?
9. Яке практичне значення має вивчення принципів міжнародного гуманітарного права?
10. Які методичні інструменти допоможуть учнівству розрізнити та засвоїти принципи міжнародного гуманітарного права?

Тема 2.4. Які міжнародні гуманітарні організації надають допомогу під час збройного конфлікту.

1. Які міжнародні гуманітарні організації надають гуманітарну допомогу під час збройного конфлікту?
2. Схарактеризуйте основні функції міжнародних гуманітарних організацій.
3. У чому полягає право на гуманітарний доступ?
4. Розкрийте особливості застосування норм міжнародного гуманітарного права міжнародними гуманітарними організаціями.

5. Що є умовами ефективної діяльності міжнародних гуманітарних організацій?
6. Як ви розумієте поняття кластера в гуманітарній сфері?
7. Схарактеризуйте сутність, мету, алгоритм дій кластерного підходу до діяльності міжнародних гуманітарних організацій у період збройних конфліктів.
8. Що ви знаєте про гуманітарну діяльність компонентів Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця?
9. Що сприяло виникненню відмітних емблем та знаків у період збройного конфлікту?
10. Визначте відомі вам емблеми та відмітні знаки та вкажіть, що вони означають.
11. Які ви знаєте фонди, програми та спеціалізовані установи ООН, що працюють в Україні?
12. Які підходи до методики викладу теми про міжнародні гуманітарні організації, на вашу думку, є найоптимальнішими?

Тема 2.5. Як міжнародне гуманітарне право захищає цивільних осіб у період збройного конфлікту. Правила безпеки під час збройного конфлікту.

1. У чому сутність поняття «цивільні особи», за якими ознаками можна визначити цю категорію населення під час збройних конфліктів?
2. Як міжнародне гуманітарне право регулює захист цивільного населення під час війни?
3. Назвіть основні джерела міжнародного права, що захищають цивільне населення в умовах збройних конфліктів.
4. Схарактеризуйте основні складові загального захисту цивільних осіб у період збройного конфлікту.
5. У чому полягає спеціальний захист цивільних осіб.
6. Які категорії населення належать до тих цивільних осіб, що потребують особливого захисту?
7. Як захищається цивільне населення в умовах окупації?
8. За що несе відповідальність держава-окупант на окупованій території?
9. Що забороняють норми міжнародного гуманітарного права державі-окупанту щодо цивільних осіб?
10. Назвіть основні правила безпечної поведінки в період збройного конфлікту та за інших надзвичайних ситуаціях.

Тема 2.6. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права.

1. Хто і яку саме відповідальність несе за порушення норм міжнародного гуманітарного права?
2. У чому полягають особливості відповідальності держави за порушення норм міжнародного гуманітарного права?
3. Які ви знаєте види міжнародних злочинів?
4. Розкрийте механізм міжнародної відповідальності індивідів за порушення норм міжнародного гуманітарного права.

5. Схарактеризуйте повноваження Міжнародних кримінальних судів і трибуналів.
6. Яка роль Міжнародного Комітету Червоного Хреста у виконанні та дотриманні міжнародного гуманітарного права?
7. Якою є роль Організації Об'єднаних Націй у дотриманні та розвитку міжнародного гуманітарного права?
8. Якими, на вашу думку, є перспективи розвитку міжнародного гуманітарного права в сучасному світі?
9. Оцініть стан дотримання норм міжнародного гуманітарного права в Україні.
10. Запропонуйте шляхи подолання викликів, пов'язаних із порушеннями норм міжнародного гуманітарного права.

Тема 2.7. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство України. Особливості правосуддя перехідного періоду.

1. Чи існують проблеми імплементации норм міжнародного гуманітарного права в національне законодавство України? Якщо так, то які саме?
2. Які питання вдосконалення законодавства України щодо захисту культурних цінностей у період збройного конфлікту, на вашу думку, потребують вирішення?
3. Розкрийте зміст поняття «правосуддя перехідного періоду».
4. Яке місце в міжнародному гуманітарному праві посідає правосуддя перехідного періоду?
5. Яким, на вашу думку, має бути механізм повернення суспільства до норм і цінностей мирного життя?
6. Схарактеризуйте основні завдання процесу подолання наслідків збройного конфлікту.
7. Які ви знаєте інструменти превенції (попередження) повторних збройних конфліктів та встановлення справедливості?
8. Назвіть особливості документування злочинів проти жертв збройного конфлікту.
9. У яких законодавчих актах та активностях України відображено правосуддя перехідного періоду?
10. Запропонуйте своє бачення цілей, форм та методів правосуддя перехідного періоду в Україні.

ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО МОДУЛЯ

«МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ»

(8-годинний модуль, який слухачі будуть опрацьовувати впродовж двох днів по 4 години, заплановано як частину програми курсів підвищення кваліфікації вчителів історії, вчителів правознавства; навчання відбуватиметься онлайн)

Авторка: **Ірина Васильків**

старша викладачка кафедри суспільствознавчої освіти КЗ Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти».

Цільова аудиторія: вчителі історії, вчителі правознавства

Мета: актуалізувати знання про джерела і принципи міжнародного гуманітарного права та основні тенденції його розвитку, а також про захист культурних цінностей та цивільних об'єктів у збройних конфліктах; сформувати розуміння невідворотності відповідальності за вчинення воєнних злочинів та злочинів проти людства.

Завдання: домогтися, щоб слухач/слухачка після опрацювання модуля «Міжнародне гуманітарне право: історія і сьогодення» знали про відповідальність держав та окремих осіб за порушення норм МГП, обмеження у виборі засобів, методів ведення воєнних дій сторонами, що воюють; знали про особливості захисту цивільного населення; могли оцінювати стан дотримання та ефективності принципів та норм міжнародного гуманітарного права.

Очікувані результати: слухач/слухачка ...

- знає джерела МГП, його основні принципи, категорії осіб, які перебувають під захистом МГП;
- розуміє та пояснює зміст основних термінів і понять МГП;
- розпізнає заборонені методи й засоби ведення воєнних дій;
- оцінює проблеми та особливості захисту жертв війни.

Тривалість навчання: 8 год.

Обладнання та матеріали: Zoom, застосунки AnswerGarden, Jamboard, LearningApps, Slido, YouTube (канал: Українська Гельсінська спілка з прав людини УГСПЛ), текстові фрагменти з теоретичним матеріалом та кейси для практичного опрацювання.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ МОДУЛЯ «МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ»

1 частина (день перший, 4 академічні години, онлайн)

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
30 хв	ВСТУПНА ЧАСТИНА. Що таке МГП і чому ми про це говоримо сьогодні	Крок 1. Прийом 3М (Три моменти), ресурс AnswerGarden. Крок 2. Перегляд відео: «Що таке МГП» https://www.youtube.com/watch?v=z3L1FQJTwBc і обговорення запитань до нього	Визначення ключових ідей, з якими асоціюється поняття «Міжнародне гуманітарне право», актуальності теми та її практичного спрямування.
1 год	ОСНОВНА ЧАСТИНА. Тема 1. Закони та звичаї війни. Міжнародне гуманітарне право та «обов'язок захищати»	Крок 1. Вправа «З історії МГП», ресурс LearningApps (тип вправи – послідовність) Крок 2. Структурований огляд «З історії воєн» як коментар-опис до подій, зазначених у вправі. Крок 3. Перегляд відео: «Як, де і коли діє МГП» https://www.youtube.com/watch?v=M-O-vydIA18 і аналіз його за запитаннями; заготовка-шаблон для схеми «Як, де і коли діє МГП» в pdf для демонстрації як основи онлайн-дошки.	Визначення походження «законів війни» – джерел МГП, його структури; опрацювання понять «право Женеви», «право Гааги», «звичаєві норми МГП»
1 год	ОСНОВНА ЧАСТИНА. Тема 2. Застосування та дотримання норм міжнародного гуманітарного права в Україні в наш час	Крок 1. Перегляд відео «Принципи МГП» https://www.youtube.com/watch?v=Q0cmudGiRI8&list=PLIY_vhFNBrGvj1cHVV7Aq-5STSawYwG&index=3 і обговорення запитань до нього Крок 2. Перегляд відео «Заборонені методи та засоби ведення воєнних дій» https://www.youtube.com/watch?v=ZgGzmHw_CY&list=PLIY_vhFNBrGvj1cHVV7Aq-5STSawYwG&index=4 формулювання запитань до нього та їх обговорення. Крок 3. Вправа «Встановлення відповідностей» – робота з поняттями і термінами МГП, ресурс LearningApps (тип вправи – «знайди пару»).	Розуміння понять та термінів МГП

30 хв	ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА	<p>«Коло ідей» (пошук відповідей і обговорення пропозицій щодо запитань у сесійних залах із відображенням результатів роботи в ресурсі Jamboard)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Чому ми вивчаємо МГП? 2. Як виражений у нормах МГП «обов'язок захищати»? 3. Як можна на уроках історії чи правознавства, працюючи з програмовим матеріалом, зокрема 5-9 класу, торкатися тематики міжнародного гуманітарного права й сьогодення? <p>Бонус. Презентація «Скарбнички корисних покликань з МГП» – добірки матеріалів на стіні padlet.</p>	<p>Усвідомлення потреби знати й розуміти суть МГП та необхідності його дотримання.</p> <p>Інтегрування інформації про МГП в уроки історії та правознавства.</p>
-------	----------------------------	--	---

ВСТУПНА ЧАСТИНА.

Що таке міжнародне гуманітарне право

Мета: з'ясувати стартове розуміння слухачами/ками поняття «Міжнародне гуманітарне право», актуалізувати наявні знання.

Час: 30 хв

Інструкція:

Крок 1. (15 хв) «Три моменти»

Запросіть учасників/ць пройти за покликанням до онлайн-інструменту AnswerGarden, записати у віконечку для відповідей «три моменти» – три слова / словосполучення, з якими асоціюється поняття «Міжнародне гуманітарне право», та надіслати відповіді. Обговоріть отриману «хмару понять».

Крок 2. (15 хв) Запропонуйте учасникам/цям переглянути відео «Що таке МГП». Організуйте обговорення за запитаннями:

- Коли виникло МГП?
- Чим відрізняється МГП від міжнародного права прав людини?
- Як МГП визначає принцип військової необхідності?
- Які воєнні злочини та злочини проти людяності здійснили російські військові за період з 24 лютого 2022 року?

ОСНОВНА ЧАСТИНА.

Тема 1. Закони та звичаї війни. Міжнародне гуманітарне право та «обов'язок захищати»

Мета: сформулювати розуміння сутності та основних категорій міжнародного гуманітарного права.

Ключові ідеї та поняття: визначення та сутність МГП, джерела МГП, співвідношення МГП і права прав людини, особливості звичаєвих норм МГП, право Женеві, право Гааги.

Час: 1 год

Інструкція:

Крок 1. (10 хв) Вправа «З історії МГП».

Запросіть учасників/ць пройти за покликанням у ресурс LearningApps, індивідуально розташувати події, що ілюструють етапи формування МГП, у правильній хронологічній послідовності, переглянути правильний варіант відповіді.

Організуйте обговорення в загальному колі типових помилок, вдалих рішень.

Крок 2. (15 хв) Використовуючи презентацію, зробіть структурований огляд історії воєн. Запропонуйте учасникам/цям продумати, як і коли в курсі шкільних уроків історії чи правознавства можна пов'язати програмовий матеріал із сьогоденням та питаннями, які стосуються МГП.

Крок 3. (35 хв) Продемонструйте учасникам/цям слайд із запитаннями до відео «Як, де й коли діє МГП»:

- Чому норми міжнародного гуманітарного права є *lex specialis* щодо норм міжнародного права прав людини?
- Які є види збройних конфліктів?
- Чому агресія Росії проти України — це міжнародний збройний конфлікт і чому його початком є 20 лютого 2014 року?
- Які міжнародні договори з МГП є найбільш важливими?
- Чим відрізняється «Право Женеви» від «Права Гааги»?
- Які особливості мають звичаєві норми МГП?

Попросіть переглянути відео й подумати над запитаннями. Організуйте обговорення запитань. Запросіть, використовуючи білу дошку Zoom, спільно заповнити заготовку-шаблон схеми «Як, де й коли діє Міжнародне гуманітарне право».

ОСНОВНА ЧАСТИНА.

Тема 2. Застосування та дотримання норм міжнародного гуманітарного права в Україні в наш час.

Мета: пояснити принципи МГП і заборони щодо засобів та методів ведення війни

Ключові поняття та ідеї: гуманність, розрізненість, принципи МГП, заборонені методи та засоби ведення воєнних дій.

Час: 1 година

Інструкція:

Крок 1. (20 хв) Принципи МГП.

Запросіть учасників/ць переглянути відео та підготувати відповіді на запитання:

- Які принципи забезпечують реалізацію мети МГП? (обмеження насильства в період збройного конфлікту та забезпечення мінімальних стандартів гуманності)
- Якими трьома основними принципами, мають керуватися сторони під час бойових дій? (*принцип розрізнення, принцип пропорційності або сумірності, принцип обережності або вжиття запобіжних заходів*)

- Які підкатегорії цивільного населення виділяє МГП? (тих, хто належить до комбатантів, та некомбатантів (тих, хто цивільні) не можуть бути об'єктом нападу)
- Які важливі аспекти стосуються принципів МГП?

Організуйте обговорення.

Крок 2. (20 хв) Заборонені методи та засоби ведення воєнних дій.

Запросіть учасників/ць переглянути відео та сформулювати 1-2 запитання до його змісту й записати їх у чаті. У спільному колі обговоріть запитання.

Можливі запитання:

- Які заборони щодо засобів та методів ведення війни містить міжнародне гуманітарне право?
- Якими є три критерії заборони? (заборонені невибіркові засоби та методи ведення воєнних дій, тобто такі, що порушують принцип розрізнення і можуть завдавати шкоди цивільному населенню; заборонені засоби та методи, що спричиняють надмірні ушкодження, призводять до надмірних страждань; заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, що мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть широкої, довготривалої і серйозної шкоди природному середовищу)
- Якими конвенціями «Права Гааги» встановлюються заборонені засоби та методи ведення війни?

Крок 3. (20 хв) Вправа на встановлення відповідностей, робота з термінами МГП.

Запропонуйте учасникам/цям індивідуально виконати на ресурсі LearningApps вправу на встановлення правильних відповідностей «термін – визначення».

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Коло ідей».

Мета: стимулювати прагнення опрацьовувати тематику МГП на уроках історії та правознавства.

Ключові поняття та ідеї: значення МГП, можливість інтеграції в шкільні курси історії та правознавства.

Час: 30 хв

Інструкція:

Крок 1. (25 хв) Запросіть учасників/ць пройти за покликанням на ресурс Jamboard. Об'єднайте їх у групи в сесійних залах Zoom та запропонуйте обговорити відповіді на запитання:

- Чому важливо вивчати МГП?
- Як виражений у нормах МГП «обов'язок захищати»?
- Як можна на уроках історії чи правознавства, працюючи з програмовим матеріалом, зокрема 5-9 класу, звертатися до тематики міжнародного гуманітарного права й сьогодні?

Наголосіть, що в процесі обговорення потрібно записати пропозиції від груп на відповідних фреймах Jamboard. Запросіть спікерів груп презентувати результати роботи.

Крок 2. (5 хв) Презентація Скарбнички корисних покликань з МГП на дошці Padlet.

2 частина (день другий, 4 академічні години, онлайн)

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
30 хв	ВСТУПНА ЧАСТИНА. Основи міжнародного гуманітарного права	Крок 1. Прийом 3М (Три моменти), ресурс AnswerGarden. Крок 2. Перегляд відео: «Основи міжнародного гуманітарного права» https://www.youtube.com/watch?v=e0Ju9bhaVaw і актуалізація тематики нового тематичного блоку.	Усвідомлення базових норм міжнародного гуманітарного права щодо захисту мирного населення, визначення актуальності теми та її практичного спрямування.
1,5 год	ОСНОВНА ЧАСТИНА. Тема 3. Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту. Правила безпечної поведінки в умовах збройного конфлікту	Крок 1. Перегляд відео «ПРАВО ЗНАТИ. Правила ведення війни. Серія 3» (Коли цивільні втрачають захист?) https://www.youtube.com/watch?v=rPV5HRTiesU&list=PL57tjKWaBro3R_SKq2B4GoZ8Jjj-noF1s&index=3 Крок 2. Спільна робота з гугл-документами (цивільне населення в зоні активної фази збройного конфлікту і під владою супротивника). Кейси з прикладами ситуацій порушень прав цивільного населення в зоні воєнних дій та на окупованій території, добірки норм МГП, які регулюють ці питання. Крок 3. Перегляд відео «ПРАВО ЗНАТИ. Правила ведення війни. Серія 11. Переміщення цивільних» https://www.youtube.com/watch?v=6DVo1indFjU , «Серія 15. Як захистити дітей під час війни?» https://www.youtube.com/watch?v=ixkwlxYBL6l&list=PL57tjKWaBro3R_SKq2B4GoZ8Jjj-noF1s&index=15 Крок 4. Робота в групах. Формування правил безпечної поведінки цивільного населення. Ресурс Jamboard.	Усвідомлення особливостей статусу цивільного населення в умовах збройного конфлікту та вироблення правил безпечної поведінки цивільного населення в зоні воєнних дій та на окупованій території.
1 год	ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА. Чому варто знати та виконувати правила війни?	Крок 1. Відео «Як можна притягнути до відповідальності росіян, яких звинувачують у воєнних злочинах в Україні?» https://www.youtube.com/watch?v=aR9LpGZ_WOc Крок 2. Структурований огляд «Світова практика. Відповідальність за воєнні злочини» з демонстрацією слайдів. Порівняльна таблиця-слайд «Воєнні злочини та злочини проти людяності».	Розуміння суті поняття «воєнний злочин». Формування переконання у невідворотності настання відповідальності за воєнні злочини.

Крок 3. Вправа-естафета «Навіщо цивільним та військовим знати МГП?»

Крок 4. Рефлексія. «Три стікери» на ресурсі Jamboard.

Усвідомлення потреби знати й розуміти необхідність дотримання норм МГП.

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Мета: актуалізувати ключові поняття, засвоєні слухачами впродовж першої частини модуля, мотивувати до продовження вивчення теми.

Час: 30 хв

Інструкція:

Крок 1. (20 хв). «Три моменти».

Запросіть учасників/ць пройти за покликанням до онлайн-інструменту AnswerGarden, записати у віконечку для відповідей «три моменти» – три слова / словосполучення, які найбільше запам'ятали з тематичних блоків попереднього заняття за темою «Міжнародне гуманітарне право», та надіслати.

Обговоріть отриману «хмару понять». Порівняйте її з «хмарою слів» вступного заняття першого дня.

Крок 2. (10 хв) Запропонуйте учасникам/цям переглянути відео «Основи міжнародного гуманітарного права» та визначити, яка інформація вже відома, а яку інформацію буде розглянуто детальніше під час заняття.

Організуйте обговорення за запитаннями:

- Хто такі цивільні особи?
- Які міжнародні документи регулюють питання захисту цивільного населення під час збройних конфліктів?

ОСНОВНА ЧАСТИНА.

Тема 3. Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту. Правила безпечної поведінки в умовах збройного конфлікту

Назва вправи: «Захист цивільного населення».

Ключові поняття та ідеї: цивільні особи та цивільне населення, цивільні об'єкти, окупована територія, зона воєнних дій, механізми захисту цивільних осіб.

Мета: виробити навички аналізу ситуацій, пов'язаних з реалізацією норм МГП щодо захисту цивільного населення.

Час: 50 хв

Інструкція:

Крок 1. (10 хв) Запросіть учасників/учасниць переглянути відео «ПРАВО ЗНАТИ. Правила ведення війни. Серія 3» (Коли цивільні втрачають захист?)

Крок 2. (40 хв) Об'єднайте учасників/ць у групи в сесійних залах Zoom. Надайте кейси з прикладами ситуацій порушень прав цивільного населення в зоні воєнних дій та на окупованій

території, добірки норм МГП, які регулюють ці питання. Наголосіть, що групи, опрацювавши відповідні кейси, мають визначити, з якими небезпеками стикається цивільне населення під час воєнних дій та на окупованих територіях, і зафіксувати свої висновки в спільних Google-документах. У загальній залі організуйте презентацію результатів роботи груп.

Назва вправи: «Правила безпечної поведінки».

Ключові поняття та ідеї: окупована територія, зона воєнних дій, режим окупації, механізми захисту цивільних осіб, безпечна поведінка.

Мета: формувати вміння застосовувати знання норм МГП щодо захисту цивільного населення для вироблення правил безпечної поведінки в умовах збройного конфлікту.

Час: 35 хв

Інструкція:

Крок 1. (15 хв) Попросіть учасників/ць переглянути відео.

Крок 2. (20 хв) Об'єднайте учасників/ць у групи в сесійних залах Zoom. Запропонуйте в групах напрацювати правила безпечної поведінки в зоні воєнних дій та на окупованій території, на дошці Jamboard зафіксувати результати обговорення. Організуйте презентацію результатів роботи груп у загальному колі..

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Чому варто знати й виконувати правила війни?»

Ключові поняття та ідеї: воєнні злочини, юридичні наслідки порушення міжнародного гуманітарного права для індивідів та держав

Мета: ознайомити з наслідками порушення міжнародного гуманітарного права, формувати переконання в невідворотності настання відповідальності за воєнні злочини.

Час: 45 хв

Інструкція:

Крок 1. (10 хв) Запропонуйте учасникам/цям переглянути відео та скласти перелік воєнних злочинів, про які йдеться в них. У загальному колі, використовуючи білу дошку Zoom, сформууйте загальний перелік воєнних злочинів. Обговоріть результати.

Крок 2. (15 хв) На основі презентації зробіть структурований огляд «Світова практика. Відповідальність за воєнні злочини». Зверніть увагу слухачів/чок на таблицю-слайд «Воєнні злочини та злочини проти людяності». Попросіть учасників/ць визначити, яка інформація виявилася для них найбільш дивовижною, та пояснити чому.

Крок 3. (20 хв) Запросіть присутніх узяти участь в естафеті, продовжуючи речення: «Я вважаю, що знати МГП важливо тому, що... а як вважаєте ви?» Поясніть, що після свого спічу потрібно назвати учасника/цю, якому/якій передають естафету.

Рефлексія (15 хв)

Запросіть присутніх на окремих фреймах дошки Jamboard записати на стікерах індивідуально:

1. Що потрібно знати про міжнародне гуманітарне право моїм учням?
2. Що про це можу їм повідомити я?
3. Як я це буду робити?

ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО ЕКСПРЕС-КУРСУ

«ВИКЛАДАННЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ»

Авторка: Катерина Чихун

консультантка КУ «Херсонський міський центр професійного розвитку педагогічних працівників» Херсонської міської ради

Цільова аудиторія: учителі суспільствознавчих предметів/курсів та предмету «Захист України»

Мета: підвищити професійний рівень обізнаності педагогів щодо основних положень МГП, ознайомити з методами викладання МГП в освітньому процесі.

Завдання:

- сприяти поглибленню базових знань з міжнародного гуманітарного права, пояснити умови, сутність та особливості застосування МГП, «права Гааги», «права Женеви» тощо;
- пояснити зміст та особливості застосування принципів МГП щодо ведення воєнних дій для захисту цивільних осіб і цивільних об'єктів, механізм захисту цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві, наслідки порушення заборони безпосередньої участі цивільних осіб у збройному конфлікті;
- донести важливість безпечної поведінки цивільного населення під час збройного конфлікту та в разі потраплення в надзвичайну ситуацію сформуванню алгоритму дій з використанням знань МГП;
- звертати увагу на основи захисту дітей в умовах війни;
- ознайомити зі значеннями та функціями символік, відмітних емблем і розпізнавальних знаків встановлених МГП. Проаналізувати діяльність гуманітарних організацій, які діють у період збройного конфлікту та надзвичайних ситуацій;
- сприяти розвитку навичок педагогіки партнерства, вмінню критично та аналітично мислити, вмінню працювати з цифровими технологіями; вмінню організовувати навчання на основі досвіду та проводити рефлексію.

Очікувані результати: поглиблення правової та громадянської компетентності, комплексного погляду на збройний конфлікт під час навчання освітян у засвоєнні базових знань з міжнародного гуманітарного права та його ефективного викладання в закладах освіти.

Тривалість навчання: 8 годин експрес-курсу + 2 години самостійної роботи

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ

«Викладання мgp у закладах освіти»

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
	ЗАНЯТТЯ 1. Вступ. Що таке міжнародне гуманітарне право, які права і цінності воно захищає	<ul style="list-style-type: none"> • Інноваційно-наочні методи (опитування через онлайн-сервіс mentimeter, подача матеріалу через онлайн-сервіс створення ментальних карт coggle.it, переглянути відео «Чи діє під час війни права людини або тільки право збройних конфліктів») • «Мікрофон» 	<p>Називати, де і коли застосовуються знання з МГП.</p> <p>Пояснювати важливість захисту прав людини в мирний час і в період збройного конфлікту.</p> <p>Розуміти ключові поняття, документи МГП, актуальність принципів МГП для сьогодення України.</p>
	ЗАНЯТТЯ 2. Захист цивільних осіб і цивільних об'єктів у період збройного конфлікту. Кодекс поведінки під час збройного конфлікту	<ul style="list-style-type: none"> • Мінілекція • Інноваційно-наочні методи (подача матеріалу через інструмент презентації створеної у Canvi) • Фасилітаційна техніка через метод «Світове кафе» • Фрагменти новин мас медіа 	<p>Знати, що МГП поділяє всіх осіб на дві основні групи: цивільні особи та комбатанти.</p> <p>Пояснювати поняття «цивільне населення», «цивільна особа», «держава-окупант», «режим окупації», основи та норми IV Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, основних положень щодо захисту цивільних осіб.</p> <p>Аналізувати норми МГП з погляду застосування його принципів.</p>
	ЗАНЯТТЯ 3. Міжнародні гуманітарні організації. Відмітні емблеми та розпізнавальні знаки, встановлені міжнародним гуманітарним правом	<ul style="list-style-type: none"> • Інноваційно-наочні методи (інфографіка створена у Canvi, перегляд відео) • Групова робота Jamboard • Робота через вправу онлайн сервісі Wordwall 	<p>Розширити знання про гуманітарні організації, які діють у період збройного конфлікту та надзвичайних ситуацій, поняття: «гуманітарні організації», «гуманітарний доступ», «гуманітарна допомога», «компоненти Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця».</p> <p>Розрізняти символіку, значення та функції відмітних емблем і розпізнавальних знаків, встановлених МГП.</p>

1 год	Самостійна робота 1	Створення інфографіки на вибір «Кодекс поведінки під час збройного конфлікту».
	ЗАНЯТТЯ 4. Хто несе відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права	<ul style="list-style-type: none"> • Мінілекція • Інноваційно-наочні методи (подача матеріалу через інструмент презентації створеної у Canvi) • Дискусія методом «займи позицію» • Робота в групах: метод «летючі плакати» • Робота з кейсами <p>Називати категорії цивільних, які потребують особливого захисту. Це – жінки, діти, особи з інвалідністю та інші категорії, серед яких і журналісти.</p> <p>Розуміти різницю між відповідальністю держави за порушення МГП та міжнародною кримінальною відповідальністю індивідів за воєнні злочини; сутність міжнародно-правового обов'язку держави щодо дотримання МГП; роль міжнародних кримінальних судів і трибуналів у притягненні до відповідальності за міжнародні злочини.</p>
1 год	Самостійна робота 2	Розроблення уроку МГП з мінімальним набором візуалізованого матеріалу.

ЗАНЯТТЯ 1: Вступ. Що таке міжнародне гуманітарне право, які права і цінності воно захищає

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Права людини»

Мета: визначити права людини як цінність та важливість захисту як у мирний час, так і період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій, закріпити поняття «права людини», «невідчужувані права людини», «цінності», «збройний конфлікт», «принцип гуманності»

Час: 30 хв

Інструкція:

Зміст: Вступне слово спікера;

- 1) Занотувати 1–2 словами ознаку «прав людини» в мирний час, аналогічно 1–2 словами ознаку «прав людини» під час збройного конфлікту (в дистанційному форматі через інструмент mentimeter).
- 2) Обговорення результатів.

Надати поняття формування прав людини, «невідчужувані права людини», «цінності», «збройний конфлікт». Розвинути розуміння, що наявність збройного конфлікту не є підставою недотримання прав людини, їх скасування.

Запитання для обговорення:

- Що таке права людини?
- Чи всі права можуть бути обмежені, чи є імперативні заборони?
- Що таке «збройний конфлікт»? Чи знаєте Ви його типи?

Переглянути відео «Міжнародне гуманітарне право. Як, де й коли діє МГП. #МГПлекції #2.» (<https://www.youtube.com/watch?v=M-O-vydlA18>)

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Основні поняття та положення МГП»

Мета: Розуміти умови, сутність та особливості застосування МГП, джерела МГП, «права Гааги», «права Женеви».

Час: 1 година

Інструкція: подача інформації через обговорення та створення ментальної карти (у дистанційному форматі coggle.it)

Зміст: подача матеріалу через онлайн-сервіс створення ментальних карт coggle.it:

- 1) що таке МГП;
- 2) головна мета МГП;
- 3) джерела МГП (міжнародні договори та міжнародно-правові звичаї, Женевські конвенції про захист жертв війни);
- 4) принципи МГП;
- 5) умови застосування МГП.

Запитання для обговорення:

- Який зв'язок міжнародних норм з ситуацією збройного конфлікту в Україні?
- Чи володіли раніше поданою інформацією?
- Що нового дізналися?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Мікрофон»

Мета: закріпити інформаційний матеріал

Час: 30 хв

Інструкція: слухачі по черзі за бажанням висловлюють думку.

Зміст: питання до слухачів: збройний конфлікт в Україні та МГП.

Запитання для обговорення:

- Чи важливо вивчати МГП?
- Якою є роль МГП в умовах збройного конфлікту України?

ЗАНЯТТЯ 2: Захист цивільних осіб і цивільних об'єктів у період збройного конфлікту

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: мінілекція «Поняття цивільні особи, цивільні об'єкти їх захист під час збройного конфлікту»

Мета: розширити знання щодо класифікації груп учасників та жертв збройного конфлікту та захисту цивільних об'єктів

Час: 30 хв

Інструкція: матеріали, представлені у презентації

Зміст: основа матеріалу: МГП поділяє всіх осіб на дві основні групи: цивільні особи та комбатанти, та окремо виділяють некомбатантів, поняття «особи під особливим захистом». Поняття «жертви війни», «Право Женеви» та «Право Гааги». Роль, захист жертв війни (це особи, що підпадають під захист МГП. Напад на них є воєнним злочином).

Запитання для обговорення:

- У яких ситуаціях та кого захищає міжнародне гуманітарне право?

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Робота з джерелами права»

Мета: закріпити знання та вміння аналізу нормативно-правових джерел

Час: 45 хв

Інструкція: метод «світове кафе»: об'єднання учасників у 3 групи (сесійні зали), надання витягів з нормами Женевських конвенцій про захист жертв війни та витяг норм звичаєвого права (Додаток 1). Кожна група визначає одного куратора, робота в групі 15 хв, надалі за столом залишається лише куратор, а учасники відвідують майданчики інших груп. Завдання куратора максимально чітко та інформативно представити роботу своєї групи 15 хв.

Зміст: кожна група представлятиме різні категорії осіб, які захищаються МГП: цивільні особи, некомбатанти, медичний персонал. Опрацьовують надані джерела та обирають ті конвенції й норми звичаєвого МГП, які, на думку груп, забезпечують захист тієї категорії осіб, які вони представляють.

Запитання для обговорення:

- Чи важливо працювати з джерелами у цій тематиці?
- Чи зрозуміло донесена інформація від кураторів груп, у якій Ви не працювали в основному завданні?
- Що для Вас було новим в інформації від кураторів?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Цивільні об'єкти та військові цілі, їх захист під час збройного конфлікту»

Мета: Яку роль у захисті цивільних осіб і цивільних об'єктів відіграють принципи МГП щодо ведення воєнних дій: принцип розрізнення; принцип пропорційності (сумірності); принцип обережності; заборона заподіяння надмірних ушкоджень і зайвих страждань

Час: 45 хв

Інструкція: інформація представлена через інфографіку, заздалегідь підготовлені постери та відеофрагмент новин від 06.06.2023 року

Зміст: подача матеріалу та пояснення основ в інфографіці: принцип розрізнення; принцип пропорційності (сумірності); принцип обережності; заборона заподіяння надмірних ушкоджень і зайвих страждань. Розглядаючи конкретні ситуації, визначити принцип МГП. Обговорити постери, які відображають зміст конкретного принципу МГП (принцип не вказаний, учасники визначають самі).

Перегляд та обговорення (МГП) фрагмента новин від 06.06.2023 «ПІДРИВ КАХОВСЬКОЇ ГЕС».

Запитання для обговорення:

- Яку роль відіграють принципи МГП щодо ведення воєнних дій?
- Якими можуть бути наслідки порушень МГП?

Домашнє завдання: створення інфографіки «Кодекс поведінки цивільної особи під час збройного конфлікту (окупована територія)»

ЗАНЯТТЯ 3: Міжнародні гуманітарні організації. Відмітні емблеми та розпізнавальні знаки, встановлені міжнародним гуманітарним правом.

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Гуманітарна діяльність в Україні: фонди та їхні програми»

Час: 30 хв

Мета: розширити знання про гуманітарну діяльність в Україні: фонди та їхні програми

Інструкція: подача інформації через підготовлену презентацію

Зміст: пояснити, які міжнародні гуманітарні організації діють в Україні, яка їхня мета, завдання, сфера дії та функції. Шляхи отримання гуманітарної допомоги в разі потреби. Опрацювати поняття «гуманітарні організації», «гуманітарний доступ», «гуманітарна допомога».

Запитання для обговорення:

- Яка роль гуманітарної діяльності під час військового конфлікту та мирного часу?

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Відмітні емблеми та розпізнавальні знаки, встановлені міжнародним гуманітарним правом»

Мета: знати використання відмітних емблем і розпізнавальних знаків для ідентифікації осіб та об'єктів, які перебувають під спеціальним захистом

Час: 1 год

Інструкція: перегляд відео, групова робота Jamboard

Зміст: перегляд відео «Захоплива історія створення Червоного Хреста, Одна історія»

<https://www.youtube.com/watch?v=8FUNyLTd0CM>

Запитання до аудиторії: Який головний напрямок діяльності Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні під час сьогоdnішнього збройного конфлікту?

«Емблема Червоного Хреста» <https://www.youtube.com/watch?v=QwUzdW6fvSk>

Подання інформації через інфографіку «Відмітні емблеми: мета захисту та мета позначення»

Об'єднання учасників у групи, кожна група отримує набори зображень (відповідно до типу об'єктів, що підпадають під спеціалізований захист) і пропонується після обговорення визначити відповідний розпізнавальний знак, встановлений міжнародним гуманітарним правом.

(Додаток 2). Презентування роботи кожної групи

Запитання для обговорення:

- Чи відомі Вам випадки порушення норм використання відмітних емблем і розпізнавальних знаків?
- Які кроки мають бути зроблені для припинення таких порушень?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Склади ланцюг»

Мета: закріпити знання з основної теми

Час: 30 хв

Інструкція: робота через вправу онлайн сервісі Wordwall

Зміст: скласти ланцюг: логотип+ назва гуманітарної організації+ функції організації

Запитання для обговорення:

- Які з цих організацій Вам знайомі, які ні?

ЗАНЯТТЯ 4: Хто несе відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Міжнародні злочини»

Мета: пояснити, які розрізняють види міжнародних злочинів

Час: 30 хв

Інструкція: мінілекція

Зміст: подачі інформації через відеопрезентацію

Запитання для обговорення:

- Хто має нести відповідальність за воєнні злочини? дискусія методом «займи позицію»?

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права»

Мета: аналізувати різницю між відповідальністю держави за порушення МГП та міжнародною

кримінальною відповідальністю індивідів за воєнні злочини, сутність міжнародно-правового обов'язку держави щодо дотримання МГП.

Час: 1 год

Інструкція: об'єднання в групи, метод «летючі плакати» (Додаток 3), робота з кейсами (Додаток 4)

Зміст:

1) Кожна група отримує для опрацювання одне із понять МГП (Додаток 3).

Запитання до кожної груп:

- Які основні ознаки поняття вказано в описі?
- Яким чином це поняття пов'язане з суттю МГП?
- Які є історичні приклади до цього поняття?

Після завершення роботи групи обмінюються плакатами, кожна група додає свої варіанти відповідей.

2) Кожна група отримує історичну довідку (Додаток 4).

Запитання до кожної групи:

- Чому було створено міжнародні трибунали, як спеціальні судові органи?
- Порушення яких норм МГП розглядалося?
- У чому полягає значення міжнародного трибуналу?

Після завершення роботи, презентація кожної групи.

Запитання для обговорення:

- Яка важливість діяльності та рішень міжнародних трибуналів?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Мікрофон»

Мета: закріпити інформаційний матеріал усього курсу

Час: 30 хв

Інструкція: слухачі по черзі за бажанням висловлюють думку.

Зміст: висловити власне ставлення до змісту й цінності вивчення курсу МГП.

Запитання для обговорення:

- Чи важливо вивчати МГП?
- Якою є роль МГП в умовах збройного конфлікту України?

Домашнє завдання:

1. Розробити урок з МГП з мінімальним набором візуалізованого матеріалу.
2. Ознайомитися з відеоматеріалами курсу: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3/about

ДОДАТКИ

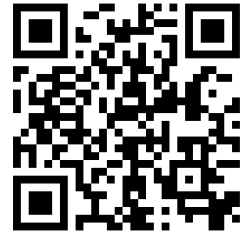
Додаток 1

Джерела Міжнародного гуманітарного права

Женевська конвенція (I)
про поліпшення долі
поранених та хворих в
регулярних арміях.

Женевська конвенція (II)
про поліпшення долі
поранених, хворих і осіб,
потерпілих корабельну
аварію, зі складу
озброєних сил на морі.

Женевська конвенція (III)
про поводження
з військовополоненими.

Женевська конвенція (IV)
про захист цивільного
населення під час війни.

Додатковий протокол I
щодо захисту жертв
міжнародних збройних
конфліктів.

Додатковий протокол II
щодо захисту жертв
збройних конфліктів
неміжнародного
характеру.

Додатковий протокол III
про введення додаткової
відмітної емблеми у
вигляді Червоного Хреста
і Червоного Півмісяця.

Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права

Витяг

- Норма 25. Медичний персонал, спеціально призначений для виконання медичних обов'язків, має право на повагу та захист за будь-яких обставин. Особи, що належать до медичного персоналу, втрачають право на захист, якщо поза своїми гуманітарними функціями вчиняють дії, що завдають шкоди противнику. [МЗК/ НМЗК]
- Норма 26. Забороняється покарання особи за виконання медичних обов'язків, що сумісні з медичною етикою, або примушування особи, яка виконує медичні функції, до виконання дій, що суперечать нормам медичної етики. [МЗК/НМЗК]

- Норма 53. Заборонено використовувати голод серед цивільного населення як метод ведення війни. [МЗК/НМЗК]
- Норма 87. З цивільними особами й особами, позбавленими боєздатності (*hors de combat*), треба поводитися гуманно. [МЗК/НМЗК]
- Норма 88. Застосування міжнародного гуманітарного права передбачає заборону будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи віросповідання, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, статків, народження чи іншого статусу або за будь-якими іншими подібними ознаками. [МЗК/НМЗК]
- Норма 89. Убивство заборонено. [МЗК/НМЗК]
- Норма 90. Заборонено тортури, жорстоке чи нелюдське поводження, наруга над людською гідністю, зокрема принизливе й образливе поводження. [МЗК/НМЗК]
- Норма 91. Заборонено тілесні покарання. [МЗК/НМЗК]
- Норма 92. Заборонено заподіювати каліцтва, піддавати медичним або науковим експериментам чи будь-якій іншій медичній процедурі, якої вказана особа не потребує за станом здоров'я і яка не відповідає загальноприйнятим медичним нормам. [МЗК/ НМЗК]
- Норма 93. Заборонено зґвалтування й інші форми статевого насильства. [МЗК/НМЗК]
- Норма 94. Заборонено рабство й работоргівля в усіх їхніх формах. [МЗК/НМЗК]
- Норма 95. Заборонено незаконне залучення до примусової праці без винагороди. [МЗК/ НМЗК]
- Норма 96. Заборонено брати заручників. [МЗК/НМЗК]
- Норма 97. Заборонено використовувати живі щити. [МЗК/НМЗК]
- Норма 98. Заборонено примусове зникнення. [МЗК/НМЗК] Норма 99. Заборонено свавільне позбавлення волі. [МЗК/НМЗК]
- Норма 100. Нікого не може бути визнано винним або засуджено, окрім як за вироком справедливого й компетентного суду, що забезпечує всі основні гарантії справедливого судочинства. [МЗК/ НМЗК]
- Норма 101. Нікого не може бути звинувачено у вчиненні злочину чи засуджено за нього на підставі будь-якого діяння чи бездіяльності, що не становили злочину відповідно до норм національного законодавства чи міжнародного права, що діяли на час вчинення такого діяння, так само не може бути призначено більш суворе покарання за те, що передбачалося на час учинення такого злочину. [МЗК/НМЗК]
- Норма 102. Нікого не може бути засуджено за вчинення злочину, окрім як на підставі особистої кримінальної відповідальності. [МЗК/НМЗК]
- Норма 103. Заборонено колективні покарання. [МЗК/НМЗК]
- Норма 104. Переконавання й релігійні обряди цивільних осіб та осіб, позбавлених боєздатності (*hors de combat*), повинні поважатися. [МЗК/НМЗК]
- Норма 105. Сімейне життя повинно поважатися, наскільки це можливо. [МЗК/НМЗК]
- Норма 106. Комбатанти повинні відрізняти себе від цивільного населення під час участі в нападі або військовій операції, що є підготовкою до нападу. В іншому разі вони втрачають право на статус військовополоненого. [МЗК]

- Норма 107. Комбатанти, захоплені в полон у той час, коли вони займаються шпигунством, не мають права на статус військовополоненого. Їм не може бути винесений вирок або призначено покарання без попереднього судового розгляду. [МЗК]
- Норма 118. Особи, позбавлені волі, повинні бути забезпечені приміщенням, харчуванням і водою в достатній кількості, належним одягом та медичним доглядом. [МЗК/НМЗК]
- Норма 134. Особливі потреби жінок, яких торкнувся збройний конфлікт, такі, як захист та медична допомога, повинні братися до уваги. [МЗК/НМЗК]
- Норма 135. Діти, яких торкнувся збройний конфлікт, мають право на особливу повагу та захист. [МЗК/НМЗК]
- Норма 136. Заборонено вербувати дітей до збройних сил чи збройних угруповань. [МЗК/НМЗК]
- Норма 137. Заборонено дозволяти дітям брати участь у воєнних діях. [МЗК/НМЗК]
- Норма 138. Особи похилого віку, інваліди та хворі, яких торкнувся збройний конфлікт, мають право на особливу повагу та захист. [МЗК/НМЗК]

Додаток 2

https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/DD_mod_06-1.pdf

Додаток 3

Агресія (від лат. *aggressio* – *напад*) – застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності чи політичної незалежності іншої держави, або будь-яким іншим чином, несумісним зі Статутом ООН. Агресія заборонена міжнародним правом і є міжнародно-протиправним діянням. Визначення та перелік дій, які кваліфікуються як акти агресії, визначено в резолюції Генеральної Асамблеї ООН 1974 р.7. За злочин агресії індивід може бути притягнений до міжнародної кримінальної відповідальності.

Воєнні злочини (англ. *war crimes*) – серйозні порушення міжнародного гуманітарного права (договірного та звичаєвого), за які на міжнародному та національному рівні встановлена кримінальна відповідальність фізичних осіб. Належить до міжнародних злочинів, за які будь-яку особу може притягувати до відповідальності будь-яка держава (універсальна юрисдикція). Воєнні злочини можуть мати місце тільки в період збройного конфлікту та у зв'язку зі збройним конфліктом. Перелік діянь, які кваліфікуються як воєнні злочини, міститься в ст. 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

Злочини проти людяності (англ. *crimes against humanity*) – категорія міжнародних злочинів, що полягають у широкомасштабному або систематичному нападі на будь-яких цивільних осіб для проведення політики держави або організації, спрямованої на скоєння такого нападу, або з метою сприяння такій політиці. Перелік діянь, які кваліфікуються як злочини проти людяності, міститься в ст. 7 Римського статуту Міжнародного кримінального суду. До злочинів проти людяності належить будь-яке з таких діянь, що вчиняється в межах широкомасштабного або систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, і якщо такий напад вчиняється свідомо: вбивство; винищення; поневолення; депортація або насильницьке переміщення населення; тюремне ув'язнення або інше жорстоке позбавлення фізичної волі на порушення основоположних норм міжнародного права; катування; зґвалтування, сексуальне поневолення, примушування до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація або будь-які інші форми

сексуального насильства порівнянної тяжкості; переслідування будь-якої групи або спільноти, що може бути ідентифікована за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними або за іншими мотивами, які повсюдно визнані неприпустимими згідно з міжнародним правом; насильницьке зникнення людей; злочин апартеїду; інші нелюдські діяння аналогічного характеру, які полягають в умисному завданні сильних страждань, або серйозних тілесних ушкоджень, або серйозної шкоди психічному або фізичному здоров'ю.

Геноцид (англ. *genocide*) – міжнародний злочин, який полягає в діях, що вчиняються з наміром знищити повністю чи частково будь-яку національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку. Норма, яка забороняє геноцид, належить до числа імперативних 12 норм міжнародного права. Закріплення злочину геноциду як окремого виду міжнародного злочину відбулося із прийняттям на Генеральній Асамблеї ООН Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (1948). Відповідно до ст. II Конвенції під геноцидом розуміються такі дії, що вчиняються з наміром знищити, повністю або частково, будь-яку національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку: вбивство членів такої групи; заподіяння серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу членам такої групи; умисне створення для будь-якої групи таких життєвих умов, які спрямовані на повне або часткове фізичне знищення її; заходи, спрямовані на запобігання дітонародженню в середовищі такої групи; насильницька передача дітей з однієї людської групи до іншої. Конвенція 1948 р. встановлює міжнародно-правову відповідальність держави за порушення відповідних зобов'язань та обов'язок держав передбачити кримінальну відповідальність індивідів за злочин геноциду і можливість притягнення індивіда до відповідальності міжнародним кримінальним судом. Міжнародна кримінальна відповідальність індивідів за геноцид з відповідними механізмами її реалізації була закріплена в ст. 4 (2) Статуту Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії, ст. 2 (2) Статуту Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди. У Римському статуті Міжнародного кримінального суду ст. 6 присвячена злочину геноциду

Додаток 4

Міжнародний військовий трибунал (Міжнародний військовий трибунал для переслідування та покарання головних воєнних злочинців європейських країн осі, Нюрнберзький трибунал). Створений Союзниками (Великобританія, СРСР, США, Франція) в 1945 р. на основі міжнародного договору для суду над головними воєнними злочинцями європейських країн осі. Трибунал є важливою складовою Нюрнберзьких процесів – низки військових трибуналів, що утворювалися після Другої світової війни союзниками на основі міжнародного права та законів війни. Компетенція Трибуналу була визначена у Статуті та включала три складу злочинів: злочини проти миру, воєнні злочини та злочини проти людяності. Сторона обвинувачення висунула обвинувальні акти проти 24 основних воєнних злочинців і семи організацій: у злочинах проти миру – планування, підготовка, розв'язання та ведення агресивних воєн, які також були війнами, що порушують міжнародні договори, угоди та зобов'язання; у воєнних злочинах – вбивства і жорстоке поводження з цивільним населенням на окупованих територіях і у відкритому морі, вивезення цивільного населення з окупованих територій у рабство та для інших цілей, вбивства та жорстоке поводження з військовополоненими і військовослужбовцями держав, з якими Німеччина перебувала в стані війни, а також з особами, що були в плаванні у відкритому морі, безцільне руйнування великих і малих міст і сіл, спустошення, невинуваті військовою необхідністю; у злочинах проти людяності – політика переслідування, репресій та знищення ворогів нацизму. Більшість звинувачених була засуджена до страти або тривалих (аж до довічного) ув'язнень. Під час процесу відбулося 403 відкритих судових засідання, на яких крім підсудних було допитано 116 свідків, розглянуто десятки тисяч письмових показів свідків і по-

над 4 тис. документів доказів. Цими доказами було встановлено жахливі злочини, вчинені підсудними проти миру, проти законів і звичаїв війни та проти людяності. 30 вересня та 1 жовтня 1946 року було оголошено Вирок Трибуналу. Трибунал визнав підсудних винними у здійсненні змови з метою підготовки та ведення агресивної війни, у злочинній агресії проти Австрії, Чехословаччини, Польщі, Данії, Норвегії, Бельгії, Югославії, Греції, СРСР та низки інших держав; у скоєнні численних воєнних злочинів і найтяжчих злочинів проти людяності. Було засуджено 12 осіб до смертної кари через повішення; 3 особи – до довічного ув'язнення; 4 особи – до тюремного ув'язнення. Трибунал визнав злочинними організаціями керівний склад нацистської партії Німеччини, охоронні загони нацистської партії (СС), службу безпеки (СД) та державну таємну поліцію (гестапо). Нюрнберзький трибунал став першим міжнародним кримінальним судом, який притягував до відповідальності індивідів за міжнародні злочини, визначені міжнародним правом. На основі складів цих злочинів, визначених у Статуті Трибуналу, вперше фізичні особи мали притягатися до кримінальної відповідальності за міжнародним правом і нести покарання за свої злочини. У Вироку Нюрнберзького трибуналу цей принцип виражено так: «Злочини проти міжнародного права вчиняються людьми, а не абстрактними суб'єктами, і лише через покарання фізичних осіб, які вчинили такі злочини, може бути забезпечено дотримання принципів міжнародного права».

Міжнародний військовий трибунал для Далекого Сходу (Токійський трибунал, Токійський процес) – військовий трибунал, створений окупаційною владою США у 1946 р. для суду над воєнними злочинцями Японії, що проходив у Токіо з 1946 по 1948 рік. До його складу увійшли представники 11 держав: США, Китаю, Великої Британії, СРСР, Австралії, Канади, Франції, Нової Зеландії, Нідерландів, Індії та Філіппін. Обвинувачення відкрило справу, звинувативши 28 політичних і воєнних керівників Японії у злочинах проти миру, у воєнних злочинах і злочинах проти людства. Судовий розгляд тривав понад два з половиною роки, було заслухано 419 свідків та залучено 4 336 експонатів доказів, зокрема заяви та свідчення 779 інших осіб. Дотримуючись моделі Нюрнберзького процесу (Німеччина), обвинувачення встановило три широкі категорії. Звинувачення «класу А» – щодо злочинів проти миру – мали бути заявлені вищим керівникам Японії, які планували та керували війною. Звинувачення «класу В та С» могли бути висунуті японцям будь-якого рангу, вони охоплювали звичайні воєнні злочини та злочини проти людства відповідно. На відміну від Нюрнберзького процесу, звинувачення в злочинах проти миру було обов'язковою умовою переслідування – Трибунал міг переслідувати лише тих осіб, чиї злочини включали злочини проти миру. Зрештою, у Токіо звинувачень «класу С» не висувалось. В обвинувальному акті було сформульовано 55 пунктів, які містять загальні обвинувачення всіх підсудних і вину кожного окремо. За участь у підготовці та розв'язанні агресивної війни, за здійснення масового знищення мирного населення в окупованих країнах і полонених та інші злочини семи найбільшим злочинцям було винесено смертний вирок, 16 – довічне ув'язнення.

Міжнародний кримінальний трибунал для колишньої Югославії (Міжнародний кримінальний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, здійснені на території колишньої Югославії з 1991, МКТЮ) – тимчасовий судовий орган ООН, створений для переслідування в судовому порядку осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права під час війн у колишній Югославії: Боснії та Герцеговині (1992–1995), Хорватії (1991–1995), Косові (1998–1999), Македонії (2001). МКТЮ був створений на основі резолюції РБ ООН 827 від 25.05.1993 відповідно до глави VII Статуту ООН і розташовувався у м. Гаага (Нідерланди). Компетенція Трибуналу полягала у визначенні індивідуальної кримінальної відповідальності фізичних осіб за серйозні порушення Женевських конвенцій про захист жертв війни (1949), порушення законів і звичаїв війни, геноцид і злочини проти людяності, визначені у Статуті Трибуналу, на території колишньої Югославії. МКТЮ став першим після Нюрнберзького та Токійського трибуналів міжнародним органом для розгляду справ про воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. Обви-

нуваченими Трибуналу є, як правило, вищі посадові особи політичних структур, органів влади, армії, поліції республік колишньої Югославії. Трибунал висунув звинувачення щодо 161 особи. Наприкінці 2017 МКТЮ виніс вирок щодо останнього обвинуваченого – генерала Р. Младича, засудивши його до довічного ув'язнення. Трибунал припинив своє існування 31.12.2017. Загалом понад 80 осіб було визнано винними, більш як 20 обвинувачених виправдано, справи що до 13 осіб передано до національних судів, щодо 37 осіб звинувачення було відкликано або розгляд справи припинено. МКТЮ кваліфікував різанину в Сребрениці в 1995 році як геноцид. Приблизно 30 особам були заявлені звинувачення в участі в геноциді або співучасті в геноциді. У справі Брджаніна Трибунал визначив, що «діяння являють собою злочин геноциду в тому випадку, якщо доведено, що обвинувачений не тільки хотів вчинити ці діяння, а й мав намір знищити повністю або частково певну національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку... Саме цей специфічний намір характеризує злочин геноциду».

Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди (МКТР) – тимчасовий міжнародний судовий орган, створений відповідно резолюції Ради Безпеки ООН у 1994 році (Міжнародний кримінальний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, і громадян Руанди, відповідальних за геноцид та інші подібні порушення, вчинені на території сусідніх держав у період з 1 січня до 31 грудня 1994 року). Створення МКТР було зумовлено злочином геноциду, вчиненого в 1994 році етнічною групою хуту проти етнічної групи тутсі, коли на території Руанди загинуло від 700 тис. до 1 млн осіб. Цей Трибунал розташовувався у м. Аруша (Танзанія). Його юрисдикція обмежувалася діяннями, вчиненими в Руанді або руандійськими громадянами в сусідніх державах з 1 січня до 31 грудня 1994 р., і охоплювала три категорії злочинів, а саме: геноцид, злочини проти людяності та порушення ст. 3, загальної для Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. та Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. щодо захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру. МКТР виніс вироків щодо 95 обвинувачених, 14 осіб було виправдано і звільнено, 10 – передано для здійснення правосуддя в національні суди. Серед обвинувачених Трибуналом були вищі посадові особи Руанди: прем'єр-міністр Ж. Камбанда, міністр інформації Е. Нійітегека, глави адміністрацій, священники, редактори ЗМІ, керівники збройних формувань. Перший судовий процес, над Жан-Полем Акайесу, почався в 1997 році, і вже в жовтні 1998 року Акайесу був засуджений до довічного ув'язнення, а Жан Камбанда (тимчасовий прем'єр-міністр) визнав себе винним. Особливий інтерес становить процес «ЗМІ ненависті»: за вчинення геноциду, підбурення до геноциду та злочини проти людяності до тривалих термінів тюремного ув'язнення було засуджено керівників радіо- і телекомпанії Ф. Нахіману та Ж.Б. Бараягвізу, а також директора і засновника газети «Кангура» Х. Нгезе. Вироки в справі «ЗМІ ненависті» є важливим прецедентом – вони започаткували розподіл між правом на свободу слова та підбурюванням до вчинення міжнародних злочинів. Трибунал щодо Руанди є першим міжнародним трибуналом, який інтерпретував визначення геноциду, викладене у Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього (1948), та виніс вироків за злочини геноциду. Він офіційно завершив свою роботу 31 грудня 2015 року, його функції було передано Міжнародному залишковому механізму для кримінальних трибуналів.

Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник. Друге видання / О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. 268 с.

Матеріали курсу:

https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3/about

ОСВІТНЯ ПРОГРАМА

ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ «МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ЗМІСТ, ЗНАЧЕННЯ, ЗАСТОСУВАННЯ»

Автор: Віктор Левицький

методист з правознавства та курсів духовно-морального спрямування
Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
ім. Анатолія Назаренка.

Цільова аудиторія: Учителі правознавства, консультанти/консультантки центрів професійного розвитку педагогічних працівників/працівниць.

Мета: Підвищення професійного та методичного рівня педагогічних працівників щодо розуміння основних положень міжнародного гуманітарного права задля роз'яснення учнівству, іншим групам населення питань, пов'язаних із порушенням норм МГП.

Завдання:

- Ознайомлення з основними положеннями МГП, гуманітарними організаціями, які надають допомогу в період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій, механізмом захисту цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві.
- Формування готовності діяти в разі потрапляння в надзвичайну ситуацію, із застосуванням знань про МГП.
- Розвиток навичок педагогіки партнерства, вміння критично та аналітично мислити, проводити рефлексію.
- Забезпечення розвитку громадянської компетентності учнів/учениць, мотивування до саморозвитку.

Очікувані результати:

- Знання та розуміння сутності міжнародного гуманітарного права та основних категорій.
- Уміння пояснювати, що таке: міжнародне гуманітарне право та його норми; функції гуманітарних організацій, які діють у період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій; механізм захисту цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві.

- Відповідальне ставлення до власних дій та їх можливих наслідків в умовах збройного конфлікту з урахуванням норм міжнародного гуманітарного права.
- Готовність до прийняття рішень про вжиття заходів на основі норм міжнародного гуманітарного права.
- Розвиток правової та громадянських компетентностей.

Тривалість навчання: 3 академічні години.

Обладнання та матеріали:

1. Роздруківки додатків 1, 3, 4, 5.
2. Аркуші А1, А4, маркери.
3. Проектор, екран, інтернет.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
45 хв	РОЗДІЛ 1. Основні поняття міжнародного гуманітарного права	Мінілекція, перегляд відео, бесіда, робота в групах, перевірка, рефлексія	<ul style="list-style-type: none"> • знання та розуміння сутності та основних категорій міжнародного гуманітарного права; • вміння пояснювати, що таке міжнародне гуманітарне право та його норми; • відповідальне ставлення до власних дій та їх можливих наслідків в умовах збройного конфлікту з урахуванням норм міжнародного гуманітарного права.
45 хв	РОЗДІЛ 2. Гуманітарні організації, що надають допомогу у період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій	Мінілекція, бесіда, робота у групах, перевірка, рефлексія	<ul style="list-style-type: none"> • знання та розуміння мети, завдань, а також системи діяльності/ функціонування гуманітарних організацій у період збройного конфлікту; • вміння застосовувати набуті знання для пошуку та отримання гуманітарної допомоги та захисту в період збройного конфлікту; • відповідальне ставлення до власних дій та їх можливих наслідків під час пошуку, прийнятті гуманітарної допомоги та участі в сприянні діяльності гуманітарних організацій; • готовність до прийняття рішення про вжиття заходів, зважаючи на обставини в умовах гуманітарної кризи, участі у волонтерському русі.

45 хв	РОЗДІЛ 3. Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту	Мінілекція, перегляд відео, бесіда, робота у групах, перевірка, рефлексія	<ul style="list-style-type: none"> • знання та розуміння норм міжнародного гуманітарного права, які захищають цивільне населення/ цивільних осіб; • вміння застосовувати норми міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільного населення/ цивільних осіб; • відповідальне ставлення до власних дій та їх можливих наслідків в умовах збройного конфлікту з урахуванням норм міжнародного гуманітарного права; • готовність до прийняття рішення про вжиття заходів на основі норм міжнародного гуманітарного права.
-------	---	---	--

РОЗДІЛ 1. «Основні поняття міжнародного гуманітарного права»

Мета: Сформувати розуміння сутності та основних категорій міжнародного гуманітарного права

Час: 45 хв

Інструкція:

1. Переглянути відео: «Що таке МГП» (7 хв)

<https://www.youtube.com/watch?v=z3L1FQJTWbc>

Обговорення запитань:

- Що таке МГП?
- Кого захищає та що регулює міжнародне гуманітарне право? Коли застосовується МГП? (5 хв)

2. Мінілекція. Джерела МГП. Право Гааги і право Женеви...Цивільні особи та комбатанти. Методи та засоби ведення війни.

Обговорення запитань:

- Які є джерела та принципи МГП?
- За яких умов застосовується МГП?
- Учасники та жертви війни. (10 хв).

3. Групова робота. Об'єднання учасників/учасниць у 4 групи (цивільні, комбатанти, медперсонал, військовополонені), кожна з яких отримує нормативні документи (витяги із конвенцій).

Завдання груп – відмітити ті конвенції й норми, які, на їхню думку, забезпечують захист тієї категорії осіб, яку представляє група. Презентація і обговорення результатів. Додаток 1 (15 хв).

4. Вправа «Займи позицію»: модератор зачитує твердження, учасники/учасниці відповідають правильно/хибно. Додаток 2 (5 хв).

5. Підсумкове обговорення (3 хв)

- Що для вас було цікавим?
- Що для вас було корисним?
- Які запитання залишились?
- Де на ці запитання можна знайти відповіді?

РОЗДІЛ 2. Гуманітарні організації, що надають допомогу в період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій

Мета: Ознайомлення учасників/учасниць із системою та функціями гуманітарних організацій, які діють у період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій, правилами гуманітарного доступу, правилами пошуку гуманітарної допомоги.

Час: 45 хв

Інструкція:

1. Аналіз ситуації: За даними слідства, 22 листопада 2022 року приблизно в 10:00 окупаційні війська з важкої артилерії вкотре обстріляли Оріхів. Унаслідок прямого влучання снаряда в пункт видачі гуманітарної допомоги в приміщенні місцевої школи загинув соціальний працівник, ще дві жінки отримали поранення.

Обговорення: Чи діють норми МГП у цій ситуації? Чому ви так вважаєте? (5 хв)

2. Мінілекція. Гуманітарна діяльність. Гуманітарний доступ. Міжнародні організації. Кластерний підхід ООН (10 хв).

3. Мозкова атака: виокремлення кола проблем, що виникають у цивільного населення під час збройного конфлікту (2 хв).

4. Робота в 4 групах: зіставити проблеми, визначені в попередньому завданні із відповідним кластером та організацією, що відповідає за її вирішення (Додаток 3). Презентація роботи (15 хв).

5. Мінілекція. Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (8 хв)

відео: Емблема Червоного Хреста

<https://www.youtube.com/watch?v=QwUzdW6fvSk> (2 хв)

6. Підсумкове обговорення (3 хв):

- Що для вас було корисним?
- Які питання потребують додаткового опрацювання?

Зміст:

1. Гуманітарна діяльність. Гуманітарний доступ.
2. Міжнародні організації. Кластерний підхід ООН.
3. Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Запитання для обговорення:

1. Що таке гуманітарна діяльність?
2. Які організації надають допомогу в період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій? Міжнародні організації. Кластерний підхід ООН.
3. Що потрібно врахувати під час пошуку гуманітарної допомоги?

РОЗДІЛ 3. Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту

Мета: Сформувати розуміння механізму захисту цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві

Час: 45 хв

Інструкція:

1. **Обговорення запитання:** До яких наслідків призводять бойові дії в населених пунктах? (3 хв)
2. **Мінілекція.** Норми МГП, які захищають цивільне населення. Умови втрати цивільним населенням захисту (5 хв).
3. **Робота в 4 групах.** Кожна група отримує кейс (Додаток 4). Завдання: визначити, чи є в наведеній ситуації факт безпосередньої участі цивільних осіб у воєнних діях та пояснити думку. (7 хв)
4. **Мінілекція.** Обов'язки держави окупанта (5 хв).
5. **Робота в 4 групах.** Кожна група отримує одне правило з IV Женевської конвенції 1949 р. щодо зобов'язань держави-окупанта (Додаток 5). На основі отриманого правила необхідно запропонувати кейс порушення цього правила державою окупантом. Групи представляють свої результати (15 хв).
6. **Мінілекція.** Спеціальний захист окремих осіб (5 хв).
7. **Вправа «Коментатор».** Прокоментуйте зображення: чи підлягають спеціальному захисту особи, зображені на екрані (жінка, діти, журналісти, капелан, медик, особа з інвалідністю) (2 хв).
8. **Підсумкове обговорення** (3 хв): Захист цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві – це про що і для чого?

Зміст:

1. Норми МГП, які захищають цивільне населення.
2. Умови втрати цивільним населенням захисту.
3. Обов'язки держави окупанта.
4. Спеціальний захист окремих осіб.

Запитання для обговорення:

- Як міжнародне гуманітарне право захищає цивільних осіб у період збройного конфлікту?
- Захист цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві – це про що і для чого?

ДОДАТКИ

Додаток 1

Витяги з нормативних документів.

Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях, 1949 р.

стаття 12

Особовий склад збройних сил та інші особи, зазначені в наступній статті, які є пораненими або хворими, повинні користуватися повагою та захистом за будь-яких обставин.

Сторона конфлікту, під владою якої вони можуть перебувати, забезпечує їм гуманне ставлення та догляд без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, національності, релігії, політичних переконань або іншими аналогічними критеріями. Суворо забороняються будь-які замаху на їхнє життя чи будь-яке насилля над їхньою особистістю; зокрема, їх заборонено вбивати або знищувати, піддавати тортурам чи біологічним дослідом, залишати умисно без медичної допомоги та обслуговування або умисно створювати умови для їхнього зараження чи інфікування. Пріоритетність у наданні медичної допомоги дозволяється лише з медичних причин термінового характеру.

До жінок повинні ставитися з усією особливою повагою, яка відповідає їхній статі. Сторона конфлікту, яка змушена залишити супротивнику поранених або хворих, залишає разом із ними, наскільки це дозволяють воєнні міркування, частину свого медичного персоналу та спорядження для сприяння догляду за ними.

стаття 13

Ця Конвенція застосовується до поранених і хворих, які належать до таких категорій:

1. Особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною таких збройних сил.
2. Членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загопи, зокрема такі організовані рухи опору, відповідають таким умовам:
 - а) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;
 - б) мають постійний відмітний знак, добре помітний на відстані;
 - в) носять зброю відкрито;
 - г) здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни.
3. Членів особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує.
4. Осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільних осіб з екіпажів військових літаків, воєнних кореспондентів, постачальників, особового складу робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил, за умови, що вони отримали на це дозвіл збройних сил, яких вони супроводжують.
5. Членів екіпажів суден торгового флоту, зокрема капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права.

6. Жителів неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни.

Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях, 1949 р.

стаття 7

Поранені та хворі, а також медичний і духовний персонал за жодних обставин не можуть частково або цілком відмовлятися від прав, гарантованих їм цією Конвенцією та спеціальними угодами, зазначеними в попередній статті, якщо такі будуть.

Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі, 1949 р.

стаття 6

Хворі, поранені та особи, які зазнали корабельної аварії, так само як медичний і духовний персонал продовжують користуватися привілеями цих угод протягом усього часу застосування до них Конвенції, крім випадків, в яких зазначені вище або укладені угоди містять чіткі положення, що їй суперечать, а також крім випадків, у яких та чи та сторона конфлікту вживає щодо них більш сприятливих заходів.

стаття 12

Особовий склад збройних сил та інших осіб, зазначених у наступній статті, які перебувають на морі та які зазнають поранення, хвороби або корабельної аварії, оберігають та захищають за будь-яких обставин, причому термін «корабельна аварія» означає будь-яку аварію корабля, що виникла з будь-якої причини, зокрема вимушені посадки літаків чи висадками з літаків на море. Сторона конфлікту, під владою якої вони можуть перебувати, забезпечує їм гуманітарне ставлення та догляд без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, національності, релігії, політичних переконань або за іншими аналогічними ознаками. Суворо забороняються будь-які замаху на їхнє життя чи будь-яке насилля над їхньою особистістю; зокрема їх заборонено вбивати та знищувати, піддавати тортурам чи біологічним дослідом, умисно залишати їх без медичної допомоги та обслуговування, умисно створювати умови для їхнього зараження чи інфікування. Пріоритетність у наданні медичної допомоги дозволяється лише з медичних причин термінового характеру. До жінок потрібно ставитися з усією особливою повагою, яка відповідає їхній статі.

стаття 15

Якщо поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, узято на борт нейтрального військового корабля або нейтрального військового літака, то забезпечують їхню подальшу участь у воєнних діях, коли цього вимагає міжнародне право.

Женевська конвенція про поводження з військовополоненими, 1949 р.

стаття 13

З військовополоненими необхідно завжди поводитися гуманно. Будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, що тримає в полоні, які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, що перебуває під її охороною, забороняються та будуть розглядатись як серйозне порушення цієї Конвенції. Зокрема, жодного військовополо-

неного не можна піддавати фізичному каліченню або медичним чи науковим експериментам будь-якого характеру, які не обґрунтовані потребою в проведенні медичного, стоматологічного або стаціонарного лікування військовополоненого та не здійснюються в його інтересах. Так само військовополонені завжди повинні бути захищеними, зокрема від актів насилля чи залякування, а також від образ та цікавості публіки. Застосування репресалій до військовополонених забороняється.

Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни, 1949 р.

стаття 24

Сторони конфлікту вживатимуть усіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще, а також для того, щоб полегшити, за будь-яких обставин, догляд за ними, виконання обрядів, пов'язаних з їхнім віросповіданням, та їхню освіту. Якщо це буде можливо, їхню освіту слід доручати особам з такими самими культурними традиціями. Сторони конфлікту сприятимуть прийманню цих дітей нейтральною країною на час конфлікту за згодою держави-покровительки, якщо така є, та коли гарантується додержання принципів, викладених в абзаці першому. Крім того, вони намагатимуться вжити необхідних заходів для того, щоб особу усіх дітей до 12 років можна було встановити завдяки спеціальним медальйонам або якимось інакше.

Звичаєве міжнародне гуманітарне право

- Норма 25. Медичний персонал, спеціально призначений для виконання медичних обов'язків, має право на повагу та захист за будь-яких обставин. Особи, що належать до медичного персоналу, втрачають право на захист, якщо поза своїми гуманітарними функціями вчиняють дії, що завдають шкоди противнику. [МЗК/НМЗК]
- Норма 26. Забороняється покарання особи за виконання медичних обов'язків, що сумісні з медичною етикою, або примушування особи, яка виконує медичні функції, до виконання дій, що суперечать нормам медичної етики. [МЗК/НМЗК]
- Норма 53. Заборонено використовувати голод серед цивільного населення як метод ведення війни. [МЗК/НМЗК]
- Норма 87. З цивільними особами й особами, позбавленими боєздатності (*hors de combat*), слід поводитися гуманно. [МЗК/ НМЗК]
- Норма 88. Застосування міжнародного гуманітарного права передбачає заборону будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи віросповідання, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, статків, народження чи іншого статусу або за будь-якими іншими подібними ознаками. [МЗК/НМЗК] Норма 89. Убивство заборонено. [МЗК/НМЗК]
- Норма 90. Заборонено тортури, жорстоке чи нелюдське поводження, наруга над людською гідністю, зокрема принизливе й образливе поводження. [МЗК/НМЗК]
- Норма 91. Заборонено тілесні покарання. [МЗК/НМЗК]
- Норма 92. Заборонено заподіювати каліцтва, піддавати медичним або науковим експериментам чи будь-якій іншій медичній процедурі, якої вказана особа не потребує за станом здоров'я і яка не відповідає загальноприйнятим медичним нормам. [МЗК/НМЗК]33

- Норма 93. Заборонено зґвалтування й інші форми статевого насильства. [МЗК/НМЗК]
- Норма 94. Заборонено рабство і работоргівля в усіх їхніх формах. [МЗК/НМЗК]
- Норма 95. Заборонено незаконне залучення до примусової праці без винагороди. [МЗК/НМЗК]
- Норма 96. Заборонено брати заручників. [МЗК/НМЗК]
- Норма 97. Заборонено використовувати живі щити. [МЗК/ НМЗК]
- Норма 98. Заборонено примусове зникнення. [МЗК/НМЗК]
- Норма 99. Заборонено свавільне позбавлення волі. [МЗК/ НМЗК]
- Норма 100. Нікого не може бути визнано винним або засуджено, окрім як за вироком справедливого й компетентного суду, що забезпечує всі основні гарантії справедливо-го судочинства. [МЗК/ НМЗК]
- Норма 101. Нікого не може бути звинувачено у вчиненні злочину чи засуджено за нього на підставі будь-якого діяння чи бездіяльності, що не становили злочину відповідно до норм національного законодавства чи міжнародного права, що діяли на час вчинення такого діяння, так само не може бути призначено більш суворе пока-рання за те, що передбачалося на час учинення такого злочину. [МЗК/НМЗК]
- Норма 102. Нікого не може бути засуджено за вчинення злочину, окрім як на підставі особи-стої кримінальної відповідальності. [МЗК/НМЗК]
- Норма 103. Заборонено колективні покарання. [МЗК/НМЗК]
- Норма 104. Переконавання й релігійні обряди цивільних осіб та осіб, позбавлених боєздатності (hors de combat), повинні поважатися. [МЗК/НМЗК]
- Норма 105. Сімейне життя повинно поважатися, наскільки це можливо. [МЗК/НМЗК]
- Норма 106. Комбатанти повинні відрізняти себе від цивільного населення під час участі у нападі або військовій операції, що є підготовкою до нападу. В іншому разі вони втрачають право на статус військовополоненого. [МЗК]
- Норма 107. Комбатанти, захоплені в полон у той час, коли вони займаються шпигунством, не мають права на статус військовополоненого. Їм не може бути винесений вирок або призначено покарання без попереднього судового розгляду. [МЗК]
- Норма 118. Особи, позбавлені волі, повинні бути забезпечені приміщенням, харчуванням і во-дою в достатній кількості, належним одягом та медичним доглядом. [МЗК/НМЗК]
- Норма 134. Особливі потреби жінок, яких торкнувся збройний конфлікт, такі, як захист та ме-дична допомога, повинні братися до уваги. [МЗК/НМЗК]
- Норма 135. Діти, яких торкнувся збройний конфлікт, мають право на особливу повагу та за-хист. [МЗК/НМЗК]
- Норма 136. Заборонено вербувати дітей до збройних сил чи збройних угруповань. [МЗК/ НМЗК]
- Норма 137. Заборонено дозволяти дітям брати участь у воєнних діях. [МЗК/НМЗК]
- Норма 138. Особи похилого віку, інваліди та хворі, яких торкнувся збройний конфлікт, мають право на особливу повагу та захист. [МЗК/НМЗК]

Додаток 2

Надайте відповіді на запитання (так/ні)

1. Міжнародне гуманітарне право забороняє війни та забезпечує мир.
2. Основні Женевські конвенції про захист жертв війни прийняті у 1945 р.
3. Міжнародне гуманітарне право підрозділяє усіх осіб на комбатантів та некомбатантів.
4. Міжнародне гуманітарне право обмежує насильство у період збройних конфліктів.
5. Кожна з чотирьох Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р. захищає окрему категорію жертв війни.
6. Міжнародне гуманітарне право зобов'язує безпосередньо юридичних та фізичних осіб дотримуватися правил ведення війни.
7. Міжнародне гуманітарне право може не дотримуватися жертвою агресії.
8. Міжнародне гуманітарне право обмежує сторони, що воюють, щодо засобів та методів ведення війни та захищає жертв війни.
9. Міжнародне гуманітарне право застосовується тільки у війні між державами.
10. До комбатантів відносять особовий склад збройних сил держави.
11. До міжнародного збройного конфлікту належить окупація, яка не зустріла збройного опору.

Правильні відповіді: «так» – 4,5, 8, 10, 11; «ні» – 1, 2, 3, 6, 7, 9

Додаток 3

Діяльність у сфері сільського господарства		Управління таборами	
<p>Продовольча та сільсько-господарська організація ООН (ФАО)</p> 		<p>Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН)</p> <p>Міжнародна організація з міграції (МОМ)</p> <p>МКЧХ</p>	 <p>ICRC</p>
Ранні етапи відновлювальних робіт		Освіта	
<p>Програма розвитку ООН (ПРООН)</p> <p>МКЧХ</p> 		<p>Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)</p> <p>Міжнародна неурядова організація «Врятуємо дітей»</p>	

Аварійні укриття		Охорона здоров'я	
<p>УВКБ ООН</p> <p>Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГП)</p> <p>Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (відповідальний за скликання)</p> <p>МКЧХ</p>		<p>Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)</p> <p>32 гуманітарних партнерських установ</p>	
Харчування		Захист	
<p>Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)</p> <p>МКЧХ</p>		<p>Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ)</p> <p>Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН)</p> <p>Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)</p>	
Телекомунікації		Водопостачання та санітарія	
<p>Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГП)</p> <p>Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)</p>		<p>Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)</p> <p>Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)</p>	

Джерело зображення: посібник «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право»

Додаток 4.

Група 1.

Пограбування банку в зоні ведення військових дій (не є безпосередньою участю цивільних осіб у військових діях).

Група 2.

Збирання інформації цивільною особою щодо розташування збройних підрозділів з метою вказати їхнє місце розташування ворожих сил, що атакують (є безпосередньою участю цивільних осіб у військових діях).

Група 3.

Виконання функцій спостерігача цивільною особою під час організації засідки (є безпосередньою участю цивільних осіб у військових діях).

Група 4.

Підвезення і приготування їжі цивільною особою для збройних сил сторони конфлікту (не є безпосередньою участю цивільних осіб у військових діях).

Додаток 5

Група 1.

Держава-окупант не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах.

Група 2.

Забороняється, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні.

Група 3.

Держава-окупант не повинна здійснювати переміщення або депортації частини свого громадянського населення на територію, яку вона окупує.

Група 4.

Держава-окупант повинна вжити всіх необхідних заходів для полегшення процедури встановлення особи дітей та реєстрації їхніх сімейних зв'язків. Вона за будь-яких обставин не повинна змінювати їхнього громадянського статусу або вносити їх до списків підконтрольних їй формувань або організацій.

РОЗДІЛ II

НАВЧАЛЬНІ ТА ТРЕНІНГОВІ ЗАНЯТТЯ

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ

«ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА»

Автор: Іван Бойченко

старший викладач кафедри менеджменту освіти та права ДЗВО «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України.

Цільова аудиторія: науково-педагогічні працівники – слухачі курсів підвищення кваліфікації

Мета: ознайомити слухачів зі становленням та розвитком джерел міжнародного гуманітарного права.

Завдання:

- 1) сформулювати розуміння джерел міжнародного гуманітарного права, критеріїв їх класифікації;
- 2) ознайомити з роллю різних суб'єктів у створенні, тлумаченні та розвитку джерел міжнародного гуманітарного права;
- 3) розвивати загальнокультурні та професійні компетенції слухачів, зокрема, вміння формулювати власну позицію щодо застосування норм МГП.

Очікувані результати:

- розуміти суть основних джерел міжнародного гуманітарного права – міжнародного договору, міжнародно-правового звичаю та загальних принципів права, а також роль додаткових джерел – «м'якого права», судової практики й доктрини щодо тлумачення та розвитку міжнародного гуманітарного права.
- пояснювати передумови, які призвели до формування джерел міжнародного гуманітарного права, зокрема, міжнародних конвенцій,
- аналізувати роль історичних факторів, окремих осіб, міжнародних організацій і держав у формуванні джерел міжнародного гуманітарного права;
- розуміти різницю між «правом Гааги» та «правом Женеви», знати ключові акти, які входять до кожної з цих груп;
- пояснювати значення міжнародного звичаю як джерела міжнародного гуманітарного права;

- вміти демонструвати «практичну» суть джерел міжнародного гуманітарного права на прикладі конкретних практичних ситуацій;
- висловлювати власне бачення щодо можливих шляхів подальшого розвитку джерел міжнародного гуманітарного права, які сприятимуть підвищенню його ефективності, зокрема в питаннях захисту жертв війни та притягнення до відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права.

Тривалість навчання: 80 хв

Обладнання та матеріали: проєктор (у разі проведення заняття в аудиторії), презентація з матеріалами заняття.

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Вільне обговорення зі слухачами питань, дотичних до теми заняття.

Мета: залучення слухачів до обговорення теми, їх емоційне «втягування» у досліджуване питання, формування комфортної атмосфери, в якій слухачі бачать важливість їхньої думки, а також формування інтересу до тих питань, які розглядатимуться на занятті.

Час: 15 хвилин

Інструкція:

1. Запропонуйте слухачам обговорити запитання:
 - Як виникають правила в суспільстві та для чого вони потрібні?
 - Чи можливі правила на війні? Які вони і як забезпечити їх дотримання?
 - Чи може одна людина відіграти ключову роль у розвитку суспільства? Які приклади цього можете навести?
2. Підсумовуючи обговорення наголосіть на тому, що війна – це певний стан суспільних відносин і, як і будь-які суспільні відносини, вона також може піддаватися регулюванню певними правилами.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Лекція-презентація.

Мета: опрацювати поняття, характеристики та класифікації джерел міжнародного гуманітарного права.

Час: 30 хвилин

Інструкція:

1. Проведіть лекцію-презентацію за планом:
 - становлення та розвиток джерел МГП, закріплення окремих норм у договірному і звичаєвому праві у різні часи, історія прийняття та значення Женевської конвенції 1864 року для розвитку МГП;
 - міжнародні договори як джерело МГП, основні договори, що закріплюють «право Гааги» і «право Женеви»;
 - міжнародно-правовий звичай як джерело МГП, його місце в регулюванні відносин, а також діяльність Міжнародного комітету Червоного Хреста щодо кодифікації звичаїв;

- рішення та резолюції міжнародних організацій та їхня роль у системі джерел МГП;
- роль рішень міжнародних кримінальних трибуналів у розвитку МГП та вплив позицій Міжнародного кримінального суду та окремих міжнародних трибуналів на тлумачення і застосування положень договорів та звичаїв МГП;
- роль та місце інших джерел МГП;
- застереження Мартенса.

2. Дайте відповіді на запитання слухачів.

Назва вправи: Розв'язування ситуаційної задачі

Мета: розвивати вміння застосовувати норми міжнародного гуманітарного права до аналізу практичних ситуацій.

Час: 10 хвилин

Інструкція:

1. Ознайомте слухачів із ситуаційною задачею. Запропонуйте визначити, яке з джерел – конвенція, звичай чи рішення міжнародного трибуналу найбільше підходить для регулювання відносин, до якої сфери – «права Гааги» чи «права Женеви» воно належить.
2. Вислухайте, прокоментуйте та, за потреби, доповніть відповіді слухачів.

Назва вправи: Мінідискусія

Мета: розвивати вміння формулювати власну позицію щодо можливих шляхів подальшого розвитку джерел міжнародного гуманітарного права.

Час: 15 хвилин

Інструкція:

Запропонуйте слухачам висловити власну позицію з питань:

- Яке з джерел МГП видається вам найбільш ефективним для регулювання відносин у сфері МГП? Чому?
- Уявіть себе сучасним Анрі Дюнаном. Які ідеї ви б запропонували у сфері МГП?
- У чому ви вбачаєте цінність джерел МГП?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Тестування

Мета: визначити рівень засвоєння слухачами ключових питань теми

Час: 10 хвилин

Інструкція:

1. Запропонуйте учасникам/цям самостійно виконати 10 тестових завдань із вибором відповіді.
2. Продемонструйте правильні відповіді на завдання. Прокоментуйте відповіді. За потреби, дайте відповіді на запитання слухачів.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ

«ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ У ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ. ОСНОВИ БЕЗПЕКИ І ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ У ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ»

Авторка: **Любов Боровець**

методист гуманітарного профілю, КНЗ «Черкаський ОІППО педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Цільова аудиторія: вчителі історії, правознавства та громадянської освіти

Мета: Поглибити розуміння механізму захисту цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві

Завдання:

- Опрацювати поняття МГП: «цивільне населення», «цивільна особа», «держава-окупант», «режим окупації».
- Розвинути вміння аналізувати конкретні ситуації, які виникають у становищі цивільного населення під час збройних конфліктів.
- Проаналізувати роль міжнародного гуманітарного права в захисті прав людини, зокрема в умовах збройного конфлікту.

Очікувані результати:

Учасник/ця:

- називає категорії цивільних осіб, основні обов'язки держави-окупанта;
- розуміє та може пояснити сутність понять «цивільна особа», «цивільне населення», «держава-окупант», «режим окупації»;
- наводить приклади цивільних об'єктів та ймовірних військових цілей під час збройних конфліктів;

- пояснює механізми захисту цивільних осіб в МГП;
- розрізняє цивільні об'єкти та військові цілі в конкретних ситуаціях;
- розповідає про порядок дій під час небезпечних ситуацій, пов'язаних із збройним конфліктом.

Тривалість навчання: 2 години

Обладнання та матеріали:

ФОРМА НАВЧАННЯ	ОБЛАДНАННЯ	МАТЕРІАЛИ
очна	<ul style="list-style-type: none"> • папір А4 • папір А2 • дошка • фліпчарт • маркери • стікери • магніти (скотч, шпильки...) • проектор • ноутбук • колонки 	<ul style="list-style-type: none"> • презентаційні матеріали • навчальні кейси • роздатковий матеріал (кейс завдання)
дистанційна	<ul style="list-style-type: none"> • ноутбук • доступ до інтернету 	<ul style="list-style-type: none"> • навчальні кейси • розроблені опитувальники, інтерактивні вправи тощо • презентаційні матеріал

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ЗАНЯТТЯ

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Символ і слово».

Мета: актуалізувати знання учасників.

Час: 10 хвилин

Інструкція:

1. Запропонуйте учасникам/цям надати відповідь на запитання (на стікерах або використовуючи електронні застосунки)

Гуманність – це перш за все про...

Напишіть три слова-асоціації, які характеризують сутність принципу гуманності.

2. Продемонструйте результати опитування та, за потреби, обговоріть їх.
3. Попросіть учасників/ць зобразити поняття «гуманність» одним символом та пояснити, чому саме такий символ вони обрали.
4. Проведіть обговорення за запитаннями:
 - Які права людини не можуть бути обмежені? Чому?
 - В чому полягає принцип гуманності?

ОСНОВНА ЧАСТИНА**Назва вправи:** Ключові слова.**Мета:** сформувати розуміння понять «цивільні особи» та «цивільне населення».**Час:** 10 хвилин**Інструкція:**

1. Запропонуйте учасникам/цям уявити, що до них підійшла/ов учениця/ень та запитала/в: Хто такі «цивільні особи», «цивільне населення»? Попросіть їх написати на стікерах ключові слова до термінів, які б вони використали для пояснення.
2. Коли стікери будуть закріплені на дошці/фліпчарті, обговоріть результати та згрупуйте відповіді. Запропонуйте учасникам/цям сформулювати визначення.
3. Проведіть обговорення за запитаннями:
 - З якими небезпеками стикається цивільне населення під час бойових дій та на окупованих територіях?
 - Які категорії цивільних осіб потребують захисту під час збройного конфлікту?

Назва вправи: Робота з кейсами.**Мета:** сформувати розуміння механізмів захисту цивільного населення в МГП; розвинути вміння здійснення аналізу ситуацій на дотримання норм (принципів) МГП з погляду захисту цивільного населення в зоні ведення бойових дій та на окупованій території.**Час:** 15 хвилин**Інструкція:**

1. Об'єднайте учасників/ць в групи. Надайте кейси та поясніть завдання: ознайомитися з матеріалами кейсу; надати відповідь на запитання.

Кейс 1. Захист цивільного населення.*(Посібник «Вивчаючи Міжнародне гуманітарне право» О. Войтенко, М. Єлігулашвілі та ін.; за заг. ред. Т. Короткого. - Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. - С. 149-153)*

Система запитань та завдань:

- Які норми МГП захищають цивільне населення у період бойових дій? У чому вони полягають?
- Які спеціальні категорії, що потребують особливого захисту, виділяють у складі цивільного населення?
- Запропонуйте перелік правил поведінки цивільної особи, яка потрапила в зону активних бойових дій.

Кейс 2. Режим воєнної окупації та обов'язки держави-окупанта.*(Посібник «Вивчаючи Міжнародне гуманітарне право» О. Войтенко, М. Єлігулашвілі та ін.; за заг. ред. Т. Короткого. - Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. - С. 154-156)*

Система запитань та завдань:

- Розгляньте запропоновані матеріали та дайте визначення понять «державо-окупант», «режим окупації».

- Якими є обов'язки держави-окупанта? Що забороняється вчиняти щодо цивільних осіб/ цивільного населення? Складіть список обов'язків та заборон.
 - Запропонуйте перелік правил поведінки цивільної особи, яка потрапила в зону окупації.
2. Запросіть групи презентувати результати роботи.
 3. Проведіть підсумкове обговорення за запитанням:
 - У чому полягає роль відповідальної поведінки з урахуванням знань з МГП у досягненні власної безпеки в разі потрапляння в зону бойових дій та на окупованій території?

Назва вправи: Візуалізація правил поведінки людини, якщо вона потрапила в зону активних бойових дій.

Мета: сформувані розуміння порядку дій під час небезпечних ситуацій, пов'язаних із збройним конфліктом.

Час: 10 хвилин

Інструкція:

1. Об'єднайте учасників/ць тренінгу в 6 груп. Роздайте кожній групі 1 ситуацію з навчально-методичного посібника «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» (О. Войтенко, М. Єлігулашвілі та ін.; за заг. ред. Т. Короткого. - Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. - С. 225-230).
2. Попросіть групи за 7 хвилин створити інструкцію-порадник з правил безпечної поведінки у конкретній небезпечній ситуації у формі малюнків/знаків/схем та презентувати його.
3. Після презентації груп проведіть обговорення за запитаннями:
 - Як виконання вправи змінило ваше розуміння правил безпечної поведінки в конкретній небезпечній ситуації? Що нового для себе відкрили?
 - Над чим замислилися після виконання вправи?

РЕФЛЕКСІЯ

Назва вправи: Підсумок одним реченням.

Мета: обговорити результати заняття.

Час: 10 хвилин

Інструкція:

1. Попросіть учасників/ць пригадати хід заняття, активності, які виконували, висновки, до яких прийшли, та за одну хвилини написати одне речення, яке б підсумувало все це.
2. Надайте можливість учасникам/цям озвучити свої висновки (за бажанням)
3. Проведіть обговорення за запитаннями:
 - Що було найкориснішим для вас особисто із інформації, з якою працювали?
 - Що усвідомили? Які висновки зробили для себе? Чому навчилися?
 - Чим би ви хотіли поділитися з близькими вам людьми? Чим ви можете їм допомогти?

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ЗАНЯТТЯ

«МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ЩО ТРЕБА ЗНАТИ ОСВІТЯНАМ»

Авторка: **Олена Вікторіна**

старший викладач кафедри теорії і методики середньої освіти комунального закладу «Кіровоградський ОІППО імені Василя Сухомлинського».

Цільова аудиторія: педагогічні працівники закладів освіти.

Інституційна форма підвищення кваліфікації: очна/онлайн.

Мета: сприяти розвитку компетентного у відповідній галузі громадянина.

Завдання: поглибити/розширити знання слухачів про міжнародне гуманітарне право, статус цивільного населення, цивільний об'єкт, спеціальний захист окремих категорій осіб, відповідальність за порушення МГП; удосконалити вміння опрацьовувати різні джерела інформації й формулювати на їхній основі міркування, висновки, оцінки.

Очікувані результати: після цього заняття слухачі зможуть:

- **знати і розуміти:** терміни «міжнародне гуманітарне право», «права людини в умовах воєнних дій», «цивільні особи», «види відповідальності за порушення МГП»;
- **уміти:** застосовувати теоретичні знання на практиці, обговорювати важливі питання теми й обґрунтовувати власну позицію на основі здобутих знань;
- **оцінювати:** значення норм МГП для регулювання збройних конфліктів, зокрема, в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України.

Тривалість заняття: 2 години

Обладнання та матеріали: комп'ютер, презентаційні та відеоматеріали.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ВСТУПНОГО ЗАНЯТТЯ

№ з/п	НАЗВИ РОЗДІЛІВ	ЛЕКЦІЇ	ПРАКТИЧНІ	УСЬОГО АУДИТОРНИХ
1.	Вступна частина Основне питання Загальне ознайомлення із МГП		30 хв	
2.	Основна частина Основні питання Цивільне населення під час війни Відповідальність за порушення МГП		70 хв	
3.	Завершальна частина Дискусія з аргументуванням Рефлексія		20 хв	
Разом:			120 хв	2 год

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Загальне ознайомлення з міжнародним гуманітарним правом

Мета: поглибити/розширити знання здобувачів освіти про сутність і основні категорії міжнародного гуманітарного права, про права людини в умовах воєнних дій.

Час: 30 хв

Інструкція для слухачів: самостійно ознайомитися з презентаційними та відеоматеріалами, підготуватися до обговорення за запитаннями до них.

ВАЖЛИВО! Запитання треба представити слухачам до опрацювання матеріалів, а після завершення роботи організувати їх обговорення (за такого підходу робота з відео та презентаційними матеріалами буде ефективнішою).

Зміст:

Запитання для обговорення:

- Що таке міжнародне гуманітарне право?
- Яка мета МГП?
- Коли діє МГП?
- Кого зобов'язує МГП?
- Які права має людина в умовах воєнних дій?

Матеріали:

<https://surl.li/huzea>

<https://www.youtube.com/watch?v=z3L1FQJTwbC>

<https://www.youtube.com/watch?v=M-O-vydlA18>

<https://www.youtube.com/watch?v=Q0cmudGiRl8>

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Назва вправи: Цивільне населення під час війни.

Мета: поглибити знання здобувачів освіти про статус цивільного населення, спеціальний захист окремих категорій осіб.

Час: 70 хв

Інструкція для слухачів: самостійно ознайомитися з презентаційними та відеоматеріалами, підготуватися до обговорення за запитаннями до них.

ВАЖЛИВО! Запитання треба представити слухачам до опрацювання матеріалів, а після завершення роботи організувати їх обговорення.

Зміст:

Запитання для обговорення:

- Хто належить до цивільного населення?
- Як МГП захищає цивільних?
- Як МГП розрізняє цивільні об'єкти та військові цілі?
- За яких умов цивільна особа втрачає захист?
- Яким є спеціальний захист окремих категорій осіб?
- Які порушення МГП вчиняє Російська Федерація проти українських дітей?

Матеріали:

<https://surl.li/huzea>

<https://www.youtube.com/watch?v=e0Ju9bhaVaw>

2. Назва вправи: Відповідальність за порушення МГП

Мета: ознайомити здобувачів освіти з видами відповідальності за порушення норм МГП.

Час: 30 хв

Інструкція для слухачів: самостійно ознайомитися з презентаційними та відеоматеріалами, поставити до 4-5 запитань до них й обговорити окремі з них на загал.

ВАЖЛИВО! Під час організації обговорення сформульованих слухачами запитань до матеріалів треба уникати повторення запитань, що виносяться на загал.

Матеріали:

<https://surl.li/huzea>

<https://www.youtube.com/watch?v=Ju-9SgoJ1aA>

<https://www.youtube.com/watch?v=Bl-6hcqyeIM>

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Мета: спонукати слухачів до роздумів про важливість існування й застосування правил ведення війни для обмеження страждань цивільного населення в період збройного конфлікту.

Час: 20 хв

Підсумкове дискусійне запитання:

МГП може / не може зупинити/заборонити війну...

Інструкція: слухачі обирають позицію з дискусійного питання (так / ні / це складне для мене питання) й обґрунтовують її, наводячи аргументи та приклади.

ВАЖЛИВО! Треба спонукати слухачів оперувати термінами й поняттями заняття, застосовувати здобуті знання у своїй аргументації.

ПРОГРАМА ТРЕНІНГУ

«РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА У ФОРМУВАННІ ГУМАНІТАРНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ»

Автор: Віталій Гладун

старший викладач кафедри філософії освіти, теорії й методики суспільствознавчих предметів Миколаївського ОІППО.

Цільова аудиторія: педагогічні працівники суспільствознавчих предметів закладів освіти області.

Мета: ознайомити педагогів із важливістю міжнародного гуманітарного права та його значенням для формування гуманітарних цінностей та культури учнів.

Завдання:

- Ознайомити учасників/ць з поняттям «міжнародне гуманітарне право» та його основними принципами та нормами.
- Показати, як міжнародне гуманітарне право пов'язане з гуманітарними цінностями, такими як повага до життя, гідність людини, рівність перед законом та інші.
- Проаналізувати роль міжнародного гуманітарного права в захисті прав людини, зокрема в умовах збройного конфлікту.
- Розглянути джерела МГП.
- Підвищити можливості використання знань про міжнародне гуманітарне право в педагогічній практиці для формування гуманітарних цінностей учнів.
- Сприяти усвідомленню значення МГП та його викладання в освітніх закладах.

Очікувані результати: учасники/ці

- знають визначення основних термінів та принципів МГП;
- можуть назвати учасників МГП;
- розрізняють поняття «право Женеви» та «право Гааги»;

- розрізняють принципи МГП;
- розуміють права людини як загальнолюдські цінності та роль міжнародного гуманітарного права у їхньому захисті;
- розрізняють сфери застосування права прав людини і міжнародного гуманітарного права;
- усвідомлюють значення викладання МГП в освітніх закладах.

Тривалість навчання: 6 годин

Обладнання та матеріали: проектор, Інтернет, картки «Бінго», відео фрагменти, карткове поле для критеріального покеру, ватман, фліпчарт, маркери, нормативні документи

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ «Роль міжнародного гуманітарного права у формуванні гуманітарної культури учнів»

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
40 хв	ВСТУПНА ЧАСТИНА Інтеграційна сесія: знайомство, очікування та правила	Бінго, «Мішень», мозковий штурм; стікери	<ul style="list-style-type: none"> • Розуміють цілі, завдання, структуру тренінгу.
80 хв	ОСНОВНА ЧАСТИНА Взаємозв'язок міжнародного гуманітарного права та прав людини й дитини	Відео фрагмент, Вправа «Життєві цінності», Кластерний покер; таблиця цінностей, ЗДПЛ, кластерне поле	<ul style="list-style-type: none"> • Називають невідчужувані права людини • Пояснюють мету застосування норм міжнародного гуманітарного права. • Розуміють важливість захисту прав людини у мирний час і в період збройних конфліктів. • Розрізняють спільне і відмінне в застосуванні положень міжнародного гуманітарного права та права прав людини.
<i>Перерва 20 хв</i>			
80 хв	«Міжнародне гуманітарне право. Навіщо? Про що? Як?»	Мозковий штурм (Mentimeter), робота з поняттями, групова робота, таблиця учасників МГП, візуалізація матеріалів; ватман, фліпчарт, роздатковий матеріал	<ul style="list-style-type: none"> • Називають основні категорії міжнародного гуманітарного права, види збройних конфліктів;

- Розуміють значення понять «комбатант», «жертви війни», «цивільні особи», «збройний конфлікт».
- Розрізняють право Женеви та право Гааги.
- Усвідомлюють гуманізацію перебігу збройних конфліктів у новітній час.

Перерва 20 хв

80 хв	Основні принципи МГП	Відео фрагменти, займи позицію, інтерактивна вправа «Пазл», роздатковий матеріал, робота з кейсами	<ul style="list-style-type: none"> • Називають принципи МГП • Розрізняють категорії цивільних осіб та цивільних об'єктів, їхні відмінності від військових цілей • Аналізують нормативні документи щодо принципів МГП • Встановлюють елементи дотримання МГП відповідно до реальних ситуацій • Висловлюють власне ставлення до принципів міжнародного гуманітарного права щодо ведення воєнних дій та їхні ролі в захисті цивільних осіб і цивільних об'єктів
40 хв	ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА	Мішень, метафоричні картки, Вправа «Хронологія подій»	<ul style="list-style-type: none"> • Налаштовані на активну роботу в майбутньому щодо цієї теми

ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Назва вправи: «Бінго»

Мета: знайомство учасників/учасниць групи для забезпечення конструктивної атмосфери для роботи, створення позитивного психологічного клімату.

Час: 20 хв

Інструкція:

1. Роздайте аркуші із запитаннями та ручки.
2. Поясніть, що кожен учасник/кожна учасниця повинен/повинна знайти партнера/партнерку і поставити йому/їй одне із запитань. Ключові слова-відповіді необхідно записати під

відповідним запитанням. Важливо не просто відповісти на всі запитання, а отримати відповіді від різних осіб. Хто першим заповнить таблицю, кричить: «Бінго!». Цей учасник/ця учасниця є переможцем/переможницею.

3. Після цього пари розходяться та шукають собі нових партнерів/партнерок.

Зміст:

Я вірю, що освіту можна змінити	Знаю декілька мов	Я побував/ побувала в 3 і більше країнах	Я можу назвати декілька міжнародних гуманітарних організацій
Я усвідомлюю, що з будь-якої теми неможливо все знати	Я творча особистість	Я можу пояснити важливість МГП	Я знаю, що таке Женевські конвенції
Я більше ставлю запитань, ніж даю відповіді	Я маю плани на майбутнє щодо реалізації цієї теми	Я розумію, що таке МГП	Я знаю хто такий А. Дюнан

4. Після завершення гри проведіть обговорення за запитаннями:

- Чому не всім вдалося зібрати «Бінго»?
- На які запитання важко було знайти відповіді?
- На яке питання відповідали швидко?

2. Вправа: «Правила» «Очікування» «Де я зараз»

Мета: організація роботи групи, визначення очікувань та стартового рівня обізнаності з темою.

Час: 20 хв

Інструкція:

1. Учасники/ці називають правила, які, на їхню думку, потрібні під час роботи тренінгу. За потреби додайте ще свої правила. Зафіксуйте на фліпчарті.
2. Використовуючи онлайн сервіс Mentimeter, визначте очікування від тренінгу.
3. З'ясуйте рівень обізнаності учасників/ць з тематикою тренінгу через вправу «Мішень»
Учасники/учасниці підходять до мішені та в кожному секторі роблять позначку. За бажанням коментують.

Зміст:

1. Мої знання з МГП

2. Мої знання з прав людини
3. Досвід застосування МГП в освіті
4. Вміння використовувати інтерактивні методи

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Взаємозв'язок міжнародного гуманітарного права та правами людини й дитини

Назва вправи: Робота з відеофрагментом

Мета: актуалізація знань з МГП

Час: 5 -7 хв

Інструкція:

1. Продемонструйте учасникам/цям відео «радіо Свобода Україна» «Декларація прав людини. Кожне слово оплачене жертвами» (1 хв 12 с.) (Посібник «Вивчаючи Міжнародне гуманітарне право» С.19).
2. Проведіть обговорення за запитаннями:
 - Які документи згадуються у відеофрагменті?
 - Коли ці документи були ухвалені міжнародною спільнотою?
 - Які події спонукали людство до утвердження прав людини?
 - Про які базові права людини йдеться?

Назва вправи: «Життєві цінності» (З Україною в серці (тренінг з патріотичного виховання дітей та молоді) : посіб. / І.Д. Бех, В.І. Кириченко, Ж.В. Петрочко. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. – С. 24-25)

Мета: сприяти усвідомленню учасниками/цями важливості цінностей та їхнього зв'язку з правами людини

Час: 15-20 хв

Інструкція:

1. Зверніть увагу учасників/ць на мотиваційний вислів на слайді: «Мене вчили і я вчив, що не хлібом єдиним живе людина, що сенс життя в творенні добра людям, у піднесенні матеріального та культурного рівня народу, у пошуках істини, у боротьбі за справедливість, національну гордість та людську гідність, у громадській відповідальності за все, що твориться за мого життя» (Олекса Тихий, дисидент, «Думки про рідний донецький край», 1972 р.).

Наголосіть, що у своєму житті кожна людина керується системою засвоєних ціннісних орієнтирів.

2. Об'єднайте учасників/ць в 4 -5 груп. Роздайте групам таблицю з переліком цінностей:
3. Поясніть, що після появи на слайдах «фіксованих фраз» у групах учасники/ці послідовно мають обмінятися висловлюваннями, доповнивши фрази словами з переліку цінностей.

1 раунд: Раніше я найбільше цінував....., а вважав неважливим.....

2 раунд: Зараз я найбільше ціную....., неважливим вважаю.....

3 раунд: У майбутньому, можливо, я буду більше цінувати....., і буду вважати неважливим.....

4. Проведіть загальне обговорення за запитаннями:

- Що спільного в списку цінностей та переліку прав людини?
- Чим вони відрізняються? Чим це можна пояснити?
- Чому змінюються цінності?
- Чи може власний досвід мати наслідком зміну цінностей? Якщо так, то яким чином?
- Чи впливає війна, збройний конфлікт на зміну цінностей? Як саме? Чому?

Назва вправи: Кластерний покер «Які права людини найбільше порушуються під час збройного конфлікту» (*Посібник «Вивчаючи Міжнародне гуманітарне право» С.246*).

Мета: оцінити та зіставити права людини та дотримання прав людини у збройному конфлікті.

Час: 30 хв

Інструкція:

1. Об'єднайте учасників/ць у 4-5 груп. Роздайте поле для гри та картки. Для їх виготовлення скористайтесь текстом Загальної декларації прав людини (стислий виклад) <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-universal-declaration-of-human-rights>

або завантажте, скориставшись додатком

2. Поясніть інструкцію гри:

Поле для гри та картки, що містять назви прав людини, розміщуються так, щоб кожному з учасників було зручно працювати з ними (читати та переміщувати картки).

Картки розміщуються стопкою, текстом вниз, щоб не було видно, що на них надруковано.

На зовнішньому полі треба покласти картки, на яких записані права людини, які є менш суттєвими під час збройного конфлікту

На середньому полі – картки, де зазначені важливі права людини. Їх не може бути більше ніж вісім.

У центрі, де можна покласти лише п'ять карток, мають розміститись ті, де зазначені права людини, які найбільше порушуються під час війни.

Перший учасник гри відкриває першу картку зі стопки, вголос читає право людини і кладе на ту частину поля, яку обере самостійно.

Після цього інші члени групи по черзі відкривають картки і кладуть їх на ті поля, які вони самі оберуть.

Якщо хтось із учасників гри бажає покласти картку на місце, яке вже зайнято, він/вона має провести переговори з власником цієї картки щодо того, який з аргументів більш значний і чому.

У підсумку потрібно обрати 5 прав людини, які найбільше порушуються, 8 - які менше порушуються, інші - не порушуються під час війни.

3. Після того, як у кожній групі дійдуть спільного висновку, запишіть на дошці першочергові аргументи кожної групи та порівняйте їх між собою, підкресліть подібні аргументи та зверніть увагу, на якому вони місці.
4. Проведіть обговорення за запитаннями:
 - Як працювалося?
 - Чи важко було визначатися?
 - Чи були дискусії щодо певних прав людини? Чому
 - Чи задоволені ви результатом гри?
 - Які права людини можуть обмежуватися в період збройного конфлікту?

Назва вправи: Робота з документами (*Посібник «Вивчаючи Міжнародне гуманітарне право» С.23-24*).

Мета: порівняти та співвіднести права людини з міжнародним гуманітарним правом.

Час: 20 хв

Інструкція:

1. Озвучте ключове питання, над яким будуть працювати учасники/ці: чи достатньо норм права, які діють у мирний час, для захисту жертв збройних конфліктів?
2. Утворіть групи та надайте їм документи:
 - Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року
 - Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 лютого 1950 року
3. Дайте завдання виокремити із документів норми, спрямовані на захист цивільного населення, пояснити їхню значущість.
4. Проведіть обговорення в загальному колі за запитаннями:
 - Яким є мінімальний рівень захисту жертв збройного конфлікту?
 - В чому полягає роль принципу гуманності у МГП?
 - Які права людини не обмежуються навіть у ситуаціях збройного конфлікту?
 - Які права та цінності захищає міжнародне гуманітарне право?
 - Що спільного між правом прав людини та міжнародним гуманітарним правом? Чим вони відрізняються?

Перерва 20 хв

«Міжнародне гуманітарне право. Навіщо? Про що? Як?»

Назва вправи: Інтерактивна лекція

Мета: розкрити зміст та особливості застосування міжнародного гуманітарного права.

Час: 15 хв

Інструкція:

1. Використовуючи онлайн сервіс Mentimeter, попросіть учасників/ць написати 3 тези/слова/асоціації, що найкраще, на їхню думку, розкривають сутність і зміст МГП.
2. Обговоріть ключові слова, які були додані до «хмари слів».
3. Розкрийте основні поняття та особливості МГП.

Зміст:

1. Що таке МГП?
2. У чому важливість МГП?
3. Умови застосування МГП.
4. Учасники МГП.
5. Жертви війни.

Запитання для обговорення:

- В яких ситуаціях та кого захищає міжнародне гуманітарне право?
- Чи існують правила ведення війни?
- Що забороняє та до чого зобов'язує МГП?
- У чому суть МГП?

Назва вправи: «Право Женеви », «Право Гааги»

Мета: проаналізувати сутність понять «право Женеви» та «право Гааги» та особливості застосування в МГП.

Час: 40 хв

Інструкція:

1. Надайте учасникам/цям коротку інформацію про історію МГП
2. Об'єднайте учасників/ць у групи. Роздайте групам матеріали (інформаційні тексти, папір, маркери).
3. Повідомте про те що, отриману інформацію потрібно візуалізувати, не використовуючи текст чи окремі слова.
4. Після завершення роботи, попросіть групи обміняти своїми плакатами та спробувати розшифрувати інформацію колег (1 – передає 3 групі, 3-1, 2-4, 4-2).
5. Запросіть групи презентувати результати.
6. Проведіть обговорення за запитаннями:
 - Які думки і почуття викликала ця вправа?
 - Наскільки легко/складно було виконувати завдання?
 - Який візуальний елемент викликав суперечність чи не розуміння?
 - Як відрізнити «Право Женеви», «Право Гааги».

Інформаційні тексти:

1. Подальший розвиток МГП відбувався за двома напрямками. У Женеві ухвалювалися конвенції, які торкалися переважно захисту жертв війни (осіб, які не є комбатантами, та осіб, які припинили брати участь у конфлікті). Цей напрям отримав назву «право Женеві». Норми про захист поранених, що містяться в Женевській конвенції 1864 року, переглядалися у 1906, 1929, 1949 та 1977 роках; розширювався перелік категорій жертв війни, які отримували захист за МГП: спочатку лише поранені та хворі комбатанти (1864 р.), потім – особи, що зазнали корабельної аварії (1899 р.), військовополонені та цивільні особи на окупованих територіях (1899 р., 1907 р.) та, нарешті, усе цивільне населення супротивника (1949 р.).

Значний вплив на право Женеві справила перша світова війна, яка окрім масового застосування хімічної зброї прославилася великою кількістю поранених і військовополонених. після цієї війни була укладена Женевська конвенція про покращення долі поранених і хворих у діючих арміях (1929 р.) та Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (1929 р.) – перша самостійна конвенція про поводження з військовополоненими. друга світова війна призвела до величезних жертв серед цивільного населення. Тому окрім I Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях (1949 р.), II Женевської конвенції про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі (1949 р.), та III Женевської конвенції про поводження з військовополоненими (1949 р.) було розроблено та прийнято IV Женевську конвенцію – про захист цивільного населення під час війни (1949 р.). (Посібник «Вивчаючи Міжнародне гуманітарне право» С. 69-70).

2. Основу сучасного МГП складають чотири Женевські конвенції про захист жертв війни, укладені в 1949 році (I Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; II Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; III Женевська конвенція про поводження з військовополоненими; IV Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни), з трьома додатковими протоколами до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року (додатковий протокол щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (протокол I, 1977 р.); додатковий протокол щодо захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (протокол II, 1977 р.); додатковий протокол щодо прийняття додаткової відмітної емблеми (протокол III, 2005 р.)). (Посібник «Вивчаючи Міжнародне гуманітарне право» С.70).
3. Розвиток права Гааги розпочався переважно з Першої конференції миру (1899 р.), де було укладено Конвенцію (II) про закони та звичаї сухопутної війни (1899 р.). Подальший розвиток права Гааги відбувався шляхом деталізації загальних правил ведення війни:
 - Гаазька конвенція (IV) про закони та звичаї сухопутної війни з додатком у вигляді положення про закони та звичаї сухопутної війни (1907 р.);
 - декілька Гаазьких конвенцій з регламентації морської війни (1907 р.);
 - Лондонський протокол про підводну війну (1936 р.);
 - обмеження засобів ведення війни (Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних або інших подібних газів та бактеріологічних засобів (1925 р.) (Посібник «Вивчаючи Міжнародне гуманітарне право» С.70).
4. Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення (1972 р.);
 - Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають не вибіркову дію (1980 р.);

- Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування запасів хімічної зброї та про її знищення (1993 р.);
- Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їх знищення (1997 р.). (Посібник «Вивчаючи Міжнародне гуманітарне право» С.71).

Основні принципи МГП

Назва вправи: Перегляд відео фрагментів

Мета: формувати вміння відрізнити порушення принципів МГП

Час: 10 хв

Інструкція:

1. Актуалізуйте інформацію про учасників/ць збройного конфлікту
2. Продемонструйте 2 відео фрагменти:

Дитина бере гранатомет (Фільм «Снайпер»)
<https://www.youtube.com/watch?v=IIQfDlKW7Cc&list=WL&index=67&t=4s>

Снайпер вбиває жінку з дитиною (Фільм «Снайпер»)
https://www.youtube.com/watch?v=UzYL_t_HUBw&list=WL&index=68&t=13s
3. Проведіть обговорення за запитаннями:
 - Які враження викликав перегляд?
 - В якому із фрагментів порушено МГП? Чому ?
 - Які ознаки є порушення та не порушення МГП?
 - Чому цивільне населення не може бути військовою ціллю?
 - Як відрізнити цивільне населення чи об'єкти?
 - Чим вони відрізняються від військових?

Назва вправи: Займи позицію

Мета: обговорити поняття «гуманність» та «військова необхідність»

Час: 10 хв

Інструкція:

1. В різних кінцях аудиторії розмістіть написи «Гуманність» та «Військова необхідність».
2. Запросіть учасників/ць зайняти місце біля написів залежно від того, наскільки вони підтримують ту чи іншу позицію, та прокоментувати свій вибір.
3. Проведіть підсумкове обговорення за запитаннями:
 - Наскільки важко було обрати позицію?
 - Чи може бути законною «мета конфлікту»?

Назва вправи: Інтерактивна вправа «Пазл»

Мета: сформувати базові уявлення про принципи МГП та особливості їх застосування, проаналізувати нормативні документи щодо принципів МГП, розвинути критичне сприйняття інформації.

Час: 40 хв

Інструкція:

1. Об'єднайте учасників/ць у 4 групи.
2. Надайте групам роздатковий матеріал (картку з назвою одного з принципів МГП, один лист з зображеннями чи набір з окремих зображень), нормативні документи щодо застосування принципів МГП.
3. Озвучте завдання: Кожна група відповідно до отриманого принципу (розрізнення, пропорційності, вжиття запобіжних заходів, заборона окремих видів зброї) опрацьовує матеріал та встановлює, які візуальні предмети підходять для цього принципу. Свій вибір обґрунтовує відповідно до статей та норм.
4. Запросіть групи презентувати результати роботи.
5. Проведіть обговорення за запитаннями:
 - Як працювалося?
 - Чи були складності?
 - Який малюнок викликав непорозуміння?
 - Який малюнок підходить для всіх принципів?

Матеріали для вправи:

Візуальні елементи

https://www.canva.com/design/DAFiDZPmQ9k/fji9yY2_DEsilsCP2Hix0Q/view?utm_content=DAFiDZPmQ9k&utm_campaign%20n=designshare&utm_medium=link&utm_source=publishsharelink

Інформація для груп

1. Принцип розрізнення

Сторони в збройному конфлікті завжди повинні проводити розрізнення між цивільними особами й цивільними об'єктами, з одного боку, та комбатантами і військовими об'єктами – з іншого. Сторона в збройному конфлікті може здійснювати напад тільки на комбатантів або військові об'єкти. ні цивільне населення, ні окремі цивільні особи не можуть зазнавати нападів, якщо і поки вони не беруть безпосередньої участі у воєнних діях.

- Сторони, що перебувають у конфлікті, повинні завжди розрізняти цивільне населення й комбатантів, а також цивільні й воєнні об'єкти та відповідно спрямовувати свої дії тільки проти воєнних об'єктів (ст. 48ДП I).
- Цивільне населення як таке, а також окремі цивільні особи не повинні бути об'єктом нападів. Заборонено акти насильства чи загрози насильства, що мають головною метою тероризувати цивільне населення (п. 2 ст. 51 ДП I).
- Заборонені напади невибіркового характеру (п. 4 ст. 51 ДП I).

Заборона нападів на цивільних осіб має єдиний виняток: цивільні особи, які безпосередньо беруть участь у воєнних діях, втрачають імунітет від можливих нападів протягом часу такої безпосередньої участі та часу, протягом якого вони готуються до запланованого ними нападу (п. 3 ст. 51 ДП I).

Напади повинні суворо обмежуватися військовими об'єктами.

Військові об'єкти обмежуються тими об'єктами, які через свій характер, розміщення, призначення або використання роблять ефективний внесок у військові дії і повне або часткове руйнування, захоплення чи нейтралізація яких за наявних у цей момент обставин дає явну військову перевагу (п. 2 ст. 52 ДП І)

Звичаєві норми МГП

Розрізнення між цивільними особами та комбатантами

Норма 1. Сторони збройного конфлікту завжди повинні розрізняти цивільних осіб та комбатантів. Напади можуть бути спрямовані лише проти комбатантів. Напади не повинні спрямовуватися проти цивільних осіб. [МЗК/НМЗК]

Норма 2. Забороняються акти насилля або погрози насиллям, основною метою яких є тероризування цивільного населення. [МЗК/ НМЗК] Норма 3. Усі особи, що входять до особового складу збройних сил сторони конфлікту, є комбатантами, окрім медичного та духовного персоналу. [МЗК]

Норма 7. Сторони конфлікту завжди повинні розрізняти цивільні об'єкти та військові цілі. Напади можуть спрямовуватися лише на військові цілі. Напади не повинні спрямовуватися на цивільні об'єкти. [МЗК/НМЗК]

Норма 8. Щодо об'єктів нападу, то військові цілі обмежуються тими об'єктами, які за своєю сутністю, розташуванням, метою чи способом використання ефективно сприяють веденню військових дій і чиє часткове або повне зруйнування, захоплення або нейтралізація в обставинах, що склалися на конкретний момент часу, надає явну військову перевагу. [МЗК/НМЗК]

Норма 9. Цивільними об'єктами є всі ті об'єкти, які не належать до військових цілей. [МЗК/ НМЗК]

Норма 10. Цивільні об'єкти перебувають під захистом від нападів, окрім випадків і протягом того часу, коли вони стають військовими цілями. [МЗК/НМЗК]

2. Принцип пропорційності

Конкретна й безпосередня військова перевага, здобута в результаті військової операції, повинна переважати шкоду, завдану в її ході цивільним особам та цивільним об'єктам. Ідеться не про цілеспрямований напад на цивільних осіб чи цивільні об'єкти, що є забороненим згідно з принципом розрізнення, а про ризик випадкової шкоди цивільним особам та/або об'єктам.

Дотримання принципу пропорційності під час нападу

Норма 14. Забороняються напади, від яких можна очікувати спричинення випадкової загибелі цивільного населення або поранення цивільних осіб, пошкодження цивільних об'єктів або поєднання таких наслідків, які були б надмірними як порівняти з очікуваною конкретною та безпосередньою військовою перевагою, що мали б одержати. [МЗК/НМЗК]

Забороняються напади, від яких можна очікувати спричинення випадкової загибелі цивільного населення, поранення цивільних осіб чи пошкодження цивільних об'єктів, або поєднання таких наслідків, які були б надмірними як порівняти з очікуваною конкретною та безпосередньою військовою перевагою, що мали б одержати.

3. Принцип обережності

Сторона, що здійснює напад, повинна зробити все можливе, щоб упевнитися, що об'єкти нападу є військовими цілями. вона повинна обрати такі засоби і методи нападу, які дозволять уникнути випадкових втрат серед цивільного населення і випадкової шкоди цивільним об'єктам або хоча б звести їх до мінімуму. вона повинна утримуватися від нападу, якщо здається очевидним, що викликані ним втрати або шкода будуть надмірними щодо конкретної й безпосередньої військової переваги, яку передбачається отримати.

Під час проведення військових операцій повинна постійно виявлятися турбота про те, щоб оберігати цивільне населення, цивільних осіб і цивільні об'єкти (ст. 57 ДП І)

Ті, хто планує напад або приймає рішення про його здійснення:

- роблять усе практично можливе, щоб пересвідчитися в тому, що об'єкти нападу не є ні цивільними особами, ні цивільними об'єктами й не підлягають особливому захисту, а є військовими об'єктами, і напад на них не заборонено;
- вживають усіх практично можливих запобіжних заходів під час вибору засобів і методів нападу, щоб уникнути випадкових втрат життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і випадкової шкоди цивільним об'єктам і, в усякому випадку, звести їх до мінімуму; утримуються від прийняття рішень про здійснення будь-якого нападу, який, як можна очікувати, викличе випадкові втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і завдасть випадкової шкоди цивільним об'єктам або те й інше разом, що було б надмірним щодо конкретної і прямої військової переваги, яку передбачається одержати;
- напад скасовується або зупиняється, якщо стає очевидним, що об'єкт не є військовим, що він підлягає особливому захисту, або що напад, як можна очікувати, викличе випадкові втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб і завдасть випадкової шкоди цивільним об'єктам або те й інше разом, що було б надмірним щодо конкретної і прямої воєнної переваги, яку передбачається отримати;
- робиться ефективно завчасне попередження про напади, які можуть торкнутися цивільного населення, за винятком тих випадків, коли обставини цього не дозволяють.

Звичаєві норми МГП

Запобіжні заходи під час здійснення нападу

Норма 15. Під час проведення військових операцій необхідно постійно дбати про безпеку цивільного населення, цивільних осіб та цивільних об'єктів. Треба вжити усіх практично можливих заходів, щоб уникнути випадкової загибелі цивільного населення, поранення цивільних осіб та пошкоджень цивільних об'єктів або принаймні звести такі випадки до мінімуму. [МЗК/НМЗК]

Норма 16. Кожна сторона конфлікту повинна робити все практично можливе, щоб пересвідчитись у тому, чи спрямовані їхні напади на військові цілі. [МЗК/НМЗК]

Норма 17. Кожна сторона конфлікту повинна вживати всіх можливих запобіжних заходів щодо вибору засобів та методів ведення воєнних дій з метою уникнення випадкової загибелі цивільного населення або поранення цивільних осіб та випадкового завдання шкоди цивільним об'єктам або в будь-якому разі мінімізації таких випадків. [МЗК/НМЗК]

4. До заборонених методів ведення війни належать насамперед віроломство (ст. 37 ДП І) та віддання наказу не залишати нікого в живих (ст. 40 ДП І).

- Заборонені засоби ведення війни (тобто зброя) встановлюються як загальними положеннями (ст. 35-36 ДП I), так і конкретними міжнародними договорами, що визнають ті чи інші види зброї такими, що завдають надмірної шкоди та зайвих страждань. **СТАТТЯ 35. ОСНОВНІ НОРМИ ДП I**
 1. У разі будь-якого збройного конфлікту право сторін, що перебувають у конфлікті, обирати методи або засоби ведення війни не є необмеженим.
 2. Заборонено застосовувати зброю, снаряди, речовини й методи ведення воєнних дій, здатні завдати надмірних пошкоджень або надмірних страждань.
 3. Заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть широкої, довгочасної та серйозної шкоди природному середовищу.

Назва вправи: робота з кейсами

Мета: показати та оцінити на реальних прикладах дотримання міжнародного гуманітарного права (МГП) у сучасній війні.

Час: 45 хв

Інструкція:

1. Проведіть міні лекцію щодо дотримання норм МГП в сучасному світі
2. Об'єднайте учасників/ць у 4 групи. Роздайте чи дайте покликання на реальні кейси щодо дотримання МГП.

Матеріали використанні з проекту «МГП у дії:

повага до закону на полі бою»

<https://ihl-in-action.icrc.org/>

1 група – Ірак, Сполучені Штати охороняють Зикурат в Урі, об'єкт Всесвітньої спадщини
<https://ihl-in-action.icrc.org/case-study/iraq-united-states-protects-ziggurat-ur-world-heritage-site>

2 група – Лівія, Мобільна операція Канади та принципи пропорційності та запобіжних заходів під час нападу

<https://ihl-in-action.icrc.org/case-study/libya-canadas-operation-mobile-and-principles-proportionality-and-precautions-attack>

3 група – Філіппіни, зобов'язання недержавних збройних груп проти протипіхотних мін
<https://ihl-in-action.icrc.org/case-study/philippines-commitment-non-state-armed-groups-against-anti-personnel-landmines>

4 група – Фолклендські/Мальвінські острови, медична допомога пораненим учасникам бойових дій

<https://ihl-in-action.icrc.org/case-study/falklandmalvinas-islands-medical-treatment-wounded-combatants>

3. Поставте завдання: Встановити, які елементи сприяють дотриманню МГП. Визначити, який принцип МГП дотримано в цьому кейсі. Навести аргументи, звертаючись до норм статей документів.
4. Запросіть групи до презентації результатів роботи.

5. Проведіть обговорення за запитаннями:

- Яким чином дотримання МГП однією державою може спонукати інші дотримуватися його?
- кі приклади дотримання МГП ви можете навести?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Хронологія подій

Мета: проаналізувати перебіг тренінгу та власну участь у ньому.

Час: 10 хв

Інструкція:

1. Запропонуйте учасникам/цям пригадати перебіг тренінгу у зворотному порядку. Зосереджуйте увагу на основних елементах, вправах та ключових ідеях.
2. Зверніться до учасників/ць із запитанням:
 - Що за час роботи вам найбільше запам'яталося?

Назва вправи: «Мішень»/«Де я зараз»

Мета: проаналізувати рівень реалізації очікувань учасників/ць

Час: 10 хв

Інструкція:

1. Продемонструйте в застосунку Mentimeter «хмару слів», яку учасники/ці утворили на початку тренінгу. Запросіть за бажанням прокоментувати наскільки очікуванням справились.
2. Запропонуйте на «Мішені» оцінити власні результати навчання за напрямками:
 - Мої знання з МГП
 - Мої знання з прав людини
 - Досвід застосування МГП в освіті
 - Вміння використовувати інтерактивні методи

Вправа : Рефлексія. («Кубики Рорі» або метафоричні картки)

Мета: спонукати учасників/ць поділитися враженнями, емоціями, досвідом

Час: 20 хв

Інструкція:

1. Запропонуйте учасникам/цям за допомогою інтерактивних речей (кубики чи картки) поділитися своїми враженнями та емоціями щодо участі в тренінгу.
2. Проведіть обговорення перспектив опрацювання цієї теми з учнями

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ

«МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО»

Авторка: **Світлана Гура**

старший викладач кафедри теорії та методики виховання
КЗ «Запорізький ОІППО» ЗОР.

Цільова аудиторія: вчителі предмета «Захист України» та «Захист України. Основи медичних знань».

Мета: поглибити знання вчителів предмета «Захист України» та «Захист України. Основи медичних знань» для більш ефективного викладання теми з міжнародного гуманітарного права здобувачам освіти.

Завдання:

- сформувати розуміння базових принципів МГП, відповідності цінностей МГП загальнолюдським цінностям, відстроченості, але невідворотної дії МГП;
- розвивати вміння визначати джерела інформації з МГП та доцільність їх використання під час навчання здобувачів освіти;
- популяризувати знання з МГП.

Очікувані результати:

Розрізняти базові принципи МГП; розуміти дієвість МГП; знати форми популяризації МГП серед здобувачів освіти, педколективу та батьківської громадськості.

Тривалість навчання: 2 год

Обладнання та матеріали: програма для організації відеоконференцій Zoom, матеріали тренінгу «Навчальний курс для тренерів – представників обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, центрів професійного розвитку вчителів» (березень-травень 2023), цифрові сервіси Google-малюнок, віртуальна дошка Jambord, відеоролики з You-Tube.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ЗАНЯТТЯ

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
10 хв	Налаштування на роботу, мотивування до теми	Вправа «Привітаймося!» https://docs.google.com/drawings/d/1WSqLuVe19TmmhLFy5ENVoAW7wwkLCCCEVmECV0q7t4s/edit?usp=sharing	Визначення географії розташування слухачів курсів підвищення кваліфікації, сприяння приязної психологічної атмосфери, згуртування навчального колективу
60 хв	Актуалізація знань з МГП	Мінілекція, презентація «МГП» https://docs.google.com/presentation/d/1EfNDX0q8VV0Cqem-xtCDZUBxsR4J-TTL/edit?usp=sharing&ouid=111556679496207362816&rtpof=true&sd=true Перегляд відеоролика «Основи міжнародного гуманітарного права». https://jsurl.li/gwcte (2 хв 25). Метод кейсів, вправа «Принципи МГП» https://jamboard.google.com/d/1Y4sMfxilBS5yqrKR6-nUXQSGvhmKVK6qkcked1TC11U/edit?usp=sharing (25 хв).	Розрізнення слухачами базових принципів МГП та розуміння відстроченої, але невідворотної дії МГП
10 хв	Підсумовування, рефлексія	Вправа на дошці Padlet «МГП і ми, українці». Надання відповідей у чаті.	Слухачі індивідуально надають відповідь на запитання (чіткість відповідей може свідчити про результативність заняття)

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Привітаймося!»

Мета: визначити географію розташування слухачів курсів підвищення кваліфікації та сприяти приязній психологічній атмосфері, згуртуванню навчального колективу.

Час: 5 хв

Інструкція:

1. Поясніть учасникам/цям завдання:

Перетягнути сердечко на те місце на карті України, де вони перебувають під час заняття. Якщо це місце за кордоном, поставити сердечко за територією України в напрямку країни перебування.

Натиснути на сердечко та додати коментар, у якому має бути привітання, побажання групі та подяка будь-кому (наприклад, таке: «Вітає Запоріжжя! Усім мирної та плідної роботи! Дякую... / напишіть, кому Ви вдячні).

2. Підсумуйте все сказане та зверніть увагу на те, що всі зараз працюють, донатять, волонтерять, щоб наблизити перемогу, усі надзвичайно вдячні насамперед нашим доблесним ЗСУ. Усе це нас об'єднує, дозволяє стійко триматися. І вивчення теми з МГП – це також те, що вселяє впевненість, що жоден злочинець не буде безкарним, що за всі втрати, сльози, поневіряння ворог обов'язково відповість.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Мінілекція «Міжнародне гуманітарне право»

Мета: надати інформацію щодо основних понять міжнародного гуманітарного права, принципів МГП.

Час: 25 хв

Зміст:

1. Основні нормативно-правові акти Міжнародного гуманітарного права.
2. Принципи та норми міжнародного гуманітарного права.
3. Особи та об'єкти, які є під захистом Міжнародного гуманітарного права.
4. Відповідальність за порушення норм Міжнародного гуманітарного права

До мінілекції використовується презентація «Міжнародне гуманітарне право» в скороченому варіанті, повний – надається на платформі Moodle.

Перегляд відеоролика «Основи міжнародного гуманітарного права» (2 хв 25).

Мета: узагальнити та закріпити розуміння основ МГП.

Назва вправи: «Принципи МГП».

Мета: за допомогою методу кейсів закріпити розрізнення базових принципів МГП.

Час: 25 хв

Інструкція:

1. Об'єднайте учасників/ць в групи, створивши сесійні зали Zoom. Надайте посилання на дошку Jamboard. Запросіть перейти на фрейм своєї групи та обговоривши інформацію визначити і зафіксувати на стікерах, чи були дотримані принципи МГП.
2. В загальному колі надайте можливість спікерам груп презентувати результати роботи.
3. Проведіть обговорення за запитаннями:
 - Яку роль у захисті цивільних осіб і цивільних об'єктів відіграють принципи МГП щодо ведення воєнних дій?
 - Про який важливий принцип не йшлося в цій вправі?
 - Чому ЗСУ має дотримуватися принципу відсутності взаємності?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «МГП і ми, українці».

Мета: проведення рефлексії.

Час: 10 хв

Інструкція:

1. Запросіть учасників/ць на дошці Padlet дати відповідь на запитання: «Чому ознайомлення широкого загалу з МГП є важливим?»
2. Надайте можливість охочим прокоментувати свої відповіді.
3. Проведіть підсумкове обговорення за запитаннями (усно в загальному колі чи письмово у чаті):
 - Наскільки корисними були матеріали заняття?
 - За якими питаннями з МГП потрібна консультація вам особисто?

Залікова робота з теми «МГП»:

1. Виконайте вправу «Міжнародне гуманітарне право» (узагальнення)
<https://learningapps.org/watch?v=p17j5ctwt23>
Надайте скриншот завершення вправи.
2. Перегляньте завдання для учнів:
 - ігри з посібника «Міжнародне гуманітарне право. Посібник» (автори: О.О. Войтенко, М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель)
<https://drive.google.com/drive/folders/1Vrvq4I-SsFvutFRgXEGw6fcm3tLcKwLw?usp=sharing>
 - вправа «Відмітні емблеми» (автор Гура С.П.).
<https://learningapps.org/watch?v=pymb73ian22>
 - Що саме Ви зможете / плануєте використати в роботі зі здобувачами освіти?
3. Запропонуйте варіанти популяризації МГП серед здобувачів освіти та широкого загалу (можна переліком або у вигляді смартсхеми).

Джерела інформації

- Наказ Міністерства оборони України від 23.03.2017 № 164 «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України».
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE30572.html
- Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379#Text
- Вивчаючи міжнародне гуманітарне право. Курс на платформі Prometheus.
https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+IHLAW101+2021_T3/about
- Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. радника

- президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого.
https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/Prev_Posibnyk_MGB_A4-4.pdf
- Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів / М.М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, Н. В. Хендель.
<https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2017/05/.pdf>
 - Гнатюк М. Захист Вітчизни. Підручник для 10 кл. 2018 р.
<https://fliphtml5.com/atdd/ahcn/basic/51-100>
 - День в історії – створено Товариство Червоного Хреста України.
https://galinfo.com.ua/news/den_v_istorii__stvoreno_tovarystvo_chervonogo_hresta_ukrainy_313645.html
 - Жан Анрі Дюнан.
<https://uk.wikipedia.org/wiki/>
 - Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (укр/рос).
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text
 - Матеріали тренінгу «Навчальний курс для тренерів – представників обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, центрів професійного розвитку вчителів» (березень-травень 2023).
 - Міжнародне гуманітарне право. Посібник / [О.О. Войтенко, М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого.
https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/07/WEB_01.pdf
 - Міжнародне гуманітарне право і права людини.
<https://khpg.org/1143727070>
 - Міжнародне гуманітарне право в Збройних Силах України.
https://www.youtube.com/watch?v=sh_9sceAcdc&ab_channel=DariaRyndych
 - Міжнародний рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.
https://www.youtube.com/watch?v=3RMfBnZ-0y8&ab_channel=RedCrossUkraine
 - Основи міжнародного гуманітарного права.
[https://www.youtube.com/watch?v=e0Ju9bhaVaw&ab_channel=\(2:25\)](https://www.youtube.com/watch?v=e0Ju9bhaVaw&ab_channel=(2:25))
 - Оттавська конвенція.
<https://uk.wikipedia.org/wiki>
 - Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні.
https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Report_Respect-for-HR-in-Conflict_Gnatovsky_UKR.pdf
 - Про символіку Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала в Україні.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/862-14#Text>
 - Сайт МКЧХ в Україні.
<http://ua.icrc.org/2017/08/11/ihl-basics-ukr/>
 - Червоний Хрест і гроші. Дослідження NEXTA.
https://www.youtube.com/watch?v=WZaFNIYVVMMA&ab_channel

ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВОГО ЗАНЯТТЯ

«БЕЗ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ВІЙНА ПЕРЕТВОРЮЄТЬСЯ НА НЕОБМЕЖЕНЕ НАСИЛЬСТВО»

Авторки: **Світлана Драновська**

завідувачка кафедри соціально-гуманітарної освіти Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент.

Таїсія Смагіна

завідувачка кафедри методики викладання навчальних предметів КЗ «Житомирський ОІППО» ЖОР, кандидат педагогічних наук, методист лабораторії методичного забезпечення.

Цільова аудиторія: вчителі-предметники – слухачі курсів підвищення кваліфікації ОІППО

Мета: Підвищити рівень знань учасників/ць про міжнародне гуманітарне право та формувати в них практичні навички застосування його норм в реальних ситуаціях.

Завдання:

- Підвищити рівень знань про МГП, розуміння основних норм та принципів МГП
- Сформувати розуміння практичного застосування МГП зокрема, під час організації гуманітарної допомоги, волонтерстві тощо
- Сформувати усвідомлення важливості та необхідності МГП як юридичного механізму обмеження насильства в період збройного конфлікту.

Очікувані результати:

- Називати основні міжнародно-правові документи МГП, види міжнародних злочинів, міжнародні гуманітарні організації
- Застосовувати поняття: «право Женеви», «право Гааги», «звичаєве право», «принципи міжнародного гуманітарного права», «агресія», «злочин агресії», «воєнні злочини», «злочини проти людяності», «злочини геноциду», «гуманітарні організації», «гуманітарний доступ», «гуманітарна допомога»
- Пояснювати зміст та особливості застосування принципів МГП

- Наводити приклади воєнних злочинів, діяльності міжнародних гуманітарних організацій в Україні

Тривалість навчання: 4 години (2 пари = 160 хв)

Обладнання та матеріали: Mentimeter, Jamboard, Google-document, Kahoot, відео, проєктор, кейси.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
15 хв	Вступна частина	Створення «хмари слів» (Mentimeter), бесіда.	З'ясувати рівень обізнаності слухачів з темою, очікування від тренінгу.
30 хв	Знайомство з джерелами МГП	Робота в групах з нормативними документами (Jamboard), обговорення.	Називати основні міжнародно-правові документи МГП. Пояснювати сутність «права Женеви», «права Гааги» та звичаєвого права.
35 хв	Принципи МГП	Перегляд відео, робота в групах (Google-document), робота з кейсами; проєктор, кейси	Пояснювати сутність понять «принципи міжнародного гуманітарного права», «комбатанти», «некомбатанти», «цивільне населення». Розрізняти принципи міжнародного гуманітарного права.
25 хв	Відмітні емблеми й розпізнавальні знаки, встановлені МГП	Мінілекція, робота в групах (Jamboard).	Називати міжнародні гуманітарні організації. Вирізняти розпізнавальні знаки міжнародних гуманітарних організацій. Наводити приклади діяльності міжнародних гуманітарних організацій в Україні.
25 хв	Відповідальність за порушення норм Міжнародного гуманітарного права	Мінілекція, робота в групах, пошук інформації в мережі Інтернет.	Називати види міжнародних злочинів Пояснювати поняття «агресія», «злочин агресії», «воєнні злочини», «злочини проти людяності», «злочини проти геноциду» Наводити приклади воєнних злочинів
20 хв	Завершальна частина	Вікторина (Kahoot), робота в групах.	Аналізувати власний навчальний поступ у темі.
10 хв		Рефлексія «3-2-1»	Надати/отримати зворотний зв'язок.

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Що вам відомо про МГП: знаю, асоціюю, відчуваю.

Мета: З'ясувати знаннєвий, асоціативний та емоційний рівень сприйняття МГП.

Час: 15 хв

Інструкція:

Використовуючи застосунок Mentimeter, запросіть учасників/ць створити хмару слів, вказавши кількома словами, як вони розуміють, що таке МГП, з чим асоціюється, яку емоцію/ї або почуття викликає.

Проведіть обговорення за запитаннями:

1. Що таке МГП?
2. Що таке збройний конфлікт?
3. Які приклади порушень МГП ви знаєте та які наслідки вони можуть мати для населення та сторін конфлікту?

ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Назва вправи: Знайомство з джерелами МГП (право Женеві, право Гааги та звичаєве право)

Мета: Ознайомити слухачів з правом Женеві, правом Гааги та звичаєвим правом

Час: 30 хв

Інструкція:

Об'єднайте слухачів у три групи («Право Женеві», «Право Гааги», «Звичаєве право»).

Попросіть кожену групу ознайомитись зі змістом матеріалів:

1. Посібник Н. Мельцера «Міжнародне гуманітарне право. Загальний курс», сторінки 30-39
<https://blogs.icrc.org/ua/2021/05/31/ihl-comprehensive-intro/>
2. Посібника «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право», сторінки 41-44.
https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/MGP_4_3.pdf

та записати на дошці Jamboard коротку характеристику нормативних документів МГП

<https://jamboard.google.com/d/1MF7NJ3XjxJmUFkgG4wbvDpH8J3ixpDx3cARWoAMhUVo/edit?usp=sharing>

Проведіть обговорення за запитаннями:

- Що таке право Женеві? Які протоколи воно включає? У чому їхня особливість?
- Що таке право Гааги? Які протоколи воно включає? У чому їхня особливість?
- Що таке звичаєве право? У чому його особливість?

2. Назва вправи: Принципи МГП

Мета: ознайомити слухачів зі змістом та особливостями застосування принципів МГП та поняттями «комбатанти», «некомбатанти», «цивільне населення».

Час: 35 хв

Інструкція:

1. Запропонуйте слухачам переглянути та проаналізувати відео УГСПЛ «Міжнародне гуманітарне право. Принципи МГП» (<https://youtu.be/Q0cmudGiRl8>)
2. Об'єднайте слухачів у шість груп. Надайте спільний доступ до Google документу: <https://docs.google.com/document/d/1Mk-PCBObaVzyhVtzD9RgWetArGMwskRT/edit?usp=sharing&ouid=118097043283961514203&rtpof=true&sd=true>

Поясніть, що кожна група працюватиме у відповідній його частині:

- 1) Принцип розрізнення,
- 2) Принцип пропорційності або сумірності,
- 3) Принцип обережності або вжиття запобіжних заходів,
- 4) Комбатанти,
- 5) Некомбатанти,
- 6) Цивільне населення.

Після завершення роботи запросіть групи представити результати.

3. Об'єднайте слухачів у нові сім груп. Надайте ситуації та запропонуйте установити, які принципи МГП дотримані, або порушені (Додаток 1)
Методом обговорення по колу з'ясуйте вибір груп (за кожною ситуацією окремо).
4. Підсумуйте вправу методом незакінченого речення (вибірково, за бажанням): «Знання принципів МГП щодо ведення воєнних дій важливе для громадян України, тому що...» .

3. Назва вправи: Відмітні емблеми й розпізнавальні знаки, встановлені МГП

Мета: проаналізувати роль міжнародних гуманітарних організацій та розпізнавальних знаків у період збройного конфлікту й під час надзвичайних ситуацій

Час: 25 хв

Інструкція:

1. Проведіть мінілекцію про міжнародні гуманітарні організації та відмітні емблеми й розпізнавальні знаки, встановлені МГП
2. Об'єднайте слухачів у 3 або 6 груп. Запросіть їх виконати завдання на відповідність на дошці Jamboard
<https://jamboard.google.com/d/1QVXiFg5WarPJ0XjeJ7PJDDvPsVxP8stsa5hE6-pky20/edit?usp=sharing>
3. Обговоріть результати роботи груп.
4. Проведіть підсумкове обговорення за запитаннями:
 - Що таке гуманітарна допомога?
 - Якими є завдання та форми діяльності міжнародних гуманітарних організацій у період збройного конфлікту й під час надзвичайних ситуацій?
 - Діяльність яких організацій, на вашу думку, найбільш потрібна на території України, в умовах міжнародного збройного конфлікту?

4. Назва вправи: Відповідальність за порушення норм Міжнародного гуманітарного права.

Мета: ознайомити слухачів із юридичними наслідками порушення норм міжнародного гуманітарного права

Час: 25 хв

Інструкція:

1. Проведіть мінілекцію «Відповідальність за порушення норм Міжнародного гуманітарного права».
2. Об'єднайте учасників у групи. Запропонуйте знайти в інтернет-джерелах інформацію про дії росії в Україні, які можуть бути кваліфіковані як воєнні злочини, та визначити їх види.
3. Надайте групам можливість презентувати результати роботи.

Проведіть обговорення за запитаннями:

- Хто контролює дотримання державами норм МГП?
- Хто несе відповідальність, і яку саме, за порушення норм міжнародного гуманітарного права?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Вікторина «Міжнародне гуманітарне право» (Kahoot).

Мета: визначити рівень засвоєння слухачами ключових питань МГП.

Час: 20 хв

Інструкція:

1. Об'єднайте слухачів у команди (або дайте індивідуальне завдання). Запросіть через посилання https://kahoot.it/challenge/03006375?challenge-id=36d1cca5-5dc9-44f6-a8c8-0fddcf0e5275_1683371382762 або введення через стрічку браузера kahoot.it та Game PIN: 03006375 дати відповіді на запитання Kahoot містить 19 запитань
2. За необхідності обговоріть результати зі слухачами.

Назва вправи: «3-2-1»

Мета: визначити рівень досягнення слухачами очікувань від тренінгу

Час: 10 хв

Інструкція:

Запропонуйте слухачам визначити:

- 3 речі, про які вони дізналися під час тренінгу,
- 2 речі, які виявилися для них несподіваними,
- 1 дію, яку вони готові здійснити у своїх закладах освіти, щоби поширювати знання про МГП.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Робота з кейсами

КЕЙС (СИТУАЦІЯ)	ПРИНЦИП/И
-----------------	-----------

Другий удар по Антонівському мосту через Дніпро Збройні Сили України нанесли пізно ввечері 26 липня – саме тоді, як повідомили в Херсонській ОВА, коли російські окупанти переправляли ним накопичену техніку. Якщо порівняти зі знімками наслідків першого удару близько тижня тому, то можна стверджувати, що нинішній ЗСУ нанесли з високою точністю – влучили в ті самі ділянки, що й раніше. Для пішого проходу міст залишається придатним, однак російська важка техніка там не пройде. Цивільне населення внаслідок ударів не постраждало.

Починаючи з квітня-травня 2022 року, по інфраструктурному об'єкту (міст через Дністровський лиман) в районі курортного селища Затока на Одещині противник завдав близько десяти ракетних ударів. Тільки вранці 26 липня по селищу із російських бомбардувальників було випущено 13 ракет типу «Х». Ракети – радянського зразка, вони відрізняються низькою точністю. Постраждала цивільна інфраструктура – житлові будинки, бази відпочинку, торговельні павільйони, дачні ділянки. Обійшлося без жертв, але є постраждалі. Жодних військових об'єктів на зазначеній території немає.

17 лютого 2023 року в Станиці Луганській пошкоджено будівлю дитячого садка, постраждали троє працівників установи – у них контузії. У селищі Врубівка Северодонецького району один із ворожих снарядів потрапив у двір ліцею, у якому на момент обстрілу перебувало 30 учнів та 14 співробітників. У населеному пункті пошкоджено будинки та газопровід. Також, як повідомляє Офіс Генерального прокурора України, «НЗФ «ЛНР» відкрили артилерійський вогонь по мирних мешканцях одного з селищ Попаснянської територіальної громади Луганської області. Унаслідок ворожого обстрілу пошкоджено житловий будинок».

Представники окупаційних адміністрацій у Донецькій та Луганській областях під приводом нібито «загострення військової ситуації» проводять незаконну евакуацію із закладів соціального типу до РФ українських дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків (19.02.2023 р.). Про це повідомила Уповноважена Верховної Ради України з прав людини **Людмила Денісова**: «Наразі протиправно до Російської Федерації евакуйовано дітей з інтернатних закладів: будинку дитини в м. Луганську, Республіканського соціально-реабілітаційного центру для неповнолітніх в м. Алчевську, Республіканського центру соціальної підтримки сімей, дітей та молоді Слов'яносербського району Луганської області, школи-інтернату № 1 м. Донецька. Евакуюючи дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування із інституційних закладів, країна-окупант порушує їхні основоположні права, свідомо піддаючи ризику їхнє життя».

Обстріл насосної станції Південнодонбаського водогону на лінії зіткнення. Без води залишилися понад 50 населених пунктів як на підконтрольній Уряду України території так і на тимчасово окупованій.

У так званих «Л/ДНР» оголосили загальну мобілізацію. Вона стосується всіх чоловіків, які, як заявили ватажки, «можуть тримати в руках зброю». Йдеться зокрема про неповнолітніх хлопців. Про це із посиланням на міжнародні правозахисні організації, що працюють в ОРДЛО, повідомила українська омбудсвумен **Людмила Денісова**.

У Харківській області в ніч проти 7 травня 2022 року російські військові під час обстрілу знищили Національний літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди в селі Сковородинівка. Музей розташований у селі Сковородинівка, у маєтку XVIII століття, де останні роки свого життя працював та біля якого був похований Григорій Сковорода.

Додаток 2

ПРОГРАМА ТРЕНІНГУ

«МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО»

Авторка: Христина Дуда

старший викладач кафедри менеджменту та освітніх інновацій
Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Цільова аудиторія: вчителі-предметники.

Мета: підвищити рівень компетентностей педагогів щодо розуміння базових понять та принципів міжнародного гуманітарного права та подальшої інтеграції МГП під час викладання різних навчальних предметів у ЗЗСО.

Завдання:

- розвинути загальні й професійні компетентності вчителів / викладачів щодо міжнародного гуманітарного права;
- поглибити ціннісне ставлення до норм МГП як юридичного механізму обмеження насильства в період збройного конфлікту;
- удосконалити навички захисту цивільних осіб та безпечної поведінки в період збройного конфлікту й надзвичайних ситуацій;
- узагальнити й систематизувати знання базових понять та принципів міжнародного гуманітарного права;
- поглибити розуміння особливостей організації освітнього процесу з імплементацією норм міжнародного гуманітарного права, методик навчання курсу «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право»;
- створити умови для формування / розвитку практичної вмінності вчителів / викладачів задля ефективної реалізації норм МГП в умовах збройного конфлікту та інтеграції в освітньому процесі;
- забезпечити імплементацію норм міжнародного гуманітарного права в навчальні предмети.

Очікувані результати:

- знати базові поняття, зміст та особливості принципів міжнародного гуманітарного права;
- розуміти цінність принципів міжнародного гуманітарного права та актуальність вивчення МГП в закладах загальної середньої освіти;

- застосовувати набуті знання на практиці задля інтеграції норм МГП в навчальні предмети, проведення занять і вправ з основ МГП;
- вміти пояснювати зміст та особливості застосування норм та принципів МГП;
- вміти обґрунтовувати важливість і необхідність МГП як юридичного механізму обмеження насильства у період збройного конфлікту та інтегрувати норми МГП в навчальні предмети, проводити заняття і вправи з основ МГП;
- оцінювати значущість принципів міжнародного гуманітарного права та актуальність вивчення МГП в закладах загальної середньої освіти.

Тривалість навчання: 8 годин

Дидактичне забезпечення, обладнання: маркери, стікери, фліпчарт, папір для фліпчарту, папір А4, навчально-методичний посібник «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право», мультимедійна презентація, ноутбук + екран + проектор, роздатковий матеріал.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ

	<i>Про</i>	<i>Через</i>		<i>Для</i>	
Час	Тема	Методи, навчальні матеріали	Методи, способи технології	Наскрізнi вміння	Формування компетентностей

ВСТУПНА ЧАСТИНА

30 хв	Вступ. Знайомство. Правила взаємодії. Очікування. Інтеграція. «Візитівка» «Океан очікувань» «Правила роботи в групі»	Метод само-презентації, робота в колі, обговорення, мозковий штурм	Інтерактивна технологія	Висловлювати власну думку усно й письмово; діяти творчо, виявляти ініціативність; здатність логічно обґрунтувати позицію; приймати рішення.	Здатність спілкуватися рідною; інноваційність; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність.
20 хв	Мінілекція «Права людини та збройний конфлікт»	Розповідь, пояснення, ілюстрація	Пояснювально-ілюстративне навчання	Робота з нормативно-правовими актами; критично і системно мислити.	Вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною мовою; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності.

	<i>Про</i>	<i>Через</i>		<i>Для</i>	
Час	Тема	Методи, навчальні матеріали	Методи, способи технології	Наскрізнi вміння	Формування компетентностей

ОСНОВНА ЧАСТИНА

30 хв	Основні поняття міжнародного гуманітарного права «Мозаїка» (5-3-1)	Робота в групах	Кооперативне навчання	Читати з розумінням; висловлювати власну думку усно й письмово; критично та системно мислити; вміння домовлятися; здатність логічно обґрунтувати позицію; розв'язувати проблеми.	Здатність спілкуватися рідною; математична компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності.
10 хв	Руханка «Зачаровані цифри»	Рольова гра	Технологія ігрового навчання	Критично й системно мислити; конструктивно керувати емоціями; приймати рішення.	Математична, культурна компетентність; екологічна компетентність.
10 хв	<i>Кавова пауза</i>				
20 хв	«Правила ведення війни (Коли цивільні втрачають захист?)»	Перегляд та аналіз відео, бесіда	Технологія проблемного навчання	Висловлювати власну думку усно й письмово.	Уміння аналізувати; мовленнєва та комунікативна компетентності.
40 хв	Принципи МГП «Летючі плакати»	Дослідницький метод, робота в групах, ілюстрація, пояснення	Технологія колективного та творчого способу навчання	Читати, розуміючи прочитане; критично й системно мислити; висловлювати власну думку усно й письмово.	Уміння аналізувати; мовленнєва та комунікативна компетентності.
10 хв	Руханка «Магріт»	Рольова гра	Технологія ігрового навчання	Критично й системно мислити; конструктивно керувати емоціями; приймати рішення.	Культурна компетентність; екологічна компетентність.

	<i>Про</i>	<i>Через</i>		<i>Для</i>	
Час	Тема	Методи, навчальні матеріали	Методи, способи технології	Наскрізнi вміння	Формування компетентностей
50 хв	Кейси Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту	Метод кейсів	Кейс-технологія	Читати з розумінням, висловлювати власну думку усно й письмово; критично та системно мислити; діяти творчо; виявляти ініціативність; здатність логічно обґрунтувати позицію; розв'язувати проблеми.	Здатність спілкуватися рідною; інноваційність, навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності.

30 хв *Перерва (обід)*

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

60 хв	Інтеграція норм МГП у навчальні предмети	Робота в парах	Проектна технологія Кооперативна діяльність	Висловлювати власну думку усно й письмово; критично й системно мислити; логічно обґрунтовувати свою позицію; уміння аналізувати нові ситуації й застосовувати вже наявні знання для такого аналізу.	Здатність спілкуватися рідною; інноваційність, навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності.
-------	---	----------------	--	---	---

15 хв *Кавова пауза*

120 хв	Презентація напрацювань. Самоаналіз. Обговорення	Метод само-презентації, обговорення	Інтерактивна технологія Створення ситуації успіху	Критично й системно мислити; висловлювати власну думку усно й письмово; аналіз, синтез, розмірковування.	Здатність спілкуватися рідною; інноваційність, навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності.
--------	---	-------------------------------------	--	--	---

	<i>Про</i>	<i>Через</i>		<i>Для</i>	
Час	Тема	Методи, навчальні матеріали	Методи, способи технології	Наскрізнi вміння	Формування компетентностей
40 хв	Рефлексія: знаннєва діяльнісна емоційна-ціннісна «Стоп-кадр» «Педрада»	Обговорення	Інтерактивна технологія Створення ситуації успіху	Висловлювати власну думку; розмірковування.	Здатність спілкуватися рідною; інноваційність; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; конструктивно керувати емоціями; приймати рішення.

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Візитівка»

Мета: сприяти знайомству учасників

Інструкція: тренер пропонує кожному/кожній зробити графічне зображення візитівки, написавши на бейджику своє ім'я, або те, яким вони б хотіли, щоб їх називали в групі. Прикріпивши бейджик на грудях, учасники/ці по черзі представляють себе, вимовляючи своє ім'я та якесь слово, яке характеризує їх. Бажано, щоб це визначення починалось із тієї літери, що й ім'я.

Назва вправи: «Океан очікувань»

Мета: допомогти учасникам/цям визначитися з власними очікуваннями від тренінгу.

Інструкція: тренер пропонує кожному/кожній учаснику/ці на стікер у вигляді кораблика записати очікування від тренінгу, озвучити їх і прикріпити до плаката з зображенням моря.

Назва вправи: Мозковий штурм «Правила роботи в групі»

Мета: прийняття та обговорення правил роботи в групі.

Інструкція: тренер з учасниками/цями формують основні правила роботи. Кожне правило пояснюється, якщо необхідно, обговорюється і приймається групою.

Назва вправи: мінілекція «Права людини та збройний конфлікт»

Мета: ознайомити слухачів із невідчуваними правами людини та особливостями застосування норм міжнародного гуманітарного права.

План:

1. Важливість захисту прав людини у мирний час та в період збройних конфліктів.
2. Спільне й відмінне в застосуванні положень міжнародного гуманітарного права та права прав людини.
3. Женевські конвенції, Гаазькі конвенції.

Запитання для обговорення: Обговорення учасниками взаємозв'язку загальнолюдських цінностей із правами, що захищаються міжнародним гуманітарним правом.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Робота в групах «Мозаїка» (5-3-1)

Мета: Ознайомлення із поняттями

Час: 30 хв

Інструкція: Учасники/ці об'єднуються в групи, кожній групі пропонується кейс, що містить по 5 визначень до кожного поняття. Учасникам потрібно ознайомитися із усіма визначеннями; вибрати 3, які на їхню думку є найкращими, із 3 залишити 1, на їхню думку, найдоцільніше. Учасники/ учасниці обмінюються місцями та розтлумачують іншим групам свої поняття.

Поняття: «права людини»; «збройний конфлікт»; «війна»; «цивільні особи», «комбатанти», «некомбатанти», «жертви війни».

Запитання для обговорення:

- Що вплинуло на вибір того чи іншого визначення?
 - Яким чином робили вибір?
-

Назва вправи: руханка «Зачаровані цифри»

Мета: створення позитивної атмосфери, зняття емоційного напруження, фізична активність

Час: 10 хв

Інструкція: Учасники стають в коло і називають за порядком числа. В кого з учасників в числі є цифра 3 – не озвучують число в голос, а плескають в долоні; числа кратні 3 – присідають; 7 – підіймають руки; числа кратні 7 – підстрибують.

Назва вправи: «Правила ведення війни (Коли цивільні втрачають захист?)»

Перегляд мотиваційного та актуального відео ознайомлення із питаннями для обговорення.
<https://www.youtube.com/watch?v=rPV5HRTiesUO>

Мета: сформулювати розуміння правил ведення війни.

Інструкція: переглянути відео. Обговорення.

Запитання для обговорення:

- Які групи населення представлені у відео?
 - Які представлені прямо, а які опосередковано?
 - Які порушено права людини?
 - Що вражає під час перегляду?
-

Назва вправи: «Летючі плакати»

Мета: ознайомлення та розуміння принципів МГП.

Час: 30 хв

Інструкція: Учасники/ці об'єднуються у 4 групи, кожна із яких отримує назву одного із принципів МГП: 1 - розрізнення, 2 - пропорційність, 3 - життя запобіжних заходів, 4 - заборона окремих видів зброї; та текст Додатка 4 ст.99 (навчально-методичний посібник «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право»), що роз'яснюють їхнє застосування. Кожна група відповідно до отриманого принципу опрацьовує матеріал та візуально відображає цей принцип (5 хв) Плакати передаються по колу іншій групі, яка доповнює встановлює їх своїми ілюстраціями. Коли плакати повертаються до своєї групи, презентація.

Запитання для обговорення:

- На скільки зрозумілими є принципи?
- Які виникали труднощі; які ілюстрації можуть відповідати усім принципам; що хотіли б змінити?

Назва вправи: руханка «Магріт»

Мета: створення позитивної атмосфери, зняття емоційного напруження, фізична активність

Час: 10 хв

Інструкція: Учасники/ці стають в коло. Ведучий бере предмет (наприклад хустинку чи шарф) і за допомогою нього мовчки показує якийсь інший предмет (наприклад, імітує гру на скрипці). Учасники намагаються відгадати, який предмет ведучий демонструє за допомогою хустинки. Хто перший відгадує – займає місце ведучого і показує за допомогою хустинки інший предмет.

Назва вправи: Кейси

Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту. Дія норм МГП в російсько-українській війні.

Мета:

- Проаналізувати дію норм МГП на прикладі реальних подій.
- Ознайомити учасників із нормами МГП, категоріями цивільних осіб, основними обов'язками сторони-окупанта; термінами «вивільнення населення», «цивільна особа», «режим окупації» тощо.
- З'ясувати механізми захисту цивільних осіб у МГП, наслідки порушення безпосередньої участі цивільних осіб у збройному конфлікті, усвідомлення значущості дії норм МГП.

Час: 50 хв

Інструкція: учасники/ці об'єднуються в 3 групи. Учасники/учасниці отримують покликання чи опис (кюар-коди) на реальні кейси щодо дотримання МГП під час російсько-української війни або інших збройних конфліктів. Кожна група повинна визначити, які права були порушено, принципи МГП дотримані/порушені в цих кейсах, відповідно до якої категорії населення; називають нормативно-правові документи, що регламентують ці ситуації, аргументують свою думку на підставі нормативно-правових документів. Презентація результатів роботи з кейсами.

Кейси використано із посібника: Застосування норм міжнародного гуманітарного права в національній судовій практиці. Методичний посібник для проведення одноденних тренінгів / Упоряд.: М. Єлігулашвілі, Д. Свиридова, О. Семенюк, Т. Фулей. – Київ, УГСПЛ, 2020.

Кейс 1.

Події в Криму 2014 року почали розвивалися стрімко після кровопролитних подій на Майдані. Офіційна Москва називає процес, що почався незабаром після повалення в результаті Майдану тодішнього президента України Віктора Януковича, «поверненням Криму додому», «виправленням історичної помилки та несправедливості». Як обґрунтування кроку Кремля називали кілька причин, зокрема, прагнення захистити жителів Криму та Севастополя від «українізації» з боку нової влади, захист російськомовного населення Криму від українських націоналістів. Паралельно наголошували на прагненні більшості кримців та севастопольців жити в Росії, що було зафіксовано «вільним волевиявленням» на референдумі 16 березня 2014 року. Володимир Путін через рік після кримських подій, у березні 2015 року, в інтерв'ю для фільму «Крим. Шлях на Батьківщину» на телеканалі «Росія» розповідав, що саме 23 лютого 2014 року дав команду щодо проведення операції в Криму. «Ситуація розгорнулася таким чином в Україні, що ми змушені були почати роботу з повернення Криму до складу Росії, тому що ми не можемо кинути цю територію і людей, які там проживають, напризволяще, під каток націоналістів. Поставив певні завдання, сказав, що і як ми повинні робити», – розповідав Путін. 27 лютого 2014 року озброєні люди у формі без розпізнавальних знаків захопили будівлі Ради міністрів та Верховної Ради Криму, над якими були встановлені російські прапори. На позачерговій сесії парламенту «прем'єр-міністром Криму» був призначений лідер руху «Русское единство» Сергій Аксьонов. Верховна Рада Автономної республіки Крим ухвалила рішення призначити на 25 травня 2014 року референдум з питання «державної самостійності» Криму. 2 березня 2014 року Володимир Путін звернувся до Ради Федерації за дозволом на використання військ на території України і отримав згоду, хоча, як потім з'ясувалося, фактично військові були перекинуті на територію півострова і використовувалися там ще наприкінці лютого. Але в той момент усі офіційні особи в Москві наполягали, що в Криму перебувають тільки російські військові, дислоковані на базі Чорноморського флоту в Севастополі. Російські війська спільно з добровольцями й козаками блокували українські військові об'єкти в Криму й Севастополі, які відмовилися підкорятися новому керівництву півострова. Верховна Рада Криму вирішила увійти до складу Росії як суб'єкт федерації та провести референдум на всій території Криму, включно із Севастополем – 16 березня 2014 року. На референдум вирішили винести два питання: приєднання Криму до Росії на правах суб'єкта федерації або відновлення Конституції 1992 року зі збереженням Криму в складі України. За результатами, які оголосили комісія Верховної Ради Криму і міського виборчкому Севастополя, у Криму 96,77 % підтримало приєднання Криму до Росії при явці 83,1 %, у Севастополі за приєднання до Росії висловилися 95,6 % виборців при явці 89,5 %.

Запитання:

1. З якого моменту на території Криму починає поширюватися дія норм МГП?
2. Хто вважається комбатантами за нормами МГП у світлі кримських подій?
3. Поясніть різницю між «анексією» та «окупацією» через призму юридичних наслідків?

Кейс 2.

18 березня 2014 р. відбулося захоплення Південної військово-морської бази в Криму представниками «кримської влади». Зокрема, представник так званої «кримської влади» Юрій Жеребцов в присутності проросійськи налаштованого цивільного населення (не менше 100 осіб) двічі зачитав Наказ № 7 українським військовослужбовцям, закликаючи їх перейти на сторону «кримського народу». В ультимативній формі, він оголосив, що українське командування бази мало час до ранку наступного дня прийняти рішення та попередив «якщо командуванням частини не буде ухвалено рішення, я впевнений, що жоден військовослужбовець цієї військової частини, перебуваючи зі зброєю в руках, не посміє вистрілити в народ Криму, який є власником

всього, що ми тут бачимо. І я впевнений, що люди, які тут зараз перебувають, просто приймуть рішення, відчинять ворота. Люди зайдуть вільно сюди на територію військової частини...» Цивільне населення стояло перед так званими «зеленими чоловічками» для і запобігання можливих силових дій українських військовослужбовців. Перед захопленням Південної військово-морської бази російські офіцери ЧФ РФ також проводили роз'яснювальну роботу серед цивільного населення про те, що українським військовим був зроблений ультиматум, згідно з яким вони до зазначеного терміну повинні дати свою відповідь щодо переходу на бік «кримського народу». Якщо вони відмовляться, то російські військові «за допомогою» цивільного населення зайдуть на територію військової частини з метою її захоплення. Аналогічна стратегія використовувалася російськими військовими і спецслужбами під час захоплення Штабу ВМС ЗС України. Аналогічно, у перших лініях стояли люди в цивільному одязі з прапорами РФ (серед них жінки з дітьми). Разом з цивільними стояли козаки, представники «самооборони Криму» та «самооборони Севастополя». В останній лінії стояли офіцери ЧФ РФ та озброєні «зелені чоловічки» і військова техніка. Загальна кількість цивільних людей і військових була не менше 300 осіб. Під час штурму «зелені чоловічки» зайшли на територію Штабу останніми. Штаб вони вже не штурмували.

Запитання:

1. Як правильно кваліфікувати статус «козаків» та представників так званої «самооборони Криму»?
2. Які норми МГП можна застосувати для кваліфікації цієї ситуації щодо використання цивільних осіб у військових операціях?
3. Чи є ці порушення МГП воєнним злочином? Якщо так, то яким? Та які елементи доказування?

Кейс 3.

Після окупації Криму окупаційна влада вжила низку дискримінаційних заходів щодо українських громадян, які, виходячи зі своєї громадянської позиції, не підтримували входження Криму у склад Росії. За оцінками Меджлісу кримськотатарського народу, понад 50 тисяч осіб покинули Крим; з них понад 20 тисяч – кримські татари. Лідер кримських татар Мустафа Джемілев заявив: «Ми постійно звертаємося до краян, щоб вони не залишали батьківщину. Тому що ми пів століття боролися за повернення на батьківщину після депортації, і зараз покидати? ... Коли ми говоримо людям: «Що ж ви залишаєте батьківщину?». Вони кажуть: «Ви ж не гарантуєте, що завтра моєї дитини не вб'ють і не вкрадуть?». Також, окупаційна влада перемістила частину в'язнів, які відбували покарання на території півострова, для відбування покарання на території РФ. При цьому, окупаційна влада здійснювала перегляд раніше винесених українськими судами вироків відповідно до Кримінально-Процесуального Кодексу РФ. Окрім цього, з моменту окупації Росія прийняла відповідні заходи щодо заселення Криму громадянами Росії. Так, лідер кримськотатарського народу Мустафа Джемілев заявив, що «з моменту окупації Росія завезла до Криму від 800 тис. до 1 млн своїх громадян». Масове заселення владою Росії Криму російськими громадянами з різних регіонів РФ призводить до зміни демографії півострова.

Запитання:

1. Які норми ЖК описують порушення МГП, зазначені в цьому кейсі?
2. Чи підпадають ці порушення під визначення воєнних злочинів? Якщо так, то яких саме?
3. Чим відрізняється депортація від насильницького переміщення?
4. Чи можна вважати переміщення в'язнів для відбування покарання на території РФ порушенням норм МГП?
5. Чи є цілеспрямована політика РФ щодо зміни демографії в Криму порушенням МГП?

Запитання для обговорення:

- Які труднощі в роботі виникали?
- Що нового ми дізналися? Які емоції викликали кейси?
- Чи визначився лідер?
- Як вам працювалося в команді?
- Оцініть участь кожного?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Інтеграція норм МГП у навчальні предмети

Мета: напрацювати навички інтеграції понять та принципів міжнародного гуманітарного права у предмети, які викладаються педагогами/викладачами.

Час: 60 хв

Інструкція: Педагоги об'єднуються в пари, готують орієнтовний план заняття (фрагмент заняття) на одну з тем відповідно до освітньої програми і навчального плану, інтегруючи основи МГП.

Назва вправи: Презентація напрацювань

Час: 120 хв

Напрацювати навички інтеграція питань з міжнародного гуманітарного права у предмети, які ними викладаються.

Сформулювати практичні поради щодо ефективного використання основ МГП у навчальному процесі та сучасних педагогічних технологій.

Рефлексія:

Вправа: «Стоп-кадр»

Час: 15 хв

Інструкція: учасники/ці об'єднуються в 4-6 груп, кожна група монтує кілька фотоколажів «кадр із сьогоднішнього тренінгу», завантажують у спільну відеопрезентацію на гугл-диск. Допоки монтується «один фільм», учасники/ці рефлексують.

Вправа: «Педрада»

Час: 20 хв

Інструкція: Кожен/кожна з учасників/ць дає відповідь на запитання:

- Які загальні враження?
- Що відбувалося, які методи, технології застосовувалися?
- Які компетентності (загальні, фахові) формували?
- Які прийоми будете застосовувати?
- Що зробили б краще?

Презентація відео змонтованого із фотоколажів учасників/учасниць, які вони завантажили, виконуючи вправу «Стоп-кадр».

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ

«МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ЗМІСТ, ЗНАЧЕННЯ, ЗАСТОСУВАННЯ»

Авторка **Оксана Кошка**

завідувачка НМЦ професійного розвитку керівних та педагогічних працівників установ і закладів дошкільної та загальної середньої освіти Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. Анатолія Назаренка.

Цільова аудиторія: Педагогічні працівники/працівниці закладів загальної середньої освіти, директори/директорки та їхні заступники/заступниці, консультанти/консультантки центрів професійного розвитку педагогічних працівників/працівниць.

Мета: Підвищити рівень розуміння педагогічними працівниками основних положень міжнародного гуманітарного права задля роз'яснення учнівству та широким верствам населення питань, пов'язаних із порушенням норм МГП.

Завдання:

- Ознайомити з основними положеннями МГП, гуманітарними організаціями, які надають допомогу в період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій, механізмом захисту цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві.
- Формувати готовності діяти, у разі потрапляння в надзвичайну ситуацію, з використанням знань про МГП.
- Розвивати навички педагогіки партнерства, вміння критично та аналітично мислити, проводити рефлексію, громадянську компетентність.
- Мотивувати до саморозвитку.

Очікувані результати:

- Розуміти сутність та основні категорії міжнародного гуманітарного права.
- Вміти пояснювати, що таке міжнародне гуманітарне право та його норми, функції гуманітарних організацій, які діють у період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій, механізм захисту цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві.

- Усвідомлювати необхідність відповідального ставлення до власних дій та їх можливих наслідків в умовах збройного конфлікту з урахуванням норм міжнародного гуманітарного права.
- Виявляти готовність до прийняття рішень про вжиття заходів та норм міжнародного гуманітарного права.

Тривалість навчання: 3 академічні год

Обладнання та матеріали:

1. Роздруківки додатків 1, 3, 4, 5.
2. Аркуші А1, А4, маркери.
3. Проектор, екран, інтернет.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
45 хв	РОЗДІЛ 1. Основні поняття міжнародного гуманітарного права	Мінілекція, перегляд відео, бесіда, робота в групах, перевірка, рефлексія	<ul style="list-style-type: none"> • розуміти сутність та основні категорії міжнародного гуманітарного права; • вміти пояснювати, що таке міжнародне гуманітарне право та його норми.
45 хв	РОЗДІЛ 2. Гуманітарні організації, що надають допомогу у період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій	Мінілекція, бесіда, робота в групах, перевірка, рефлексія	<ul style="list-style-type: none"> • знати та розуміти мету, завдання, а також систему діяльності/ функціонування гуманітарних організацій у період збройного конфлікту; • вміти застосовувати набуті знання для пошуку та отримання гуманітарної допомоги та захисту в період збройного конфлікту.
45 хв	РОЗДІЛ 3. Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту	Мінілекція, перегляд відео, бесіда, робота в групах, перевірка, рефлексія	<ul style="list-style-type: none"> • знати та розуміти норми міжнародного гуманітарного права, які захищають цивільне населення/цивільних осіб; • вміти застосовувати норми міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільного населення/цивільних осіб.

РОЗДІЛ 1. «Основні поняття міжнародного гуманітарного права»

Мета: Сформувати розуміння сутності та основних категорій міжнародного гуманітарного права

Ключові ідеї та поняття: Сутність та основні категорії МГП. Учасники збройних конфліктів. Жертви війни. «Право Гааги», «Право Женеви».

Час: 45 хв

Інструкція:

1. Попросіть учасників/ць переглянути відео: «Що таке МГП» (7 хв)

<https://www.youtube.com/watch?v=z3L1FQJTwbс>

Проведіть обговорення за запитаннями:

- Що таке МГП?
- Кого захищає та що регулює міжнародне гуманітарне право?
- Коли застосовується МГП?

2. Проведіть мінілекцію за планом:

- Джерела МГП.
- Право Гааги і право Женеви.
- Цивільні особи та комбатанти.
- Методи та засоби ведення війни.

Запитайте й обговоріть:

- Які є джерела та принципи МГП?
- За яких умов застосовується МГП?
- Хто є учасниками та жертвами війни?

3. Об'єднайте учасників/ць у 4 групи, кожна з яких буде представляти певну групу осіб (цивільні, комбатанти, медперсонал, військовополонені). Надайте групам нормативні документи (витяги із конвенцій)(Додаток 1). Попросіть відмітити ті конвенції та норми, які, на їхню думку, забезпечують захист тієї категорії осіб, яку представляє група. Проведіть презентацію та обговорення результатів.

4. Проведіть вправу «Займи позицію», зачитуючи твердження за Додатком 2.

Запитайте і обговоріть:

- Що для вас було цікавим?
- Що для вас було корисним?
- Які запитання залишились?

Проведіть підсумкове обговорення за запитаннями:

- Що таке МГП?
- Кого захищає та що регулює міжнародне гуманітарне право?
- Коли застосовується МГП?
- Які є джерела та принципи МГП?
- За яких умов застосовується МГП?
- Учасники та жертви війни.

РОЗДІЛ 2. Гуманітарні організації, що надають допомогу в період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій

Мета: Ознайомити учасників з системою та функціями гуманітарних організацій, які діють у період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій, правилами гуманітарного доступу, правилами пошуку гуманітарної допомоги.

Ключові ідеї та поняття: Гуманітарна діяльність. Гуманітарний доступ. Міжнародні організації. Кластерний підхід ООН. Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Час: 45 хв

Інструкція:

1. Запропонуйте учасникам/цям проаналізувати ситуацію, подумавши над запитанням:

- Чи поширюється МГП у цій ситуації?
- Чому ви так вважаєте?

За даними слідства, 22 листопада 2022 року приблизно в 10:00 окупаційні війська з важкої артилерії вкотре обстріляли Оріхів. Унаслідок прямого влучання снаряда в пункт видачі гуманітарної допомоги у приміщенні місцевої школи загинув соціальний працівник, ще дві жінки отримали поранення.

2. Проведіть мінілекцію за планом:

- Гуманітарна діяльність.
- Гуманітарний доступ.
- Міжнародні організації.
- Кластерний підхід ООН.

3. Запросіть учасників методом «мозкової атаки» виокремити коло проблем, що виникають у цивільного населення під час збройного конфлікту.

4. Об'єднайте учасників/ць у 4 групи. Попросіть групи зіставити проблеми, визначені в попередньому завданні, із відповідним кластером та організацією, що відповідає за її вирішення (Додаток 3).

Проведіть презентацію результатів роботи.

5. Надайте інформацію про Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та продемонструйте відео «Емблема Червоного Хреста»
<https://www.youtube.com/watch?v=QwUzdW6fvSk>

Проведіть підсумкове обговорення за запитаннями:

- Що для вас було корисним?
- Які питання потребують додаткового опрацювання?

6. Проведіть підсумкове обговорення за запитаннями:

- Що таке гуманітарна діяльність?
- Які організації надають допомогу в період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій?
- Що таке кластерний підхід ООН?
- Що потрібно врахувати під час пошуку гуманітарної допомоги?

РОЗДІЛ 3. Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту

Мета: Сформувати розуміння механізму захисту цивільних осіб у міжнародному гуманітарному праві

Ключові ідеї та поняття: Цивільні особи та цивільне населення. Режим окупації. Обов'язки сторони-окупанта. Механізми захисту цивільних осіб.

Час: 45 хв

Інструкція:

1. Запросіть учасників/ць визначити, до яких наслідків призводять бойові дії в населених пунктах?
2. Проведіть мінілекцію за планом:
 - Норми МГП, які захищають цивільне населення.
 - Умови втрати цивільним населенням захисту.
3. Об'єднайте учасників/ць у 4 групи. Надайте кожній групі кейс (Додаток 4) та попросіть визначити, чи є в наведеній ситуації факт безпосередньої участі цивільних осіб у воєнних діях. Запросіть пояснити своє рішення.
4. Розкажіть про обов'язки держави-окупанта.
5. Об'єднайте учасників/ць у 4 групи. Кожна група отримує одне правило з IV Женевської конвенції 1949 р. щодо зобов'язань держави-окупанта (Додаток 5). На основі отриманого правила необхідно запропонувати кейс порушення цього правила державою-окупантом. Запросіть групи представити результати своєї роботи.
6. Проведіть мінілекцію про спеціальний захист окремих осіб.
7. Вправа «Коментатор».

Продемонструйте на екрані по черзі низку осіб (жінка, діти, журналісти, капелан, медик, особа з інвалідністю). Попросіть учасників/ць прокоментувати зображення, визначивши, чи підлягають вони спеціальному захисту.
8. Проведіть підсумкове обговорення:
 - Як міжнародне гуманітарне право захищає цивільних осіб у період збройного конфлікту?

ДОДАТКИ

Додаток 1

Витяги з нормативних документів

Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях, 1949 р.

стаття 12

Особовий склад збройних сил та інші особи, зазначені в наступній статті, які є пораненими або хворими, повинні користуватися повагою та захистом за будь-яких обставин.

Сторона конфлікту, під владою якої вони можуть перебувати, забезпечує їм гуманне ставлення та догляд без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, національності, релігії, політичних переконань або іншими аналогічними критеріями. Суворо забороняються будь-які замаху на їхнє життя чи будь-яке насилля над їхньою особистістю; зокрема, їх заборонено вбивати або знищувати, піддавати тортурам чи біологічним дослідом, залишати умисно без медичної допомоги та обслуговування або умисно створювати умови для їхнього зараження чи інфікування. Пріоритетність у наданні медичної допомоги дозволяється лише з медичних причин термінового характеру.

До жінок повинні ставитися з усією особливою повагою, яка відповідає їхній статі. Сторона конфлікту, яка змушена залишити супротивнику поранених або хворих, залишає разом із ними, наскільки це дозволяють воєнні міркування, частину свого медичного персоналу та спорядження для сприяння догляду за ними.

стаття 13

Ця Конвенція застосовується до поранених і хворих, які належать до таких категорій:

1. Особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною таких збройних сил.
2. Членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загоны, зокрема такі організовані рухи опору, відповідають таким умовам:
 - а) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;
 - б) мають постійний відмітний знак, добре помітний на відстані;
 - в) носять зброю відкрито;
 - г) здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни.
3. Членів особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує.
4. Осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільних осіб із екіпажів військових літаків, воєнних кореспондентів, постачальників, особового складу робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил, за умови, що вони отримали на це дозвіл збройних сил, яких вони супроводжують.
5. Членів екіпажів суден торгового флоту, зокрема капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права.
6. Жителів неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни.

Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях, 1949 р.

стаття 7

Поранені та хворі, а також медичний і духовний персонал за жодних обставин не можуть частково або цілком відмовлятися від прав, гарантованих їм цією Конвенцією та спеціальними угодами, зазначеними в попередній статті, якщо такі будуть.

Женевська конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, із складу збройних сил на морі, 1949 р.**стаття 6**

Хворі, поранені та особи, які зазнали корабельної аварії, так само як медичний і духовний персонал продовжують користуватися привілеями цих угод протягом усього часу застосування до них Конвенції, крім випадків, в яких зазначені вище або укладені угоди містять чіткі положення, що їй суперечать, а також крім випадків, в яких та чи та сторона конфлікту вживає щодо них більш сприятливих заходів.

стаття 12

Особовий склад збройних сил та інших осіб, зазначених у наступній статті, які перебувають на морі та які зазнають поранення, хвороби або корабельної аварії, оберігають та захищають за будь-яких обставин, причому термін «корабельна аварія» означає будь-яку аварію корабля, що виникла з будь-якої причини, зокрема вимушені посадки літаків чи висадками з літаків на море. Сторона конфлікту, під владою якої вони можуть перебувати, забезпечує їм гуманітарне ставлення та догляд без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, національності, релігії, політичних переконань або за іншими аналогічними ознаками. Суворо забороняються будь-які замах на їхнє життя чи будь-яке насилля над їхньою особистістю; зокрема їх заборонено вбивати та знищувати, піддавати тортурам чи біологічним дослідом, умисно залишати їх без медичної допомоги та обслуговування, умисно створювати умови для їхнього зараження чи інфікування. Пріоритетність у наданні медичної допомоги дозволяється лише з медичних причин термінового характеру. До жінок потрібно ставитися з усією особливою повагою, яка відповідає їхній статі.

стаття 15

Якщо поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, узято на борт нейтрального військового корабля або нейтрального військового літака, то забезпечують їхню подальшу участь у воєнних діях, коли цього вимагає міжнародне право.

Женевська конвенція про поводження з військовополоненими, 1949 р.**стаття 13**

З військовополоненими необхідно завжди поводитися гуманно. Будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, що тримає в полоні, які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, що перебуває під її охороною, забороняються та будуть розглядатись як серйозне порушення цієї Конвенції. Зокрема, жодного військовополоненого не можна піддавати фізичному каліченню або медичним чи науковим експериментам будь-якого характеру, які не обґрунтовані потребою в проведенні медичного, стоматологічного або стаціонарного лікування військовополоненого та не здійснюються в його інтересах. Так само військовополонені завжди повинні бути захищеними, зокрема від актів насилля чи залякування, а також від образ та цікавості публіки. Застосування репресалій до військовополонених забороняється.

Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни, 1949 р.**стаття 24**

Сторони конфлікту вживатимуть усіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще, а

також для того, щоб полегшити, за будь-яких обставин, догляд за ними, виконання обрядів, пов'язаних з їхнім віросповіданням, та їхню освіту. Якщо це буде можливо, їхню освіту слід доручати особам з такими самими культурними традиціями. Сторони конфлікту сприятимуть прийманню цих дітей нейтральною країною на час конфлікту за згодою держави-покровительки, якщо така є, та коли гарантується додержання принципів, викладених в абзаці першому. Крім того, вони намагатимуться вжити необхідних заходів для того, щоб особу усіх дітей до 12 років можна було встановити завдяки спеціальним медальйонам або якимось інакше.

Звичаєве міжнародне гуманітарне право

- Норма 25. Медичний персонал, спеціально призначений для виконання медичних обов'язків, має право на повагу та захист за будь-яких обставин. Особи, що належать до медичного персоналу, втрачають право на захист, якщо поза своїми гуманітарними функціями вчиняють дії, що завдають шкоди противнику. [МЗК/НМЗК]
- Норма 26. Забороняється покарання особи за виконання медичних обов'язків, що сумісні з медичною етикою, або примушування особи, яка виконує медичні функції, до виконання дій, що суперечать нормам медичної етики. [МЗК/НМЗК]
- Норма 53. Заборонено використовувати голод серед цивільного населення як метод ведення війни. [МЗК/НМЗК]
- Норма 87. Із цивільними особами й особами, позбавленими боєздатності (*hors de combat*), слід поводитися гуманно. [МЗК/ НМЗК]
- Норма 88. Застосування міжнародного гуманітарного права передбачає заборону будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи віросповідання, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, статків, народження чи іншого статусу або за будь-якими іншими подібними ознаками. [МЗК/НМЗК] Норма 89. Убивство заборонено. [МЗК/НМЗК]
- Норма 90. Заборонено тортури, жорстоке чи нелюдське поводження, наруга над людською гідністю, зокрема принизливе й образливе поводження. [МЗК/НМЗК]
- Норма 91. Заборонено тілесні покарання. [МЗК/НМЗК]
- Норма 92. Заборонено заподіювати каліцтва, піддавати медичним або науковим експериментам чи будь-якій іншій медичній процедурі, якої вказана особа не потребує за станом здоров'я і яка не відповідає загальноприйнятим медичним нормам. [МЗК/НМЗК]33
- Норма 93. Заборонено зґвалтування й інші форми статевого насильства. [МЗК/НМЗК]
- Норма 94. Заборонено рабство і работоргівля в усіх їхніх формах. [МЗК/НМЗК]
- Норма 95. Заборонено незаконне залучення до примусової праці без винагороди. [МЗК/НМЗК]
- Норма 96. Заборонено брати заручників. [МЗК/НМЗК]
- Норма 97. Заборонено використовувати живі щити. [МЗК/ НМЗК]
- Норма 98. Заборонено примусове зникнення. [МЗК/НМЗК]
- Норма 99. Заборонено свавільне позбавлення волі. [МЗК/ НМЗК]
- Норма 100. Нікого не може бути визнано винним або засуджено, окрім як за вироком справедливого й компетентного суду, що забезпечує всі основні гарантії справедливого судочинства. [МЗК/ НМЗК]

- Норма 101. Нікого не може бути звинувачено у вчиненні злочину чи засуджено за нього на підставі будь-якого діяння чи бездіяльності, що не становили злочину відповідно до норм національного законодавства чи міжнародного права, що діяли на час вчинення такого діяння, так само не може бути призначено більш суворе покарання за те, що передбачалося на час учинення такого злочину. [МЗК/НМЗК]
- Норма 102. Нікого не може бути засуджено за вчинення злочину, окрім як на підставі особи-стої кримінальної відповідальності. [МЗК/НМЗК]
- Норма 103. Заборонено колективні покарання. [МЗК/НМЗК]
- Норма 104. Переконавання й релігійні обряди цивільних осіб та осіб, позбавлених боєздатності (hors de combat), повинні поважатися. [МЗК/НМЗК]
- Норма 105. Сімейне життя повинно поважатися, наскільки це можливо. [МЗК/НМЗК]
- Норма 106. Комбатанти повинні відрізняти себе від цивільного населення під час участі у нападі або військовій операції, що є підготовкою до нападу. В іншому разі вони втрачають право на статус військовополоненого. [МЗК]
- Норма 107. Комбатанти, захоплені в полон у той час, коли вони займаються шпигунством, не мають права на статус військовополоненого. Їм не може бути винесений вирок або призначено покарання без попереднього судового розгляду. [МЗК]
- Норма 118. Особи, позбавлені волі, повинні бути забезпечені приміщенням, харчуванням і водою в достатній кількості, належним одягом та медичним доглядом. [МЗК/НМЗК]
- Норма 134. Особливі потреби жінок, яких торкнувся збройний конфлікт, такі, як захист та медична допомога, повинні братися до уваги. [МЗК/НМЗК]
- Норма 135. Діти, яких торкнувся збройний конфлікт, мають право на особливу повагу та захист. [МЗК/НМЗК]
- Норма 136. Заборонено вербувати дітей до збройних сил чи збройних угруповань. [МЗК/НМЗК]
- Норма 137. Заборонено дозволяти дітям брати участь у воєнних діях. [МЗК/НМЗК]
- Норма 138. Особи похилого віку, інваліди та хворі, яких торкнувся збройний конфлікт, мають право на особливу повагу та захист. [МЗК/НМЗК]

Додаток 2

Надайте відповіді на запитання (так/ні)

1. Міжнародне гуманітарне право забороняє війни та забезпечує мир.
2. Основні Женевські конвенції про захист жертв війни прийняті в 1945 р.
3. Міжнародне гуманітарне право підрозділяє всіх осіб на комбатантів та некомбатантів.
4. Міжнародне гуманітарне право обмежує насильство в період збройних конфліктів.
5. Кожна з чотирьох Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р. захищає окрему категорію жертв війни.
6. Міжнародне гуманітарне право зобов'язує безпосередньо юридичних та фізичних осіб дотримуватися правил ведення війни.

7. Міжнародне гуманітарне право може не дотримуватися жертвою агресії.
8. Міжнародне гуманітарне право обмежує сторони, що воюють, щодо засобів та методів ведення війни та захищає жертв війни.
9. Міжнародне гуманітарне право застосовується тільки у війні між державами.
10. До комбатантів відноситься особовий склад збройних сил держави.
11. До міжнародного збройного конфлікту відноситься окупація, яка не зустріла збройного опору.

Правильні відповіді: «Так» – 4, 5, 8, 10, 11; «Ні» – 1, 2, 3, 6, 7, 9

Додаток 3

Діяльність у сфері сільського господарства		Управління таборами	
<p>Продовольча та сільсько-господарська організація ООН (ФАО)</p> 		<p>Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) Міжнародна організація з міграції (МОМ) МКЧХ</p>	 <p>ICRC</p>
Ранні етапи відновлювальних робіт		Освіта	
<p>Програма розвитку ООН (ПРООН) МКЧХ</p> 		<p>Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) Міжнародна неурядова організація «Врятуємо дітей»</p>	
Аварійні укриття		Охорона здоров'я	
<p>УВКБ ООН Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГП) Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (відповідальний за скликання) МКЧХ</p>	 <p>ICRC</p>		<p>Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) 32 гуманітарних партнерських установ</p>

Харчування		Захист	
Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) МКЧХ		Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)	
Телекомунікації		Водопостачання та санітарія	
Управління ООН з координації гуманітарних справ (УКГП) Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)		Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ)	

Джерело зображення: посібник «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право»

Додаток 4.

Група 1.

Пограбування банку в зоні ведення військових дій (не є безпосередньою участю цивільних осіб у військових діях).

Група 2.

Збирання інформації цивільною особою щодо розташування збройних підрозділів з метою вказати їхнє місце розташування ворожих сил, що атакують (є безпосередньою участю цивільних осіб у військових діях).

Група 3.

Виконання функцій спостерігача цивільною особою під час організації засідки (є безпосередньою участю цивільних осіб у військових діях).

Група 4.

Підвезення і приготування їжі цивільною особою для збройних сил сторони конфлікту (не є безпосередньою участю цивільних осіб у військових діях).

Додаток 5

Група 1.

Держава-окупант не має права примушувати осіб, що перебувають під захистом, служити в її збройних чи допоміжних силах.

Група 2.

Забороняється, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні.

Група 3.

Держава-окупант не повинна здійснювати переміщення або депортації частини свого громадянського населення на територію, яку вона окупує.

Група 4.

Держава-окупант повинна вжити всіх необхідних заходів для полегшення процедури встановлення особи дітей та реєстрації їхніх сімейних зв'язків. Вона за будь-яких обставин не повинна змінювати їхнього громадянського статусу або вносити їх до списків підконтрольних їй формувань або організацій.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО ЗАНЯТТЯ

«МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ТА ОСНОВИ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ТА ІНШИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ»

Автор: **Денис Кудрявець**
методист відділу розвитку особистості кафедри педагогіки і психології
Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Цільова аудиторія: учителі предмета «Захист України».

Мета: ознайомити слухачів з основними поняттями міжнародного гуманітарного права та основами безпеки та правилами поведінки в період збройного конфлікту

Завдання:

- Сформувати розуміння основних понять міжнародного гуманітарного права, непорушності прав людини в період збройного конфлікту та ролі міжнародного гуманітарного права у їхньому захисті.
- Ознайомити слухачів з системою та функціями гуманітарних організацій, які діють у період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій, правилами гуманітарного доступу.
- Сформувати усвідомлення важливості безпечної поведінки в період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій.

Очікувані результати:

- називати основні категорії міжнародного гуманітарного права;
- пояснювати сутність міжнародного гуманітарного права та його норм;
- розповідати про порядок дій під час небезпечних ситуацій;
- аналізувати ситуації та моделювати відповідні дії задля безпеки в зоні збройного конфлікту.

Тривалість навчання: 90 хвилин

Обладнання та матеріали: проєктор, дошка або фліпчарт, набір карток «Міжнародні гуманітарні організації»

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ЗАНЯТТЯ

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
30 хв	Основні поняття міжнародного гуманітарного права	Мозковий штурм, мінілекція, перегляд та обговорення відео «Нормы Международного гуманитарного права». https://www.youtube.com/watch?v=sXfgswioDa0	<ul style="list-style-type: none"> розуміти сутність міжнародного гуманітарного права та його норм; пояснювати, що таке міжнародне гуманітарне право та його норми.
30 хв	Гуманітарні організації, що надають допомогу в період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій	Розповідь, робота в групах, аналіз ситуацій, бесіда; Набір карток «Міжнародні гуманітарні організації»	<ul style="list-style-type: none"> розуміти мету, завдання, а також систему діяльності/ функціонування гуманітарних організацій у період збройного конфлікту; застосовувати набуті знання для пошуку та отримання гуманітарної допомоги та захисту в період збройного конфлікту.
30 хв	Основи безпеки та правила поведінки в період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій	Мінілекція, «Займи позицію», бесіда.	<ul style="list-style-type: none"> усвідомлювати важливість безпечної поведінки в період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій задля збереження життя і здоров'я; розуміти, як застосовувати знання про міжнародне гуманітарне право в цілях дотримання особистої безпеки; знати про порядок дій під час небезпечних ситуацій, протимінну безпеку, домедичну допомогу у період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій.

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Основні поняття міжнародного гуманітарного права».

Мета: сформувати розуміння сутності та основних категорій міжнародного гуманітарного права (визначення, види конфліктів, учасників, джерел, обов'язковості, хто кого захищає, у чому обмежує)

Час: 30 хвилин

Інструкція:

1. Попросіть учасників/ць подумати та назвати слова/словосполучення/асоціації, які, на їхню думку, найповніше розкривають сутність та зміст міжнародного гуманітарного права. Зафіксуйте все сказане на дошці/фліпчарті.
2. Попросіть, проаналізувавши запропоновані слова, надати пояснення терміну «міжнародне гуманітарне право».
3. Наголосіть на завданнях заняття.
4. Проведіть мінілекцію про основні категорії міжнародного гуманітарного права.
5. Попросіть слухачів переглянути відео (4 хв 49 с) «Нормы Международного гуманитарного права».
<https://www.youtube.com/watch?v=sXfgswioDa0>
6. Обговоріть запитання: Кого захищає та що регулює міжнародне гуманітарне право?

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Гуманітарні організації, що надають допомогу в період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій

Мета: ознайомити слухачів із системою та функціями гуманітарних організацій, які діють у період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій, правилами гуманітарного доступу, правилами пошуку гуманітарної допомоги.

Час: 30 хвилин

Інструкція:

1. Попросіть учасників/ць назвати проблеми, які виникають для цивільного населення під час збройного конфлікту. Зафіксуйте перелік названих проблем на дошці/фліпчарті.
2. Розкажіть слухачам про міжнародні гуманітарні організації та їхні функції.
3. Об'єднайте учасників у групи. Роздайте кожній групі набір карток (*Додаток 1 до модуля 5 навчально-методичного посібника «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» - Київ, УГ СПЛ; Одеса : Фенікс, 2021, с.115-122*). Попросіть їх поєднати у трійки (логотип+назва+функції організації) та по черзі представити результати.
4. Зверніться до списку проблем, які були визначені на початку вправи, та запропонуйте слухачам визначити, які гуманітарні організації можуть допомогти цивільному населенню у їх вирішенні.
5. Обговоріть запитання: Якими є завдання, функції та форми діяльності гуманітарних організацій у період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Основи безпеки та правила поведінки в період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій».

Мета: ознайомити слухачів з основами безпеки та правилами поведінки в період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій

Час: 30 хв

Інструкція:

1. Проведіть мінілекцію про безпеку та правила поведінки в період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій.
2. Закріпіть у різних кінцях аудиторії твердження «Так», «Ні». Запропонуйте слухачам, слухаючи тези, займати місце в певній частині аудиторії залежно від власної позиції щодо кожної поради. Дайте можливість охочим пояснити свій вибір.

Тези для вправи:

- 1) Коли розпочинається обстріл – краще ховатися у ванній кімнаті..... ⊕
 - 2) Якщо вулична перестрілка застала тебе на вулиці – треба негайно лягти на землю й закрити голову руками чи сумкою. ⊕
 - 3) Припаркований поруч автомобіль – надійна схованка від обстрілу. ⊖
 - 4) Під час перестрілки треба швидко бігти до укриття..... ⊖
 - 5) Якщо у ваш населений пункт заїхали військові – намагайтеся все уважно роздивитися, сфотографувати або зняти на відео. Можливо, в майбутньому, це знадобиться..... ⊖
 - 6) Камуфляж зараз у тренді. Тим більше такий одяг дає можливість відчутти себе справжнім воєнним й підвищити прихильність військових, що перебувають поруч у населеному пункті..... ⊖
 - 7) У жодному разі не можна чіпати знайдену зброю та боєприпаси. ⊕
 - 8) Якщо ви знайшли небезпечну знахідку, швидко зателефонуйте з мобільного телефону за номером 101. ⊖
 - 9) Якщо вас захопили терористи, необхідно безвідмовно та мовчки виконувати їхні вказівки, не суперечити. ⊕
 - 10) Під час штурму правоохоронців для звільнення заручників від терористів, якщо ви там опинились, треба лягти на підлогу й закрити голову, а також не чіпати зброї..... ⊕
3. Проведіть підсумкове обговорення за запитаннями:
 - Яка інформація з теми є найбільш актуальною для учнів?
 - Які форми та методи роботи можна використати на уроках предмета «Захист України» задля формування навичок безпечної поведінки в період збройного конфлікту та інших надзвичайних ситуацій?

ПРОГРАМА ТРЕНІНГУ

«ВИВЧАЮЧИ МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО»

Авторка: Алла Кучеренко

викладач кафедри теорії й методики викладання навчальних дисциплін
Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради.

Цільова аудиторія: вчителі різних спеціальностей.

Мета: популяризувати знання з міжнародного гуманітарного права.

Завдання:

- ознайомити з теоретичними основами міжнародного гуманітарного права;
- сприяти утвердженню громадянських компетентностей;
- сформувати суспільне та особистісне розуміння необхідності застосування норм МГП в умовах збройної агресії Російської Федерації;
- сформувати систему поведінки заради особистої безпеки дітей та дорослих;
- поглибити усвідомлення неприпустимості воєнних злочинів та необхідності юридичної відповідальності за їх здійснення;
- сприяти співпраці з організаціями, що надають допомогу.

Очікувані результати:

- називати основні джерела гуманітарного права, основні категорії міжнародного гуманітарного права, мету застосування норм міжнародного гуманітарного права; гуманітарні організації, які надають допомогу в період збройного конфлікту та надзвичайних ситуацій;
- застосовувати поняття: «принцип гуманності», «принципи міжнародного гуманітарного права», «цивільні особи», «комбатанти», «некомбатанти», «жертви війни», Женевські конвенції, Гаазькі конвенції, «гуманітарні організації», «гуманітарний доступ», «гуманітарна допомога»;
- пояснювати: мету, завдання, сферу дії та функції міжнародних гуманітарних організацій, шляхи отримання гуманітарної допомоги в разі потреби;

- розрізняти: умови, сутність та особливості застосування МГП, «право Гааги», «право Женеви», сутність понять «гуманітарна допомога», «кластер у гуманітарній сфері», може навести приклади міжнародних гуманітарних організацій;
- здійснювати пошук інформації щодо гуманітарних організацій, які надають допомогу в період збройного конфлікту із застосуванням кластерного підходу;
- аналізувати роль окремих осіб, організацій і держав у розвитку міжнародного гуманітарного права;
- висловлювати власні міркування щодо ролі МГП в гуманізації перебігу збройних конфліктів у новітній час; діяльності міжнародних гуманітарних організацій.

Тривалість навчання: 4 год

Обладнання та матеріали: столи та стільці, фліпчарти, маркери, стікери, папір, дошка, магніти, ноутбук, проектор.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
2 год	Основні положення міжнародного гуманітарного права. Історія міжнародного гуманітарного права	Вправа для усвідомлення актуальності теми заняття Вправа «Анкетування» Вправа «Мозковий штурм» Мінілекція Вправа «Малюнок презентація» Обговорення результатів роботи груп Рефлексія: Вправа «Сенкан» Запитання для обговорення	Визначають зміст гуманітарного права, основну мету МГП. Називають основні джерела гуманітарного права, основні категорії міжнародного гуманітарного права; «принцип гуманності». «принципи міжнародного гуманітарного права», «мінімальний гуманітарний стандарт», «цивільні особи», «комбатанти», «некомбатанти», «жертви війни», Женевські конвенції, Гаазькі конвенції. Розрізняють умови, сутність та особливості застосування МГП, «право Гааги», «право Женеви».
2 год	Міжнародні гуманітарні організації, що надають допомогу в період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій.	Вправа «Займи позицію» Бесіда Вправа «Презентація проєктів» Вправи: робота з кейсами Вправа на рефлексію «Незакінчені речення» Матеріали: навчальні кейси, презентації проєктів,	Називають гуманітарні організації, які надають допомогу в період збройного конфлікту та надзвичайних ситуацій. Розуміють та можуть пояснити сутність понять «гуманітарна допомога», «кластер у гуманітарній сфері».

інформаційний матеріал на окремих аркушах, фліпчарт, маркери, стікери для презентації проєктів

Можуть навести приклади міжнародних гуманітарних організацій, які надають допомогу в період збройного конфлікту чи надзвичайної ситуації

Здійснюють пошук інформації щодо гуманітарних організацій, які надають допомогу в період збройного конфлікту чи надзвичайної ситуації із застосуванням кластерного підходу. Висловлюють власні міркування щодо діяльності міжнародних гуманітарних організацій.

ТЕМА: «Основні положення міжнародного гуманітарного права. Історія міжнародного гуманітарного права»

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Анкетування»

Мета: налаштувати на спільну роботу, закріпити активний стиль спілкування, виявити та актуалізувати опорні знання учасників тренінгу

Час: 10 хв

Інструкція: за допомогою анкетування дати відповідь на запитання.

Зміст: учасники дають відповідь, а потім обговорюють.

АНКЕТА УЧАСНИКА ТРЕНІНГУ

1. Чи актуальна сьогодні проблема вивчення МГП ?
2. Чиї права, на вашу думку, захищає МГП?
3. Чи можете ви сказати, що добре обізнані з питаннями МГП: а) так; б) ні; в) певною мірою.
4. Де ви отримали (якщо отримали) знання з МГП.
5. Чи хотіли б ви більше дізнатись про МГП: а) так; б) ні.

Обговорення результатів анкетування.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Мозковий штурм»

Мета: згенерувати якомога більше ідей та виявити рівень сформованості знань щодо поставлених завдань.

Час: 30 хв

Інструкція:

1. Об'єднайте учасників/ць у групи. Озвучте завдання: 1 група повинна сформулювати визначення поняття «міжнародне гуманітарне право», 2 група - «головна мета МГП» і 3 група - «особливості МГП», а потім записати на аркушах паперу А4.

Запросіть групи по черзі презентувати результати своєї роботи.

Закріпіть на дошці/фліпчарті всі формулювання груп.

2. Запропонуйте учасникам/цям переглянути відео «Що таке МГП»
<https://www.youtube.com/watch?v=z3L1FQJTwbC>

Зверніть увагу учасників/ць на формулювання, закріплені на дошці та поясніть моменти, що виявились незнайомі аудиторії.

3. Проведіть мінілекцію за планом: Джерела МГП. Розвиток права Женеви і права Гааги. Цивільні особи і комбатанти.
4. Проведіть обговорення за запитаннями:
 - Які джерела та принципи МГП?
 - За яких умов застосовується МГП?
 - Як МГП захищає цивільних і комбатантів?

Назва вправи: «Малюнок презентація»

Мета: сформулювати знання щодо права Женеви та права Гааги, практично закріпити під час виконання вправи.

Час: 30 хв

Інструкція:

1. Об'єднайте учасників/ць у 6 груп. Надайте групам картки, на яких зазначено номер статті з Женевських чи Гаазьких конвенцій. Учасники мають опрацювати цю статтю та за допомогою малюнка зобразити, яку норму права вона закріплює.
2. Запросіть групи презентувати свої малюнки. Інші групи мають відгадати зображені на малюнках відповідні статті та їхній зміст.

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Сенкан до поняття МГП»

Мета: обговорення результатів навчання

Час: 10 хв

Інструкція:

1. Надайте учасникам/цям алгоритм складання сенкану. Запропонуйте скласти вірш, який підсумовує результат навчання під час тренінгу.
2. Запросіть учасників/ць зачитати складені сенкани (за бажанням)
3. Проведіть підсумкове обговорення за запитаннями:
 - Які відчуття від заняття?
 - Що було корисним?
 - Чого не вистачило?

ТЕМА: «Міжнародні гуманітарні організації, що надають допомогу в період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій»

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Займи позицію»

Мета: налаштувати на спільну роботу, закріпити активний стиль спілкування, актуалізувати опорні знання учасників/ць тренінгу

Час: 10 хв

Інструкція:

1. Запропонуйте учасникам/цям на дошці Jamboard дати відповідь на запитання «Наскільки закономірною чи випадковою була ініціатива Анрі Дюнана?
Варіанти відповідей: Так / Важко відповісти/Ні;
<https://jamboard.google.com/d/1zeezcYNfYml6j5glljxt5r0X-sZABcL6aLbRzrmtRFA/viewer?f=0>
2. Надайте можливість охочим аргументувати 1-2 реченнями обрану позицію.
3. Проведіть обговорення за запитаннями:
 - Яка головна мета МГП?
 - У яких конкретних правових джерелах міститься МГП як юридичне явище?
 - Що таке «право Женеви» та на що воно регулює?

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Презентація проєктів»

Мета: сформувати знання щодо гуманітарних організацій, пояснити особливість кластерного підходу ООН.

Час: 20 хв

Інструкція:

1. Об'єднайте учасників/ць у групи. Надайте групам певний обсяг інформації, розділеної на частини та записаної на окремих індивідуальних аркушах. Поясніть завдання: засвоїти свою частину інформації та за допомогою презентації поділитися з іншим учасниками групи.
2. Запросіть учасників/ць представити презентації.
3. Проведіть обговорення за запитаннями:
 - Визначте міжнародні організації, які надають допомогу під час збройного конфлікту?
 - Що таке кластерний підхід в ООН та який конкретний алгоритм дій він передбачає?
 - Які принципи існують в МГП для визначення гуманітарної діяльності?

Назва вправи: «Робота з кейсами»

Мета: розвинути вміння практичного використання норм МГП для аналізу конкретних ситуацій.

Час: 40 хв

Інструкція:

1. Об'єднайте учасників/ць у групи. Надайте групам матеріали та запропонуйте проаналізувати їх, відповівши на запитання та виконавши завдання.

Кейс 1. Опис ситуації, де порушено норми МГП, що призвело до загибелі цивільних осіб; витяги з норм звичаєвого міжнародного права; довідникові матеріали.

Запитання та завдання:

1. Про які порушення МГП йдеться в повідомленні?
2. Які приписи МГП щодо надання гуманітарної допомоги?
3. У чому полягає значення гуманітарного доступу?
4. Чи захищає МГП персонал гуманітарних організацій?
 - Перегляньте норми Звичаєвого права щодо персоналу, який здійснює гуманітарну допомогу. Ознайомтеся із запропонованими ситуаціями та вкажіть чи були порушені норми МГП. Свою відповідь поясніть.

Кейс 2. Опис ситуації, де порушено норми МГП, що призвело до загибелі цивільних осіб; витяги з норм звичаєвого міжнародного права; довідникові матеріали.

Запитання та завдання:

1. Про які порушення МГП йдеться в ситуації?
2. Які приписи МГП щодо надання гуманітарної допомоги?
3. У чому полягає значення гуманітарного доступу?
4. Чи захищає МГП об'єкти, що використовуються для надання гуманітарної допомоги?
 - Перегляньте норми Звичаєвого права щодо захисту об'єктів, які використовуються для надання гуманітарної допомоги. Ознайомтеся із запропонованими ситуаціями та вкажіть чи були порушені норми МГП. Свою відповідь поясніть.

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Незакінчені речення»

Мета: обговорення результатів навчання

Час: 10 хв

Інструкція:

Запропонуйте учасникам/цям продовжити речення, які підсумовують результат навчання під час тренінгу:

1. На сьогоднішньому тренінгу я дізналась...
2. Мене зацікавило...
3. Мої сподівання від тренінгу...

Проведіть обговорення за запитаннями:

- Які відчуття від заняття?
- Що було корисним?
- Чого не вистачило?

Додаток

Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права.

https://fsfr.org/wp-content/uploads/2017/06/Zvich_Normi.pdf

Витяг

Персонал та об'єкти, що беруть участь у наданні гуманітарної допомоги

Норма 31. Персонал, що бере участь у наданні гуманітарної допомоги, користується повагою та захистом. [МЗК/НМЗК]

Норма 32. Об'єкти, що використовуються для надання гуманітарної допомоги, повинні поважатися та захищатися. [МЗК/НМЗК]

Гуманітарна Хартія і мінімальні стандарти під час надання гуманітарної допомоги.

<https://cutt.ly/uQToRLT>

Витяг

6. Право на отримання гуманітарної допомоги – невіддільна складова права на життя з гідністю. Сюди входить право на достатній життєвий рівень, зокрема, на достатнє харчування, воду, одяг, житло і медичний догляд, що в прямій формі гарантовано міжнародним правом. Ці права знайшли відображення й отримали практичне вираження в базових і мінімальних стандартах проекту «Сфера», особливо щодо надання допомоги тим, хто постраждав від надзвичайної ситуації або конфлікту. Якщо уряди або неурядові суб'єкти не надають цю допомогу, вони, як ми вважаємо, повинні дозволити це зробити іншим. Будь-яку подібну допомогу потрібно надавати згідно з принципом безсторонності, який потребує, щоб допомогу надавали виключно на основі потреби та відповідно їй. Це відображає ширший принцип недискримінації, згідно з яким ніхто не повинен зазнавати дискримінації, якою б не була підстава, якого б це не стосувалося стану щодо віку, статі, раси, кольору шкіри, етнічної приналежності, сексуальної орієнтації, мови, релігії, віросповідання, інвалідності, стану здоров'я, політичних або інших переконань, національного або соціального походження.

ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВОГО ЗАНЯТТЯ

«ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА»

Авторка: **Ірина Мацієнко**

завідувач відділу суспільно-гуманітарної освіти КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти».

Цільова аудиторія: вчителі різного фаху, які вперше знайомляться з МГП

Мета: сприяти розумінню необхідності розповсюдження знань про міжнародне гуманітарне право, що забезпечує захист жертв війни в період збройного конфлікту, що набуває актуальності внаслідок російсько-української війни.

Завдання: ознайомити вчителів зі змістом та особливостями застосування міжнародного гуманітарного права.

Очікувані результати: учасники/учасниці заняття зможуть:

- називати основні категорії міжнародного гуманітарного права, види збройних конфліктів;
- застосовувати поняття: «принципи міжнародного гуманітарного права», «мінімальний гуманітарний стандарт», «цивільні особи», «комбатанти», «некомбатанти», «жертви війни», Женевські конвенції, Гаазькі конвенції;
- пояснювати умови, сутність та особливості застосування МГП, «права Гааги», «права Женеви», кваліфікацію міжнародного збройного конфлікту на території України;
- наводити приклади дотримання та порушення норм МГП на прикладі збройного конфлікту на території України;
- обґрунтовувати важливість і необхідність МГП як юридичного механізму обмеження насильства у період збройного конфлікту;
- висловлювати власні міркування щодо ролі МГП в гуманізації перебігу збройного конфлікту, спричиненого агресією Російської Федерації проти України.

Тривалість навчання: 90 хвилин.

Кількість учасників: 25 – 30 осіб, вчителі різного фаху, які вперше знайомляться з МГП

Обладнання та матеріали: Текст посібника Вивчаючи міжнародне гуманітарне право: навчально-методичний посібник. Друге видання / О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса: Фенікс, 2021. 268 с. (як теоретична основа заняття) (с. 41–45), https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/MGP_4_3.pdf

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
13 хв	Знайомство й очікування	Незакінчене речення (може поєднуватись з «відкритим мікрофоном») Обладнання: маркери і «біла дошка»	Учасники/учасниці познайомляться, зможуть визначитися щодо своєї мотивації до роботи на занятті, порівнюють свої очікування з очікуваннями інших учасників
60 хв	Опрацювання інформації з теми «Основні поняття міжнародного гуманітарного права»	«Майже джагсоу». Обладнання: <ul style="list-style-type: none"> • видрук 5 копій теоретичного матеріалу (Додаток 1); • видрук таблиці із запитаннями на кожного учасника (Додаток 2); • картки з цифрами: по п'ять карток «1», «2», «3», «4», «5»; • цукерки (можливо, фішки для обліку балів під час відповідей) 	Учасники/учасниці засвоять значний обсяг інформації за короткий проміжок часу з основ міжнародного гуманітарного права. Допомогати учасникам опрацювати весь матеріал шляхом взаємодії в групах зокрема. Учасники/учасниці зможуть: <ul style="list-style-type: none"> • називати основні категорії міжнародного гуманітарного права, види збройних конфліктів; • застосовувати поняття: «принципи міжнародного гуманітарного права», «мінімальний гуманітарний стандарт», «цивільні особи», «комбатанти», «некомбатанти», «жертви війни», Женевські конвенції, Гаазькі конвенції; • пояснювати умови, сутність та особливості застосування МГП, «права Гааги», «права Женеви», кваліфікацію міжнародного збройного конфлікту на території України;

- наводити приклади джерел, інститутів і норм МГП щодо застосування чи порушення міжнародного гуманітарного права в період міжнародного збройного конфлікту на території України на основі опрацьованих міжнародно-правових актів.

15 хв	Рефлексія	Рефлексивна бесіда. Обладнання не потребує	Викладач зможе отримати зворотний зв'язок, який фіксує найбільш важливі для учасників моменти заняття. Учасники зможуть обґрунтовувати важливість і необхідність МГП як юридичного механізму обмеження насильства у період збройного конфлікту та висловити власні міркування щодо ролі МГП в гуманізації перебігу Російсько-Української війни.
-------	------------------	---	---

Заняття відбувається очно, у колі. На початку заняття варто представитись, назвати тему заняття. (2 хв)

ВСТУПНА ЧАСТИНА.

(Знайомство, очікування. Через брак часу правила варто запропонувати викладачеві самому, приготувавши їх заздалегідь і запропонувати їх учасникам/учасницям).

Назва вправи: Незакінчене речення (може поєднуватись з «відкритим мікрофоном»).

Мета: оперативне залучення учасників до діяльності, взаємодія, мотивація до діяльності

Час: 13 хв

Інструкція. Зміст.

1. Скажіть учасникам, що на початку зустрічі варто з'ясувати очікування від неї та познайомитись. Сформулюйте речення і запишіть його на дошці. Кожен/кожна починає виступ із запропонованої формули: «Мене звати _____. На занятті я від себе хочу_____». Наголо- сить, що кожен/кожна має на відповідь до 30 сек.
2. Надайте перше слово тим, хто бажає. Далі вислухайте кожного/кожну.
3. Обговоріть вправу з учасниками/учасницями за запитаннями, що нижче. Вислухайте 2–3 охочих відповісти.

Запитання для обговорення:

- Які ваші враження?
- Які думки виникли у вас під час вправи?

ОСНОВНА ЧАСТИНА**Назва вправи:** «Майже джагсоу»**Мета:** засвоєння значного обсягу інформації за короткий проміжок часу з основ міжнародного гуманітарного права. Допомогати учасникам опрацювати весь матеріал шляхом взаємодії в групах зокрема.**Час:** 60 хв**Інструкція:**

1. Заздалегідь роздрукуйте теоретичний матеріал (Додаток 1) за кількістю груп – 5 та таблицю (Додаток 2) на кожного учасника / кожна учасницю. Приготуйте також картки з цифрами: по п'ять карток «1», «2», «3», «4», «5» і цукерки (можливо, фішки для обліку балів під час відповідей).
2. Об'єднайте учасників/учасниць у п'ять груп по п'ять осіб, користуючись картками з цифрами «1», «2», «3», «4», «5» та роздайте кожному аркуш з таблицею (Додаток 2). Вправа «Майже джагсоу» дає змогу формувати групи з різною кількістю учасників/учасниць. Кожній групі видайте текст посібника «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право» (ст. 40-45) (Додаток 1).
3. Проінструкуйте учасників/учасниць. Скажіть, що кожна група працює тільки над своєю темою (запитанням), номер якого в таблиці відповідає номеру групи. Усі представники групи стануть «експертами» зі свого питання. Робота груп буде проходити в три етапи.

I етап. «Експерти». Завдання груп: прочитати «свій» текст, скласти тези для короткого викладу «своєї» теми, запишіть основні тези у свою таблицю – кожен учасник / кожна учасниця групи мають бути готові розповісти свою тему іншим, з якої він / вона вже є «експертом». (10 хв)

II етап. «Знайди всі відповіді». На цьому етапі, спілкуючись з колегами, треба знайти, почути і записати в таблицю короткі відповіді на решту запитань (тем). Водночас кожен/кожна має надати всім, хто запитає, відповідь на запитання, з якого він / вона є «експертом». Скажіть, що II етап завершиться тоді, коли перший учасник/перша учасниця заповнить всю таблицю. Можна оголосити приз першому, хто заповнить таблицю, спонукаючи учасників/учасниць вкласти в час – 10 хв Не є обов'язковим усім без виключення збирати відповіді на всі 5 тем. Але бажано це зробити. Після завершення II етапу всі учасники/учасниці повертаються до своїх «експертних» груп.

III етап. «Відповідаємо». Скажіть, що на III етапі учасники/учасниці по черзі доповідатимуть із п'яти підтем заняття. Чергу встановить рандомно. Перша відповідь випадкового доповідача з першого питання – «Зміст міжнародного гуманітарного права». Це може бути і не «експерт» з I питання. Першого доповідача можуть доповнювати охочі. Під час відповіді можна користуватись записами та текстами. Поступово заслуховуються усі п'ять питань. Доповідачі і ті, хто доповнює одержують від викладача цукерки (або фішки).

Зміст: теоретична основа заняття – текст посібника Вивчаючи міжнародне гуманітарне право: навчально-методичний посібник. Друге видання / О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. 268 с. (с. 41–45).

Запитання для обговорення:

- Які ваші враження від нашої роботи?
- Що Ви робили на занятті?
- Про які три речі Ви б розповіли колезі в школі про МГП перш чергу за все? (відповідають 2–3 учасники/учасниці)

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Рефлексивна бесіда.

Мета: отримати зворотний зв'язок, який фіксує найбільш важливі для учасників моменти заняття; надати можливість обґрунтувати важливість і необхідність МГП як юридичного механізму обмеження насильства в період збройного конфлікту та висловити власні міркування щодо ролі МГП в гуманізації перебігу російсько-української війни.

Час: 15 хв

Інструкція і зміст:

Поставте запитання. Вислухайте на кожне запитання 2- 3 відповіді. Час для відповіді - до 1 хв

- З якою метою, на Вашу думку, Ви сьогодні знайомилися з МГП?
- Чому МГП важливе й необхідне як юридичний механізм обмеження насильства у період збройного конфлікту?
- Які ваші міркування щодо ролі МГП в гуманізації перебігу Російсько-Української війни?
- Чи маєте Ви необхідність дізнатися більше про МГП і для чого?
- Чи справдилися Ваші очікування?

Додаток 1.

Текст посібника: Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник. Друге видання / О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. 268 с. як теоретична основа заняття (с. 41–45).

Зміст міжнародного гуманітарного права

Міжнародне гуманітарне право – це система принципів і норм міжнародного права, які регулюють відносини між державами щодо захисту жертв війни та обмеження засобів і методів ведення війни. Головна мета МГП – обмеження насильства в період збройного конфлікту та полегшення страждань жертв війни. МГП зобов'язує: а) щадити тих, хто не бере або припинив брати безпосередню участь у воєнних діях; б) обмежувати насильство обсягом, необхідним для досягнення мети конфлікту (послабити військовий потенціал супротивної сторони).

В основі цих норм МГП лежать загальнолюдські правила моралі. Водночас норми МГП мають усі якості норм міжнародного права і, відповідно, юридично зобов'язують держави забезпечити насамперед дотримання відповідних норм під час збройного конфлікту. Можна констатувати одночасну простоту і складність МГП.

Його можна звузити до кількох простих і зрозумілих принципів, які ґрунтуються на гуманності та визнанні цінності прав кожної людини. Складне воно тому, що вимагає фахової підготовки для застосування значної кількості спеціальних норм, які містяться в правових джерелах (конвенціях, звичаєвих нормах міжнародного права), призначених для різних умов застосування.

Для застосування МГП здебільшого достатньо засвоїти прості правила: не нападати на цивільних осіб, на цивільні об'єкти та некомбатантів; не нападати на комбатантів із використанням будь-яких заборонених засобів; гуманно поводитися з особами, які перебувають під владою супротивної сторони, з пораненими та хворими; захищати жертв конфлікту. Ці правила у поєднанні зі здоровим глуздом і людяністю забезпечать виконання основних норм МГП.

Обов'язок знати положення МГП і вміти їх застосовувати в умовах воєнних дій належить до професійних навичок особового складу збройних сил.

МГП – складне юридичне утворення, застосування його в умовах воєнних дій потребує спеціальних знань і передбачає тлумачення його положень у контексті конкретної ситуації.

Джерела міжнародного гуманітарного права

Як юридичне явище, МГП міститься в конкретних правових джерелах – міжнародних договорах і міжнародно-правових звичаях. До найбільш важливих міжнародних договорів належать чотири Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року: Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях; Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; Конвенція про поводження з військовополоненими; Конвенція про захист цивільного населення під час війни. А також Додаткові протоколи до них 1977 та 2005 року: Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року; Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол II), від 8 червня 1977 року; Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року щодо прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III) від 8 грудня 2005 року. Ці конвенції, укладені свого часу в Женеві, утворюють так зване «право Женеві», направлене на захист жертв війни.

Історично від нього відокремлюють «право Гааги», яке здебільш стосується обмеження засобів і методів ведення війни: Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі (1907 р.) з Положенням про закони і звичаї війни на суходолі; Конвенція про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту (1954 р.); Конвенція про заборону розробки, виробництва та накопичення запасів бактеріологічної (біологічної) і токсинної зброї та про їх знищення (1972 р.); Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію (1980 р.); Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення (1993 р.), Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їх знищення (1997 р.).

Міжнародно-правові звичаї містять більш загальні, менш деталізовані правила захисту жертв війни. Норми міжнародно-правових звичаїв, на відміну від норм міжнародних договорів, – це неписані норми, а створені усталеною практикою держав правила поведінки, які стали обов'язковими. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права систематизовані Міжнародним Комітетом Червоного Хреста у документі з відповідною назвою.

Ці норми мають загальнообов'язковий характер, не потребують формального приєднання та поширюються на кожного учасника збройного конфлікту, зокрема недержавного.

Умови застосування міжнародного гуманітарного права

МГП застосовується лише в разі збройного конфлікту. В інших ситуаціях насильства (порушення громадського порядку, внутрішня напруженість, внутрішній безлад) МГП не застосовується.

Розрізняють два види збройного конфлікту – міжнародний (МЗК) і неміжнародний (НМЗК). Міжнародний збройний конфлікт відбувається між державами. До міжнародного збройного конфлікту належить і окупація, незалежно від того, чи зустріла вона збройний опір.

Неміжнародний збройний конфлікт відбувається на території однієї держави, між збройними силами держави та антиурядовими силами або між збройними групами.

Збройний конфлікт на території України відповідно до спільної ст. 2 Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. кваліфікується як міжнародний збройний конфлікт між РФ та Україною: як щодо Криму (окупація, яка не зустріла збройного опору), так і щодо Сходу України.

До різних видів збройних конфліктів застосовується і різний обсяг норм МГП. Тому значення класифікації певного збройного конфлікту полягає у визначенні обсягу норм МГП, що застосовуються до нього. До міжнародного збройного конфлікту застосовуються усі чотири Женевські конвенції про захист жертв війни та I Додатковий протокол до них. До неміжнародних збройних конфліктів застосовується значно менший обсяг договірних норм – спільна ст. 3 Женевських конвенцій про захист жертв війни та II Додатковий протокол до них.

Стаття 3 є спільною для всіх Женевських конвенцій, містить перелік основних правил, які повинні застосовуватись у будь-якому збройному конфлікті. Її ще називають – «мінімальний гуманітарний стандарт».

Більшість норм звичаєвого міжнародного гуманітарного права застосовується до двох видів конфліктів. Обов'язок забезпечити дотримання норм МГП (як норм міжнародних договорів, так і норм звичаєвого МГП) покладається на державу. Саме держави зобов'язані забезпечити дотримання МГП всіма суб'єктами, які перебувають під їхньою владою, і насамперед збройними силами.

Дотримуватися МГП зобов'язані всі сторони та учасники збройного конфлікту – і агресор, і жертва агресії, і збройні сили держави, і різноманітні неурядові збройні групи. У разі порушення МГП супротивником інша сторона не має права відмовитися від дотримання обов'язкових для неї норм МГП.

Учасники збройного конфлікту

МГП поділяє всіх осіб на дві основні групи: цивільні особи та комбатанти.

До комбатантів належить особовий склад збройних сил. Комбатанти – це законні учасники війни. Вони мають право застосовувати насильство в межах, дозволених МГП, і не несуть за це персональної відповідальності. Водночас вони є законною військовою ціллю. Ця категорія використовується лише у міжнародному збройному конфлікті.

Комбатант, який вийшов зі строю (припинив спротив) унаслідок поранення чи захоплення в полон, перестає бути військовою ціллю. Комбатант, що порушив МГП, несе персональну відповідальність за свої дії. Найбільш грубі порушення МГП кваліфікуються як воєнні злочини.

Цивільні особи – це всі особи, які не належать до комбатантів. Цивільні особи не мають права брати участь у збройному конфлікті. Вони забезпечені імунітетом від нападу, доки не беруть безпосередньої участі у воєнних діях. Серед цивільних осіб як окремі підкатегорії, які мають спеціальні механізми захисту, вирізняють жінок, дітей, поранених, хворих. Під час безпосередньої участі в бойових діях цивільні особи втрачають імунітет від нападу, але не набувають привілеїв комбатанта щодо імунітету від відповідальності за участь у збройному конфлікті.

Як окрему підкатегорію виділяють некомбатантів – осіб, що входять до складу збройних сил, але не мають права застосовувати насильство. Це військовий медичний персонал, військові капелани, військові юристи. Вони також не можуть бути об'єктом нападу, щодо них діють спеціальні механізми захисту.

Отже, до жертв війни належать окремі цивільні особи та цивільне населення в цілому, а також комбатанти, які припинили брати безпосередню участь у воєнних діях. Жертви війни – це особи, що підпадають під захист МГП. Напад на них є воєнним злочином.

Заборонені методи та засоби ведення воєнних дій

МГП детально регулює методи й засоби ведення воєнних дій. До заборонених методів ведення війни належать насамперед віроломство (ст. 37 ДП I), віддання наказу не залишати нікого в живих (ст. 40 ДП I) та деякі інші.

Заборонені засоби ведення війни (тобто зброя) встановлюються як загальними положеннями (ст. 35–36 ДП I), так і конкретними міжнародними договорами (право Гааги).

Критеріями заборони засобів ведення війни є: 1) невибірковість; 2) заподіяння надмірних ушкоджень і зайвих страждань; 3) заподіяння масштабної, довготривалої та значної шкоди навколишньому природному середовищу.

Під заборону підпадає зброя масового знищення (ядерна, хімічна, біологічна); конкретні види звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибірккову дію (боєприпаси, що містять осколки, які не піддаються виявленню, міни-пастки та інші). Ця заборона захищає саме комбатантів від засобів і методів ведення війни, які спричиняють їм надмірні страждання або роблять їхню загибель неминучою. Забороняється напад на довкілля та використання природного середовища як засіб ведення війни.

Додаток 2.

Таблиця «Основні поняття міжнародного гуманітарного права» (доцільно збільшити до формату А-4)

№ ПИТАННЯ / № ГРУПИ	ЗАПИТАННЯ (ТЕМА)	КОРОТКІ ТЕЗИ ВІДПОВІДІ
1	Поняття Міжнародного гуманітарного права	
2	Джерела міжнародного гуманітарного права	
3	Умови застосування міжнародного гуманітарного права	
4	Учасники збройного конфлікту	
5	Заборонені методи та засоби ведення воєнних дій	

Використані джерела:

1. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник. Друге видання / О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. 268 с. https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/MGP_4_3.pdf
2. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Теорія, практика, досвід : Метод, посібник. / О. Пометун, Л. Пироженко. К., 2002. 141 с. https://nvk-licey.at.ua/_ld/0/2_BTn.pdf

ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВОГО ЗАНЯТТЯ

«ВАЖЛИВІСТЬ ЗНАНЬ З МГП У ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ»

Авторка: Ірина Олевська

завідувач відділу гуманітарних дисциплін Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти.

Цільова аудиторія: вчителі історії, правознавства, громадянської освіти.

Мета:

- Ознайомлення з теоретичними та методичними аспектами МГП;
- Усвідомлення значущості ключових принципів міжнародного гуманітарного права;
- Формування розуміння необхідності інтегрування знань з МГП на уроках історії, правознавства та громадянської освіти в умовах збройної агресії Російської Федерації;
- Підвищення методичного та практичного рівнів професійної компетентності вчителів історії, правознавства та громадянської освіти.

Завдання: Мотивувати вчителів інтегрувати міжнародне гуманітарне право в освітній процес; вдосконалити уміння самоосвітньої діяльності, що забезпечить розвиток професійної компетентності педагогів.

Очікувані результати:

Учасники/учасниці зможуть:

- застосовувати міжпредметні зв'язки та інтеграцію змісту МГП під час підготовки до уроків історії, правознавства та громадянської освіти;
- висловлювати й обґрунтовувати власну думку щодо важливості та актуальності вивчення МГП на уроках суспільних дисциплін.

Тривалість навчання: 1 пара (1 год 20 хв).

Обладнання та матеріали: ноутбук, фліпчарт, стікери, ватман, маркери, роздатковий матеріал.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ «Важливість знань з МГП в період збройного конфлікту»

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
20 хв	Основні поняття МГП	Відео ролик Асоціативний куш	Пояснювати умови, сутність та особливості застосування МГП у період збройних конфліктів
35 хв	Принципи МГП	«Летючі плакати» Роздатковий матеріал	Аналізувати норми МГП з погляду застосування його принципів
25 хв	Інтеграція МГП	Методичні рекомендації щодо викладання МГП Маркування тексту Відкритий мікрофон	Мотивувати вчителів включати питання з МГП в освітній процес

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Перегляд відео фрагмента, створення асоціативного куща.

Мета: поглиблення знання з МГП.

Час: 20 хв

Інструкція:

- переглянути та обговорити відео фрагмент
<https://cutt.ly/aQTqnFs>,
<https://cutt.ly/6Llp3J9>;
- на стікерах написати асоціації, які виникають щодо поняття та сутності МГП.

Запитання для обговорення:

- Коли виникло МГП?
- Чи суперечить право прав людини та гуманітарне право одне одному в ситуаціях збройного конфлікту?
- Хто є основним об'єктом захисту МГП? Чому?
- Які воєнні злочини та злочини проти людяності здійснили російські військові за період з 24 лютого 2022 року.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Робота в групах «Летючі плакати»

Мета: визначення змісту та особливостей застосування принципів МГП.

Час: 35 хв

Інструкція: Об'єднайте учасників/учасниць у 3 групи. Роздайте кожній групі картку з назвою та змістом одного з принципів МГП (принцип розрізнення; принцип пропорційності (сумірності); принцип обережності). Попросіть ознайомитися зі змістом принципу МГП щодо ведення воєнних дій (ознайомитись із главами посібника «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право», с. 81-86, https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/MGP_4_3.pdf).

Завдання кожної групи на плакаті за допомогою малюнків, символів, слів.. відобразити сутність та зміст принципу (по 3 приклади), після чого групи передають плакати по колу за годинниковою стрілкою і додають до постера ті ключові поняття-символи, які, на думку групи, доповнюють зміст. Робота триває, поки всі групи не опрацюють усі 3 плакати. Результатом є підсумкове представлення та обговорення.

Запитання для обговорення:

- Яку роль у захисті цивільних осіб і цивільних об'єктів відіграють принципи МГП?
- На якому загальнолюдському фундаменті базуються норми та принципи МГП?
- Чому знання принципів МГП важливе для громадян України?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: робота в групах, маркування тексту, метод «Відкритий мікрофон».

Мета: інтегрування питань МГП у викладання історії, правознавства та громадянської освіти.

Час: 25 хв

Інструкція: ознайомлення з методичними рекомендаціями, маркування тексту; рефлексія.

Об'єднайте педагогів у групи за предметами, які викладають (історія, правознавство, громадянська освіта), ознайомте з методичними рекомендаціями.

У групах учасники/учасниці жовтим маркером мають відмітити теми, під час вивчення яких розглядали питання МГП на уроках, зеленим – на яких ні. Висловити власні думки щодо важливості знань з МГП для учнів/учениць (метод «Відкритий мікрофон»).

Запитання для обговорення:

- Як МГП представлено в навчальних програмах з історії, правознавства та громадянської освіти?
- Які теми вам потрібно поглибити для впровадження МГП в освітній процес?
- Закінчить речення: Знання МГП в сучасних умовах важливе тому, що...

Додаток до основної частини

Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права

https://fsfr.org/wp-content/uploads/2017/06/Zvich_Normi.pdf

Розрізнення між цивільними особами та комбатантами (витяг)

Норма 1. Сторони збройного конфлікту завжди повинні розрізняти цивільних осіб та комбатантів. Напади можуть бути спрямовані лише проти комбатантів. Напади не повинні спрямовуватися проти цивільних осіб.

Норма 3. Усі особи, що входять до особового складу збройних сил сторони конфлікту, є комбатантами, окрім медичного та духовного персоналу.

Норма 5. Цивільні особи – це особи, які не входять до особового складу збройних сил. Цивільне населення складається з усіх осіб, що є цивільними особами.

Норма 6. Цивільні особи перебувають під захистом від нападів, окрім випадків, коли і доки вони беруть безпосередню участь у воєнних діях. Розрізнення між цивільними об'єктами та військовими цілями

Норма 7. Сторони конфлікту завжди повинні розрізняти цивільні об'єкти та військові цілі. Напади можуть спрямовуватися лише на військові цілі. Напади не повинні спрямовуватися на цивільні об'єкти.

Норма 8. Щодо об'єктів нападу, то військові цілі обмежуються тими об'єктами, які за своєю сутністю, розташуванням, метою чи способом використання ефективно сприяють веденню військових дій і чиє часткове або повне зруйнування, захоплення або нейтралізація в обставинах, що склалися на конкретний момент часу, надає явну військову перевагу.

Норма 9. Цивільними об'єктами є всі ті об'єкти, які не належать до військових цілей.

Напади невивірковий характеру

Норма 11. Напади невивірковий характеру заборонені.

Норма 12. До нападів невивірковий характеру належать напади, не спрямовані на конкретну військову ціль; б) напади, під час яких застосовуються методи чи засоби ведення воєнних дій, які не можуть бути спрямовані на конкретну військову ціль; або с) напади, під час яких застосовуються методи чи засоби ведення воєнних дій, наслідки яких не можуть бути обмежені, як того вимагає міжнародне гуманітарне право; і які, таким чином, у кожному такому випадку влучають без розрізнення у військові цілі та цивільних осіб чи цивільні об'єкти.

Дотримання принципу пропорційності при нападі

Норма 14. Забороняються напади, від яких можна очікувати спричинення випадкової загибелі цивільного населення або поранення цивільних осіб, пошкодження цивільних об'єктів або поєднання таких наслідків, які були б надмірними порівняно з очікуваною конкретною та безпосередньою військовою перевагою, що мали б одержати.

Запобіжні заходи під час здійснення нападу

Норма 15. Під час проведення військових операцій необхідно постійно дбати про безпеку цивільного населення, цивільних осіб та цивільних об'єктів...

Норма 16. Кожна сторона конфлікту повинна робити все практично можливе, щоб пересвідчитись у тому, чи спрямовані їхні напади на військові цілі.

Норма 17. Кожна сторона конфлікту повинна вживати всіх можливих запобіжних заходів щодо вибору засобів та методів ведення воєнних дій з метою уникнення випадкової загибелі цивільного населення або поранення цивільних осіб та випадкового завдання шкоди цивільним об'єктам або в будь-якому разі мінімізації таких випадків.

Запобіжні заходи щодо наслідків нападу

Норма 23. Кожна сторона конфлікту повинна максимально можливою мірою уникати розміщення військових цілей у межах або поблизу густонаселених районів.

Додаток до завершальної частини

ЯК ВИКЛАДАТИ ПИТАННЯ З МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА НА УРОКАХ ІСТОРІЇ, ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ТА ПРАВОЗНАВСТВА. Методичні матеріали для вчителя.

https://drive.google.com/file/d/1g0vtndRUg3eTXi0U2sBJ_F9gu9oglkrn/view?usp=drive_link

ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВОГО ЗАНЯТТЯ

«ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА. ЗАХИСТ ЖЕРТВ ВІЙНИ»

Авторка: Лариса Паніна

в.о. завідувача, доцент кафедри методики викладання і змісту освіти
Рівненського ОІППО

Цільова аудиторія: вчителі суспільно-гуманітарних предметів

Мета: ознайомити учасників з етапами становлення міжнародного гуманітарного права як інструменту обмеження насильства у війні та його принципами задля усвідомлення важливості знань з міжнародного гуманітарного права для українського суспільства.

Завдання: опрацювати з учасниками основні етапи становлення МГП. Ознайомити вчителів суспільно-гуманітарних предметів з нормами і принципами, призначенням Міжнародного гуманітарного права (МГП) та сферою його застосування; з'ясувати суть Женевських конвенцій 1949 року та додаткових протоколів до них про захист жертв війни.

Очікувані результати:

Учасники зможуть:

- називати основні етапи становлення міжнародного гуманітарного права;
- пояснювати історичні передумови, роль Анрі Дюнану і Міжнародного Комітету Червоного Хреста у виникненні міжнародного гуманітарного права;
- визначати важливість знань з міжнародного гуманітарного права для українського суспільства – у період міжнародного збройного конфлікту на території України;
- оцінювати міжнародні зусилля в просуванні ідей гуманізму в збройних конфліктах.

Комплексне розуміння МГП, допомагає визначити, як воно застосовується до реалій сучасних збройних конфліктів.

Тривалість навчання: 1 год 20 хв

Обладнання та матеріали: навчально-методичний посібник «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право: Друге видання / О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України

з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого, медіапроектор, мультимедійна презентація, комп'ютер.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ

Очікувані результати:

- знати основні принципи розвитку міжнародного гуманітарного права та норми захисту жертв війни; вміти використовувати міжнародні і правові джерела та акти національного законодавства у сфері захисту прав і свобод людини;
- застосовувати навички положень міжнародних договорів з участю України та аналізувати національне законодавство з погляду його відповідності міжнародному гуманітарному праву.

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Правильне/хибне твердження

Мета: пригадати та з'ясувати, що вчителі суспільно-гуманітарних предметів уже знають про МГП.

Час: 10 хв

Інструкція:

Пропонуємо методом «Правильне/хибне твердження» визначитися щодо тверджень:

- міжнародне гуманітарне право – це частина міжнародного права, норми і принципи якої обмежують застосування насильства під час збройних конфліктів (так)
- гуманність можлива на війні (так)
- принцип гуманності в міжнародному гуманітарному праві обмежує право сторін збройного конфлікту вести збройний конфлікт (ні, вимагає гуманного ставлення до осіб, які не беруть участі або припинили брати участь у збройному конфлікті)
- насильство в період війни потрібно обмежувати (так)
- міжнародне гуманітарне право містить спеціальні норми, які захищають жертв війни (так)
- 8 травня святкують день народження Анрі Дюнан (1828–1910), засновника Міжнародного руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця щорічно (так, можна додати, що щорічно ще відзначається Міжнародний день Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та згідно з Резолюцією Генеральної асамблеї ООН Дні пам'яті та примирення, присвячені пам'яті жертв Другої світової війни).

Викладач коментує відповіді.

Звертаємо увагу вчителів на відомості про Анрі Дюнан, який є автором ідеї конвенції про захист поранених.

Назва вправи: Робота з джерелами.

Мета:

- ознайомити з джерелами, визначити значення подій для становлення МГП;
- з'ясувати роль Анрі Дюнан як засновника правил війни.

Час: до 8–10 хв

Інструкція:

Пропонуємо вчителям у групах/парах опрацювати текст (Додаток 1) та відповісти на такі запитання:

- Як і чому виникло міжнародне гуманітарне право?
- Про які події йдеться в документах?
- Які з цих подій, на вашу думку, мали вплив на становлення міжнародного гуманітарного права?

Пропонуємо вчителям презентувати роботу групи/пари (вислухати думки 2–3 охочих). Після закінчення роботи організуємо обговорення запитань у загальному колі:

- Яким чином Анрі Дюнан вдалося змінити ставлення суспільства та держав до «правил війни»?
- Чому 8 травня святкують як Всесвітній День Червоного Хреста та Червоного Півмісяця?
- Чому вчить діяльність Анрі Дюнана і його подвижників?

Додаток 1.

Матеріали для вчителів.

Червень 1859 року, самотня карета перетнула північну Італію. Її пасажир, женевський комерсант, Анрі Дюнан їхав у важливій справі. Він мав намір досягти аудієнції у Наполеона III, могутнього імператора Франції. Дюнан усвідомлював, що зараз Наполеон перебуває десь неподалік від своєї армії. Раптово Дюнан зрозумів, що навколо вирує бій. Його охопив жах. Біля звичайного тихого селища Сольферіно французька та австрійська армії вели запеклий бій. «25 червня сонце освітло найжахливіше видовище, яке тільки може уявити собі людська уява, – пише Дюнан. – Усе поле битви всіяне трупами людей і коней; дороги, канави, яри повні мертвими тілами, а в околицях Сольферіно земля насправді вся вкрита ними... Нещасні поранені, яких підіймають протягом дня, бліді й зовсім знесилені; у деяких, особливо у важкопоранених, погляд отупілий, вони точно нічого не розуміють, але це не заважає їм відчувати страждання; інші збуджені й здригаються від нервового тремтіння; інші, з запаленими, рваними ранами, точно збожеволіли від жорстоких страждань; вони благають їх прикінчити й зі спотвореними обличчями б'ються в передсмертних судомачах... Уламки кісток, клаптики одягу, земля, шматки свинцю роз'ятрюють рани й підсилюють муки поранених». Військові лікарі просто не витримували, а втомлені й закривавлені солдати обох сторін були зайняті порятунком власного життя та пошуком шляхів до своїх. Дюнан забув про власні справи. Треба була допомога. Він негайно організував тимчасовий шпиталь у селищній церкві, де ті, хто вмирає, та поранені мали можливість отримати допомогу в тиші та спокої. До нього приєдналися місцеві жителі, жінки та люди похилого віку, які намагалися допомогти чим можна. З французами та австрійцями поводитися однаково. Вони навіть записували під диктування листи для родин тих, хто помирає. День і ніч вони без втоми дбали про поранених. Дюнан став свідком однієї з найжорстокіших і кровопролитних битв XIX століття – битви при Сольферіно (24 червня 1859 р.). Підсумком битви стало 40 тисяч загиблих і поранених. Дюнан повернувся до Швейцарії, але не зміг забути те, що сталося. Ці події повністю змінили його життя. Його книга спогад про битву при Сольферіно опубліковано 1862 року.

Дюнан запропонував створити в кожній країні нейтральну незалежну організацію, яка мала б можливість у разі війни надати захист і допомогу пораненим усіх сторін, що воюють. Ідея була революційною, але в неї знайшлись послідовники. Незабаром Дюнан і четверо інших жителів Женеві створили міжнародний комітет Червоного Хреста. У 1864 році була скликана міжнародна дипломатична конференція в Женеві, вона прийняла першу Женевську конвенцію про нейтральну гуманітарну допомогу та захист поранених солдатів. Багато років потому, після Першої та Другої світових війн, інші сподвижники досягли прийняття ще трьох Женевських конвенцій, які допомагають захищати поранених, хворих і моряків, постраждалих від катастрофи на кораблі, військовополонених, цивільних осіб під час війни, але першим був саме Анрі Дюнан. Його ініціатива проклала шлях людяності серед жорстокості.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Мета: надати інформацію вчителям щодо особливостей і значення міжнародного гуманітарного права, його відмінності від міжнародного права прав людини.

Час: 15 хв

Інструкція: розповідь, показ слайдів, коментар

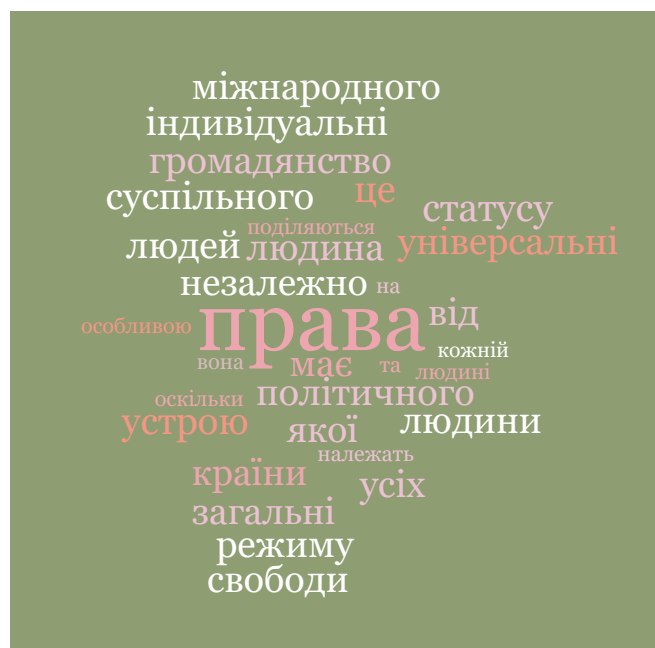
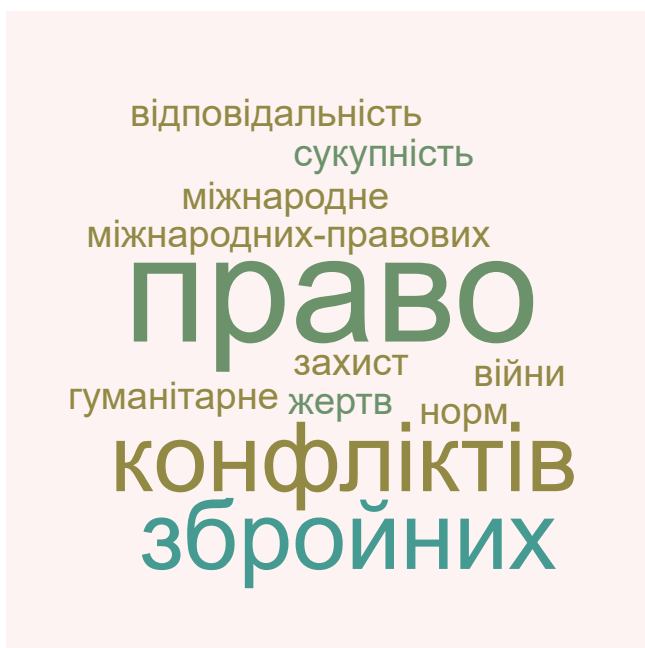
За допомогою лекційного матеріалу (або створеної на основі тексту презентації) надаємо інформацію вчителям щодо особливостей і значення міжнародного гуманітарного права, його відмінності від міжнародного права прав людини.

Назва вправи: Хмара слів

Мета: створити графічним способом за допомогою малюнків-хмар термінологію до понять «міжнародне гуманітарне право» та «міжнародне право прав людини».

Час: 10 хв

Інструкція: Складаємо разом хмару слів до понять «міжнародне гуманітарне право» та «міжнародне право прав людини».

Один із варіантів цього етапу може бути обговорення з учителями у загальному колі таких запитань (офлайн):

- У чому основні відмінності міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини?
- На що спрямоване міжнародне гуманітарне право?
- У чому полягає значення міжнародного гуманітарного права?
- У чому, на вашу думку, важливість положень Женевських конвенцій?
- Як вони пов'язані з принципом гуманності?
- Що регулює гуманітарне право?

Права людини повинні бути захищені державою, зокрема й під час збройного конфлікту. У період збройного конфлікту діють норми як права прав людини, так і спеціальні норми міжнародного гуманітарного права, які захищають жертв війни. Під час збройного конфлікту норми міжнародного гуманітарного права і міжнародного права прав людини застосовуються одночасно та діють паралельно. Норми міжнародного гуманітарного права, ґрунтовані на принципі гуманності, тісно пов'язані з людяністю, мораллю й релігійними нормами. Особливістю міжнародного гуманітарного права є те, що воно спрямоване на обмеження насильства в період війни, обмеження застосування окремих засобів та методів ведення війни, тобто носить переважно превентивний характер. Під час збройного конфлікту важливо запобігти вчиненню найбільш серйозних порушень міжнародного гуманітарного права – воєнних злочинів. Важливо також розуміти, що міжнародне гуманітарне право – це право, що діє між державами. Міжнародне гуманітарне право направлено на захист певних категорій осіб (поранені та хворі комбатанти, військовополонені, цивільні), на відмінність від міжнародного права прав людини, яке спрямоване насамперед на захист індивідів, індивідуальних прав. Щодо міжнародного гуманітарного права, то це відображено в назвах Женевських конвенцій. Міжнародне гуманітарне право породжує зобов'язання сторони конфлікту щодо жертв війни із переважно супротивної сторони. Наприклад, щодо поводження з військовополоненими, поводження з цивільним населенням окупованої території, щодо поранених, хворих комбатантів супротивника, у відносинах між сторонами, що воюють. Сторони збройного конфлікту мають однакові зобов'язання щодо виконання приписів міжнародного гуманітарного права, тому що ці зобов'язання стосуються захисту жертв війни. Обидві сторони збройного конфлікту повинні захищати жертв війни. Наприклад, зобов'язання сторін конфлікту щодо поводження з військовополоненими відповідно до третьої Женевської конвенції про поводження з військовополоненими ідентичні. Будь-яка сторона збройного конфлікту повинна виконувати приписи міжнародного гуманітарного права, навіть якщо інша сторона конфлікту порушує їх або не є учасником міжнародної конвенції (в міжнародному гуманітарному праві відсутня взаємність). Тобто зобов'язання з міжнародного гуманітарного права не залежать від дотримання міжнародного гуманітарного права іншою стороною конфлікту, тому що захист жертв війни є абсолютним зобов'язанням сторони конфлікту.

Звертаємо увагу вчителів на те, що Україна є стороною міжнародного збройного конфлікту, спричиненого агресією Російської Федерації. Пропонуємо індивідуально/ в парах) опрацювати текст (Додаток 2) та проаналізувати певну ситуацію (на вибір) за допомогою методу Fishbone.

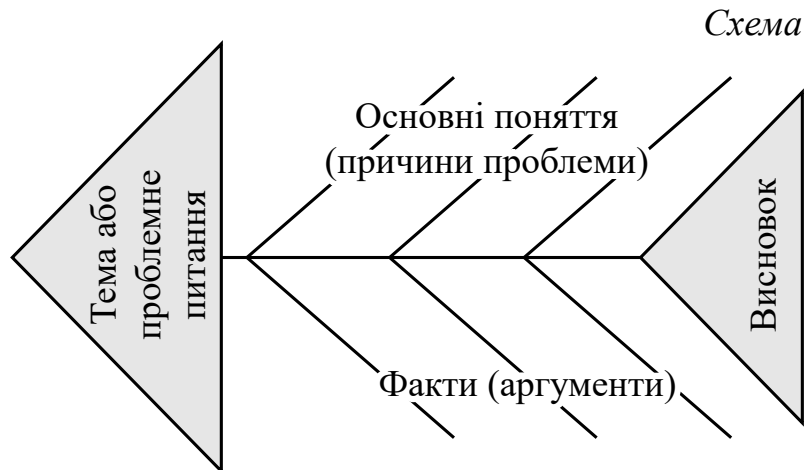
Назва вправи: метод Fishbone

Мета: встановити причинно-наслідкові зв'язки, здійснити обґрунтований вибір.

Час: 15 хв

Інструкція: Схема містить блоки, представлені у вигляді голови, кісток та хвоста риби. Кожна з них відповідає за конкретні складові:

- голова – тема, питання/проблема, що має бути проаналізована;
- верхні кістки (або ті, що розміщені з правого боку при вертикальному положенні схеми) – основні поняття теми та причини виникнення проблеми;
- нижні кістки (або ті, що розміщені з лівого боку при вертикальному положенні схеми) – факти, що є підтвердженням певних причин чи понять, вказаних у схемі;
- хвіст – відповідь на поставлене питання, висновки.

Проблемні запитання для обговорення:

- Чи зобов'язана одна держава (сторона) в умовах міжнародного збройного конфлікту дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права, якщо інша їх не дотримується? Чому?
- Якими можуть бути наслідки для держави, посадових осіб, інших учасників збройного конфлікту в разі порушення норм міжнародного гуманітарного права?

Додаток 2.

Якою є відповідальність держав за порушення норм МГП

Тимчасова окупація Криму Російською Федерацією в лютому 2014 року навіть без збройного спротиву – це міжнародний збройний конфлікт. Події на сході України, повномасштабне вторгнення РФ в лютому 2022 року є продовженням міжнародного збройного конфлікту, викликаного агресією Росії проти України. Для констатації міжнародного збройного конфлікту не є важливим його визнання іншою стороною міжнародного збройного конфлікту. Його фактична наявність породжує обов'язкове застосування норм міжнародного гуманітарного права між державами – сторонами конфлікту. Евфемізми на зразок «спеціальна операція» не впливають на кваліфікацію міжнародного збройного конфлікту та на застосування міжнародного гуманітарного права на всій території сторін збройного конфлікту. Російська федерація та Україна як сторони міжнародного збройного конфлікту несуть зобов'язання щодо застосування та дотримання всіх норм міжнародного гуманітарного права, щодо яких вони дали згоду на обов'язковість. Насамперед йдеться про міжнародні конвенції з міжнародного гуманітарного права. Держава несе відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права, вчи-

нені усіма органами влади та особами, які є під її владою чи контролем. Зокрема, вона несе відповідальність за всі дії, що вчиняють особи, які входять до складу її збройних сил. Держава несе матеріальну відповідальність (репарації, реституції) та політичну відповідальність. На сторони збройного конфлікту також покладається обов'язок притягнути осіб, винуватих у порушеннях міжнародного гуманітарного права, до відповідальності. Тому національне законодавство містить в обов'язковому порядку норми про відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права. За серйозні порушення міжнародного гуманітарного права (воєнні злочини) передбачено кримінальну відповідальність. Окрім кримінальної відповідальності на національному рівні, існує міжнародна кримінальна відповідальність індивіда, щодо якої має юрисдикцію Міжнародний кримінальний суд, який діє на підставі Римського статуту Міжнародного кримінального суду (1998 р.). Тобто існує два види міжнародної відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права: 1) міжнародна відповідальність держави, 2) міжнародна кримінальна відповідальність індивіда.

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Рефлексія.

Опрацювання інформативної довідки про поняття «жертви війни». Об'єднуємо учасників у декілька груп і роздаємо кожній групі по дві заздалегідь підготовлені картки з назвою категорії жертв війни (по одній категорії на кожну групу) та нормою МГП.

- Цивільне населення/заборона нападу
- Військовополонені/заборона насильства над життям та особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури
- Поранені та хворі/право на медичну допомогу
- Діти/заборона вербування або використання дітей у збройному конфлікті
- Жінки/заборона насильства

Учасники в групах міркують над тим, чи достатньо норм права, які діють у мирний час, для захисту жертв збройних конфліктів.

Роздаємо групам текст Витягу з Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року (Додаток 3) та фрагмент Звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права (Додаток 4). Завдання: Виокремити з документів норми, спрямовані на захист цивільного населення, пояснити їхню значущість.

Під час загального обговорення звертаємо увагу учасників на те, як у зазначеній нормі міжнародного гуманітарного права проявляється баланс між гуманністю та військовою необхідністю.

Назва вправи: Знаю. Хочу дізнатися. Дізнався.

Мета: Стисло, конкретно заповнити інформацію в таблицю. Співвідносити між собою вже знайоме і нове, визначати свої пізнавальні запити, спираючись водночас на вже відому інформацію.

Час: 20 хв

Інструкція: Роздаємо учасникам текст Витягу з Конвенції про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року та фрагмент Звичаєвих норм міжнародного гуманітарного права.

Зміст: На початку заповнення таблиці учасники на основі своїх відповідей за пройденим, прочитаним матеріалом заповнюють графу «Що я вже знаю».

Відразу після її заповнення стовпця формулюємо нові запитання, відповіді на які вони хотіли б отримати після ознайомлення із темою. Їх записують у другій графі.

Далі слухачі міркують: Щоб хотіли дізнатися? Що для мене стало найбільш несподіваним? На етапі рефлексії, учасники роблять висновки і записують у третій графі те, що дізналися.

Форми заповнення прийому «Знаю. Хочу дізнатися. Дізнався»

№	Що я знаю	Що для мене стало найбільш несподіваним	Дізнався
1.			

Додаток 3.

Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року

Витяг. Стаття 3. У разі збройного конфлікту, який не має міжнародного характеру й виникає на території однієї з Високих Договірних Сторін, кожна сторона конфлікту зобов'язана застосовувати як мінімум такі положення:

1. З особами, які не беруть активної участі в бойових діях, зокрема з особами зі складу збройних сил, що склали зброю, а також із тими, хто hors de combat внаслідок хвороби, поранення, затримання чи з будь-якої іншої причини, поведуться гуманно, без будь-якої ворожої дискримінації, причиною якої слугують раса, колір шкіри, релігія чи вірування, стать, походження чи майновий стан, чи будь-які інші подібні критерії. З цією метою є забороненими й залишатимуться забороненими будь-коли та будь-де такі діяння щодо зазначених вище осіб: а) насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури;
 - b) захоплення заручників;
 - c) наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження;
 - d) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні.
2. Підбирати поранених і хворих та надавати їм допомогу.
(ст. 3 спільна для чотирьох Женевських конвенцій 1949 р.).

Додаток 4.

Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права

Розрізнення між цивільними особами та комбатантами

- Норма 1. Сторони збройного конфлікту завжди повинні розрізняти цивільних осіб та комбатантів. Напади можуть бути спрямовані лише проти комбатантів. Напади не повинні спрямовуватися проти цивільних осіб. [МЗК/НМЗК]
- Норма 2. Забороняються акти насилля або погрози насиллям, основною метою яких є тероризування цивільного населення. [МЗК/ НМЗК]

- Норма 3. Усі особи, що входять до особового складу збройних сил сторони конфлікту, є комбатантами, окрім медичного та духовного персоналу. [МЗК]
- Норма 4. Збройні сили сторони конфлікту складаються з усіх організованих збройних сил, груп та формувань, які перебувають під командуванням особи або осіб, відповідальних перед цією стороною за поведінку своїх підлеглих. [МЗК]
- Норма 5. Цивільні особи – це особи, які не входять до особового складу збройних сил. Цивільне населення складається з усіх осіб, що є цивільними особами. [МЗК/НМЗК]
- Норма 6. Цивільні особи перебувають під захистом від нападів, окрім випадків, коли й доки вони беруть безпосередню участь у воєнних діях.

Підсумок

Притягнення до відповідальності за воєнні злочини – це обов’язок держави. У разі, якщо держава не бажає або не може притягнути осіб, винуватих у порушенні МГП, до відповідальності на національному рівні, застосовують відповідальність індивідів на міжнародному рівні. У міжнародному праві існує система міжнародної кримінальної відповідальності індивідів, яка дозволяє притягнути осіб, винуватих у вчиненні міжнародних злочинів. У міжнародному праві існує чотири склади міжнародних злочинів: агресія, воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. З початку збройної агресії проти України Російська Федерація порушила майже всі норми МГП та повинна понести відповідальність.

Тому Міжнародне гуманітарне право лишається одним із найефективніших цивілізованих способів протидії збройній агресії Російської Федерації проти України та притягнення винуватих осіб до відповідальності в майбутньому.

Література

1. Репецький В.М., Лисик В.М. Міжнародне гуманітарне право. К., 2008.
2. Гнатовський М. Нове народження звичаєвого міжнародного гуманітарного права // Український часопис міжнародного права. № 2. К., 2006. С. 16–22.
3. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях, 12 серпня 1949 р. (I Женевська конвенція 1949 р.).
4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни, 12 серпня 1949 р. (IV Женевська конвенція 1949 р.).
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року щодо захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), 8 червня 1977 р.
6. Резолюція Женевської міжнародної конференції, 29 жовтня 1863 р. 11. Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих воїнів у діючих арміях, 22 серпня 1864 р.
7. Проект міжнародної декларації про закони і звичаї війни, 27 серпня 1874 р.

ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВОГО ЗАНЯТТЯ

«ЗАХИСТ УЧАСНИКІВ І ЖЕРТВ ВІЙНИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ ЗА МІЖНАРОДНИМ ГУМАНІТАРНИМ ПРАВОМ»

Авторка: **Ірина Рибак**

завідувачка відділу суспільних дисциплін Донецького ОІППО.

Цільова аудиторія: педагоги всіх фахів.

Мета: Ознайомити педагогів з міжнародним гуманітарним правом та мотивувати учасників до подальшого вивчення МГП.

Завдання:

- ознайомити учасників з основною метою, принципами та джерелами МГП;
- визначити та схарактеризувати джерела міжнародного гуманітарного права, навчити розрізняти їх; категорії учасників та жертв війни;
- навчити розрізняти принципи та обмеження ведення війни під час аналізу ситуацій;
- визначити методи і засоби ведення війни, заборонені нормами МГП.

Очікувані результати:

- визначати мету застосування норм міжнародного гуманітарного права та умови їх дії;
- пояснювати важливість захисту прав людини в мирний час і в період збройних конфліктів;
- називати джерела МГП та розрізняти їх;
- розрізняти комбатантів та некомбатантів, інші категорії жертв війни;
- визначати принципи МГП щодо ведення бойових дій, засоби/методи ведення війни;
- застосовувати знання з теми під час аналізу ситуацій.

Тривалість навчання: 4 год

Обладнання та матеріали: презентації, кейси з матеріалами для організації роботи груп, картки, наочність.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ «Захист учасників і жертв війни під час збройного конфлікту за міжнародним гуманітарним правом»

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
9.00-9.30	Вступ Знайомство, представлення теми, мети й плану занять, визначення очікуваних результатів	Бесіда, перегляд відеофрагмента «Чи діє під час війни права людини або тільки право збройних конфліктів». International Committee of the Red Cross (ICRC) англ. мовою з субтитрами на рос. https://cutt.ly/PQTqSoc , визначення очікувань	
9.30-10.00	Поняття, мета, принципи та джерела МГП, категорії учасників та жертв війни	Інтерактивна лекція, презентація, картки	<ul style="list-style-type: none"> • визначати мету та умови, коли діє МГП; • називати джерела МГП та розрізняти їх; • розрізняти комбатантів та некомбатантів, інші категорії жертв війни
10.00-10.40	Принципи МГП щодо ведення бойових дій	Робота в групах, аналіз кейсів, обговорення	Визначати принципи МГП щодо ведення бойових дій під час аналізу ситуацій
<i>перерва</i>			
11.00-11.30	Заборонені методи та засоби війни	Перегляд фільму, аналіз відео ресурсу, бесіда за запитаннями, наведення прикладів з мас-медіа щодо використання заборонених засобів/методів ведення війни	Визначати, які засоби/методи ведення війни були використані, чи є вони забороненими у конкретних ситуаціях
11.30-12.00	Підсумок. Рефлексія	Бесіда за запитаннями	

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Знайомство

Мета: представити учасників і занурити їх у тему

Час: 20 хв

Зміст: тренер представляється сам і просить представитися учасників, назвавши своє ім'я та прізвище, фах і місце роботи, пригадати свої відчуття/емоції 24.02.2022 р.

Запитання для обговорення:

- Які асоціації виникають зі словом «війна»?
 - Чому багато хто говорить про те, що до останнього не вірили в можливість збройної агресії?
 - Які права людини обмежуються/порушуються під час збройного конфлікту?
- Перегляд відео й актуалізація поняття «право війни»

ОСНОВНА ЧАСТИНА

I. Назва вправи: інтерактивна лекція

Мета: Ознайомити з основними поняттями теми

Зміст: Поняття, мета, принципи та джерела МГП, категорії учасників та жертв війни

Час: 30 хв

Інструкція: Тренер за допомогою презентації, запитань і нескладних інтерактивних вправ забезпечує розуміння основних понять МГП

Запитання для бесіди:

- Яка мета міжнародного гуманітарного права?
- За яких умов починає діяти МГП?
- Які є джерела МГП?
- Хто є учасниками збройного конфлікту?
- У чому полягає відмінність між комбатантами і некомбатантами?
- Які основні групи жертв війни?
- Які є механізми захисту цивільних осіб у період збройного конфлікту («стратегії виживання»)? Якими є наслідки порушення заборони безпосередньої участі цивільних осіб у збройному конфлікті?

II. Назва вправи: робота з кейсами «Принципи МГП щодо ведення бойових дій» (роздатковий матеріал у Додатку до заняття)

Мета: навчити розрізняти цивільні об'єкти та військові цілі в конкретних ситуаціях, принципи та обмеження ведення війни під час аналізу ситуацій

Зміст: застосування норм МГП щодо визначення і розрізнення принципів ведення бойових дій під час аналізу епізодів російсько-української війни

Час: 30 хв

Інструкція:

1. Вступне слово тренера: військові і цивільні об'єкти, принципи МГП щодо ведення бойових дій (мета, зміст, джерела) 2 хв
2. Колективна робота щодо аналізу фабули на загал (визначення, які принципи дотримані/недотримані, акцент на пріоритетності принципу розрізненості (якщо він не дотриманий, подальший аналіз не має сенсу), приведення у відповідність принципу та його змісту (4 хв)

3. Об'єднання в групи (1 хв)
4. Робота в групах щодо аналізу ситуацій з кейсу (роздатковий матеріал, техніка – плакат) (7 хв), презентація результатів груп (7 хв), корекція відповіді за потреби (4 хв)
5. Загальне обговорення (5 хв)

Запитання для обговорення:

- Які принципи застосовані у цих ситуаціях?
- Яка мета цих принципів?
- Де ці принципи закріплені?
- Який з цих принципів є пріоритетним і чому?

III. Заборонені методи та засоби війни

Назва вправи: Робота з медіа джерелами

Мета: навчити визначати заборонені засоби/методи ведення війни

Зміст: Перегляд фільму «Заборонені методи та засоби війни» за покликанням <https://www.facebook.com/Ugspl/videos/552277889925319>, бесіда за фільмом

Час: 30 хв

Інструкція:

Перед переглядом слухачі отримують запитання, відповідь на які вони або знають, або мають знайти під час перегляду фільму:

- Що таке цивільний об'єкт, військова ціль, об'єкти подвійного використання?
- Які заборони щодо засобів та методів ведення війни містить міжнародне гуманітарне право?
- За якими критеріями забороняються методи та засоби ведення війни?
- Яка мета заборони віроломства?
- Якими конвенціями «права Гааги» встановлюється заборонена зброя?

Після перегляду фільму слухачі відповідають на запитання. Самостійно наводять приклади з медіаресурсів щодо засобів/методів ведення війни та, визначають, чи є вони під заборону щодо засобів та методів ведення війни.

Запитання для обговорення:

- Що таке цивільний об'єкт, військова ціль, об'єкти подвійного використання?
- Які заборони щодо засобів та методів ведення війни містить міжнародне гуманітарне право?
- За якими критеріями забороняються методи та засоби ведення війни?
- Яка мета заборони віроломства?
- Якими конвенціями «права Гааги» встановлюється заборонена зброя?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: відкритий мікрофон, дебрифінг

Мета: осмислити отриману інформацію, визначити ступінь її важливості для себе, поділитися враженнями з іншими, проаналізувати власні відчуття

Час: 30 хв

Інструкція: підсумкова бесіда за запитаннями, після чого відбувається рефлексія

Зміст: підсумкова бесіда, що допомагає отримати зворотний зв'язок щодо засвоєння інформації, під час дебрифінгу рефлексуються способи діяльності та емоції слухачів

Запитання для підсумкової бесіди:

- Які права людини та цінності захищає міжнародне гуманітарне право?
- В яких випадках та на який період цивільна особа втрачає право на захист в МГП?
- Як ви ставитесь до міжнародного гуманітарного права як явища?
- Яку роль у захисті цивільних осіб і цивільних об'єктів відіграють принципи МГП щодо ведення воєнних дій?
- Чому знання принципів МГП щодо ведення воєнних дій важливе для громадян України?

Запитання для рефлексії:

- Як ви себе почуваете після заняття?
- Чому ви навчилися?
- Як це пов'язано з реальним життям?
- Чому це для вас важливо?
- Що ще б ви хотіли дізнатися про МГП? Де можна знайти цю інформацію?

ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВОГО ЗАНЯТТЯ

«МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЗМІСТУ ПРЕДМЕТІВ /КУРСІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ»

(План реалізації та приклад одного із занять)

Авторка: **Ольга Сирцова**

доцент кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Цільова аудиторія: вчителів історії, громадянської освіти та правознавства.

Мета тренінгу: формування в учасників тренінгу розуміння теоретичних основ МГП, набуття вміння інтегрувати МГП до змісту предметів/курсів громадянської та історичної освітньої галузі.

Завдання:

- 1) сформувати розуміння теоретичних основ міжнародного гуманітарного права;
- 2) відпрацювати вміння аналізувати конкретні ситуації щодо наявності порушення норм МГП;
- 3) визначити та схарактеризувати можливості інтеграції МГП до змісту навчальних предметів/курсів громадянської та історичної освітньої галузі;
- 4) сформувати вміння розробки компетентнісно-орієнтованих навчальних завдань з інтеграції МГП до змісту освітньої галузі.

Очікувані результати:

Учасники/учасниці тренінгу зможуть:

називати	основні джерела міжнародного гуманітарного права, права людини, які не можуть бути обмежені державою, основні категорії міжнародного гуманітарного права, види збройних конфліктів, основні етапи становлення міжнародного гуманітарного права, принципи МГП щодо ведення воєнних дій, гуманітарні організації, які надають допомогу в період збройного конфлікту та надзвичайних ситуацій, компоненти Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, заборонені методи та засоби воєнних дій, категорії цивільних осіб, основні обов'язки держави-окупанта, засади інтеграції МГП до змісту навчального предмета/курсу
розуміти та пояснювати	сутність принципів гуманності та військової необхідності, сутність понять «мінімальний гуманітарний стандарт», «право Женеви», «право Гааги», «жертви війни», «комбатанти», «некомбатанти», «гуманітарний доступ», «принципи МГП», «гуманітарна допомога», «кластер у гуманітарній сфері», «цивільна особа», «державо-окупант», «режим окупації», «агресія», «злочин агресії», «злочин геноциду», «злочини проти людяності», «воєнні злочини», сутність принципів МГП щодо ведення воєнних дій; шляхи отримання гуманітарної допомоги у разі потреби; значення та функції відмітних емблем, механізми захисту цивільних осіб в МГП, різницю між відповідальністю держави за порушення МГП та міжнародною кримінальною відповідальністю індивідів за воєнні злочини, мету концепції перехідного правосуддя
наводити приклади	міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів в новітній історії, груп людей, яких відносять до жертв війни; міжнародних гуманітарних організацій, які надають допомогу в період збройного конфлікту та надзвичайних організацій; цивільних об'єктів та ймовірних військових цілей; порушення принципів МГП щодо ведення воєнних дій, застосування заборонених засобів та методів ведення воєнних дій; зображень відмітних емблем; злочинів геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочинів агресії в історії ХХ–ХХІ ст.
застосовувати	визначати вид (кваліфікацію) збройного конфлікту на території України; співвідносити групи людей з категоріями «комбатанти», «некомбатанти», «цивільні особи»; здійснювати пошук інформації щодо гуманітарних організацій, які надають допомогу у період збройного конфлікту чи надзвичайної ситуації зі застосуванням кластерного підходу; розрізняти цивільні об'єкти та військові цілі в конкретних ситуаціях, розповідати про порядок дій під час небезпечних ситуацій, пов'язаних із збройним конфліктом, пояснювати види та зміст елементів перехідного правосуддя, сферу його застосування, визначати компетентнісний потенціал інтеграції МГП до змісту навчальної дисципліни, визначати очікувані результати застосування інтегрованих навчальних завдань
характеризувати	конкретні ситуації з погляду дотримання / недотримання норм міжнародного гуманітарного права; роль окремих осіб, організацій і держав в становленні МГП, нормативно-правове забезпечення інтеграції міжнародного гуманітарного права до змісту навчальних дисциплін громадянської та історичної освітньої галузі, історичні передумови та роль Анрі Дюнана і МКЧХ у виникненні МГП; методи та прийоми навчання, які доцільно застосувати під час вивчення тем з МГП, можливості інтеграції МГП до змісту навчального предмета/курсу

аналізувати	норми МГП з погляду застосування його принципів, дані педагогічного спостереження під час уроків з інтеграцією МГП на необхідність здійснення психоемоційної підтримки учнів
моделювати	ситуації, пов'язані з дотриманням принципів МГП цивільним населенням, власну поведінку у разі потрапляння у ситуації, які загрожують життю, з використання знань про МГП з метою власної безпеки, заняття з суспільних предметів/курсів на засадах вертикальної інтеграції та діяльнісного підходу
висловлювати власні міркування	щодо взаємозв'язку загальнолюдських цінностей із правами, що захищаються МГП, ролі МГП в процесі гуманізації перебігу збройних конфліктів у новітній час, принципів МГП щодо ведення воєнних дій та їхньої ролі в захисті цивільних осіб та цивільних об'єктів, діяльності міжнародних гуманітарних організацій та волонтерської участі в їхній діяльності, випадків порушення правил застосування відмітних емблем і розпізнавальних знаків, встановлених МГП, до принципу невідворотності покарання за воєнні злочини та інші грубі порушення прав людини у період збройного конфлікту, необхідності інтеграції МГП до змісту навчального предмета/ курсу
створювати	навчальні кейси, інтегровані компетентнісно-орієнтовані завдання; завдання для психоемоційної підтримки учнів під час вивчення тем, які містять психотравмувальні матеріали

Тривалість навчання: 16 годин

Обладнання та матеріали:

ФОРМА НАВЧАННЯ	ОБЛАДНАННЯ	МАТЕРІАЛИ
очна	фліпчарт маркери стікери папір А4 папір А2 дошка магніти (скотч, шпильки...) проектор ноутбук колонки інтерактивна дошка (за можливості) смартфони (за наявності) столи та стільці	<ul style="list-style-type: none"> ● навчальні кейси ● відеоматеріали до занять ● презентаційні матеріали ● шаблони практичних робіт, групових проєктів ● розроблені інтерактивні вправи (за наявності смартфонів/ інтерактивної дошки)
дистанційна	ноутбук доступ до інтернету	<ul style="list-style-type: none"> ● навчальні кейси ● відеоматеріали до занять ● презентаційні матеріали ● розроблені інтерактивні вправи (за наявності смартфонів/ інтерактивної дошки)

- шаблони практичних робіт, групових проєктів
- створені онлайн-документи (дошки) для організації взаємодії учасників тренінгу
- розроблені опитувальники, інтерактивні вправи тощо

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ТРЕНІНГУ

ТЕМА ЗАНЯТТЯ: Знайомство. Цілевизначення.

Час: 1 год

Методи навчання та навчальні матеріали:

- Інтерактивні вправи на знайомство
- Вправа на усвідомлення актуальності теми тренінгу
- Мозковий штурм з генерації правил роботи під час тренінгу
- Індивідуальна робота з формулювання власних цілей участі в тренінгу (Вправа «З запитання, на які я хочу отримати відповідь»)
- Вправи на налагодження взаємодії учасників тренінгу

Очікувані результати:

Учасники/учасниці тренінгу зможуть:

- знати імена учасників тренінгу;
- встановлювати контакт з учасниками тренінгу для спільної роботи над завданнями;
- визначати та усвідомлювати власні цілі участі в тренінгу;
- приймати для себе правила роботи під час тренінгу;
- бути вмотивованим на поглиблення знань з МГП, відпрацювання умінь, пов'язаних із застосуванням набутих знань при аналізі конкретних ситуацій щодо дотримання принципів МГП дотримання невідчужуваних прав людини під час ведення воєнних дій

ТЕМА ЗАНЯТТЯ: Права людини та збройний конфлікт. Основні положення міжнародного гуманітарного права

Час: 2 год

Методи навчання та навчальні матеріали:

- Прийом «Асоціативний куц»
- Мінілекція (10-15 хвилин) з елементами бесіди (наведення прикладів міжнародних та не-міжнародних збройних конфліктів XX – п.п. XXI ст.)

- Дискусія щодо виду збройного конфлікту в Україні у 2014–2022 рр. (для цієї дискусії треба запропонувати ще раз ознайомитися з критеріями, за якими збройний конфлікт належить до міжнародного чи неміжнародного; надається проблемне питання «Я вважаю, що збройний конфлікт в Україні в період 2014–2021 рр. є міжнародним/неміжнародним, тому що...» (метод ПРЕС)
- Виконання інтерактивних вправ (кластери - співвіднесення групи людей з категоріями «комбатанти», «некомбатанти», «цивільні особи»)
- Групова робота з розв'язання проблемного питання щодо ролі МГП в гуманізації перебігу збройних конфліктів у новітній час, принципів МГП щодо ведення воєнних дій та їхньої ролі у захисті цивільних осіб та цивільних об'єктів (на основі аналізу конкретних ситуацій та опрацювання норм МГП)
- Обговорення результатів роботи груп
- Вправа «Долоня» (рефлексія)

Матеріали:

- презентаційні матеріали;
- інтерактивні вправи;
- матеріали для групової роботи для розв'язання проблемних питань (мінікейси)

Очікувані результати:

Учасники/учасниці тренінгу зможуть:

- називати права людини, які не можуть бути обмежені, основні категорії міжнародного гуманітарного права, види збройних конфліктів, основні джерела міжнародного гуманітарного права, заборонені методи та засоби воєнних дій;
- розуміти та пояснювати сутність принципів гуманності та військової необхідності, сутність поняття «мінімальний гуманітарний стандарт», «право Женеви», «право Гааги», «жертви війни», «комбатанти», «некомбатанти»;
- наводити приклади міжнародних та неміжнародних збройних конфліктів в новітній історії, груп людей, яких відносять до жертв війни;
- визначати вид (кваліфікацію) збройного конфлікту на території України;
- співвідносити групи людей з категоріями «комбатанти», «некомбатанти», «незаконні комбатанти», «цивільні особи»;
- характеризувати конкретні ситуації з погляду дотримання/недотримання норм міжнародного гуманітарного права;
- аналізувати норми МГП з погляду застосування його принципів;
- висловлювати власні міркування щодо взаємозв'язку загальнолюдських цінностей із правами, які захищає МГП, ролі МГП в гуманізації перебігу збройних конфліктів у новітній час, принципів МГП щодо ведення воєнних дій та їхньої ролі у захисті цивільних осіб та цивільних об'єктів

ТЕМА ЗАНЯТТЯ: Історія міжнародного гуманітарного права. Принципи міжнародного гуманітарного права щодо ведення воєнних дій

Час: 2 год

Методи навчання та навчальні матеріали:

- Онлайн-вікторина - на смартфонах (з актуалізації набутих знань на попередньому занятті) або гра «Правда-неправда»
- Робота з відеоматеріалами щодо історії МГП, обговорення відео
- Інтерактивна вправа «Стрічка часу» (з основних етапів становлення МГП)
- Мінілекція (10-15 хв) з елементами бесіди
- Групова робота з аналізу наведених ситуацій щодо дотримання принципів МГП щодо ведення воєнних дій
- Вправа на рефлексію (наприклад «Валіза»)

Матеріали:

- презентаційні матеріали;
- розроблена онлайн-вікторина;
- мінікейси для групової роботи;
- набір карток для вправи «Стрічка часу» (або інтерактивна вправа)

Очікувані результати:

Учасники/учасниці тренінгу зможуть:

- називати основні етапи становлення міжнародного гуманітарного права, принципи МГП щодо ведення воєнних дій;
- розуміти та пояснює сутність поняття «принципи МГП», сутність принципів МГП;
- наводити приклади порушення принципів МГП щодо ведення воєнних дій, застосування заборонених засобів та методів ведення воєнних дій;
- схарактеризувати роль окремих осіб, організацій і держав в становленні МГП, історичні передумови та роль Анрі Дюнан і МКЧХ у виникненні МГП;
- аналізувати норми МГП з погляду застосування його принципів;
- висловлювати власну думку щодо ролі особистості, організацій та держав у становленні МГП

ТЕМА ЗАНЯТТЯ: Гуманітарні організації, що надають допомогу в період збройного конфлікту та надзвичайних ситуацій. Відмітні емблеми і розпізнавальні знаки, встановлені МГП

Час: 2 год

Методи навчання та навчальні матеріали:

- Вправа «Асоціативний куц» або Мозковий штурм: ключові слова до термінів («гуманітарний доступ», «гуманітарна допомога»)

- Робота з відеоматеріалами, обговорення
- Мінілекція (щодо нормативно-правового забезпечення гуманітарної допомоги)
- Індивідуальна робота з мінікейсами (уривки нормативно-правових документів, описані ситуації), заповнення онлайн-форми за результатами роботи, обговорення
- Мінірозповідь представника Товариства Червоного Хреста в Україні
- Групова робота з розроблення інструкцій щодо отримання гуманітарної допомоги (для різних категорій населення та різних ситуацій, в які потрапили, з урахуванням кластерного підходу)
- Вправа на рефлексію
Пригадай – підсумуй – запитай – пов’яжи за 2 хв (ППЗП2). За дві хвилини учасники тренінгу мають пригадати та назвати у правильному порядку найважливіші ідеї, отримані на попередньому занятті; за дві хвилини підсумувати ці пункти одним реченням, записати одне основне запитання, на яке вони хочуть отримати відповідь та знайти одну прив’язку цього матеріалу до основної теми предмета чи курсу.

Матеріали:

- презентаційні матеріали;
- матеріали для практичної роботи; (мінікейси)
- відеоматеріали

Очікувані результати:

Учасники/учасниці тренінгу зможуть:

- називати гуманітарні організації, які надають допомогу в період збройного конфлікту та надзвичайних ситуацій, компоненти Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця»;
- розуміти та пояснювати сутність понять «гуманітарний доступ», «гуманітарна допомога», «кластер у гуманітарній сфері», шляхи отримання гуманітарної допомоги в разі потреби; значення та функції відмітних емблем;
- наводити приклади міжнародних гуманітарних організацій, які надають допомогу в період збройного конфлікту та надзвичайних організацій;
- наводити приклади зображень відмітних емблем;
- здійснювати пошук інформації щодо гуманітарних організацій, які надають допомогу у період збройного конфлікту чи надзвичайної ситуації із застосуванням кластерного підходу;
- висловлювати власні міркування щодо діяльності міжнародних гуманітарних організацій та волонтерської участі в їхній діяльності, випадків порушення правил застосування відмітних емблем і розпізнавальних знаків, встановлених МГП.

ТЕМА ЗАНЯТТЯ: Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту. Основи безпеки і правила поведінки у період збройного конфлікту

Час: 2 год

Методи навчання та навчальні матеріали:

- Опитування (ментіметр): права людини, що не можуть бути обмежені

- Обговорення:
 - У чому полягає принцип гуманності?
 - Хто такі «цивільні особи»?(мозковий штурм: назвати ключові слова до визначення поняття)
 - З якими небезпеками стикається цивільне населення під час воєнних дій та на окупованих територіях?
 - Які категорії цивільних осіб потребують захисту під час збройного конфлікту?
- Метод: кейс-стаді

Проблемне питання: У чому полягає роль відповідальної поведінки з урахуванням знань з МГП у досягненні власної безпеки в разі потрапляння в зону бойових дій?

Завдання до кейсу 1. Аналіз ситуацій на дотримання норм та принципів МГП щодо ведення воєнних дій

Завдання до кейсу 2. Аналіз ситуації на дотримання норм МГП щодо обов'язків держави-окупанта

Матеріали: кейси (конкретні ситуації, витяги з норм звичаєвого МГП, IV Женевської конвенції)

Представлення результатів роботи груп.
- Групова робота.

Метод: візуалізація алгоритмів поведінки в разі потрапляння в надзвичайну ситуацію з використання знань про МГП з метою дотримання власної безпеки
- Вправа на рефлексію «Підсумок одним реченням»

Матеріали:

- презентаційні матеріали,
- розроблені навчальні кейси

Очікувані результати:

Учасники/учасниці тренінгу зможуть:

- називати категорії цивільних осіб, основні обов'язки держави-окупанта;
- розуміти та пояснювати сутність понять «цивільна особа», «цивільне населення», «державо-окупант», «режим окупації»;
- пояснювати механізми захисту цивільних осіб в МГП;
- наводити приклади цивільних об'єктів та ймовірних військових цілей під час збройних конфліктів;
- розрізняти цивільні об'єкти та військові цілі в конкретних ситуаціях;
- розповідати про порядок дій під час небезпечних ситуацій, пов'язаних зі збройним конфліктом;
- аналізувати норми МГП з погляду застосування його принципів, власну поведінку у разі потрапляння у надзвичайну ситуацію з використання знань про МГП з метою дотримання власної безпеки;

- висловлювати власну думку щодо ролі відповідальної поведінки з урахуванням знань з МГП у досягненні власної безпеки під час небезпеки та в разі потрапляння в зону бойових дій.

ТЕМА ЗАНЯТТЯ: Відповідальність за порушення норм МГП. Правосуддя перехідного періоду

Час: 2 год

Методи навчання та навчальні матеріали:

- Вправа «Правда - неправда»
Проблемне питання: У чому проявляється принцип невідворотності покарання за воєнні злочини та інші грубі порушення прав людини в період збройного конфлікту?
- Мінілекція (10-15 хв)
- Групова робота з опрацювання термінології («злочин агресії», «злочин геноциду», «злочини проти людяності», «воєнні злочини»; наведення прикладів вчинення зазначених злочинів у новітній історії).
- Виконання інтерактивних вправ (метод кластера щодо відповідальності держави та індивіда)
- Критеріальний покер щодо перехідного правосуддя
- Обговорення проблемного питання
- Рефлексія. Вправа «Мішень»

Матеріали:

- презентаційні матеріали,
- інтерактивні вправа,
- матеріали для критеріального покеру.

Очікувані результати:

Учасники/учасниці тренінгу зможуть:

- розуміти та пояснювати сутність понять «злочин агресії», «злочин геноциду», «злочини проти людяності», «воєнні злочини»;
- розуміти та пояснювати різницю між відповідальністю держави за порушення МГП та міжнародною кримінальною відповідальністю індивідів за воєнні злочини;
- пояснювати мету концепції перехідного правосуддя;
- наводити приклади злочинів геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочинів агресії в історії ХХ–ХХІ ст.;
- пояснювати види та зміст елементів перехідного правосуддя, сферу його застосування;
- висловлювати власні міркування щодо до принципу невідворотності покарання за воєнні злочини та інші грубі порушення прав людини в період збройного конфлікту

ТЕМА ЗАНЯТТЯ: Ефективні методи та засоби навчання МГП

Час: 2 год

Методи навчання та навчальні матеріали:

- Асоціативний кущик «Знайдіть три прикметники, які характеризують сучасних учнів»
- Обговорення методів та прийомів навчання, які є найефективнішими з погляду формування компетентностей.
- Робота з поняттями (на основі хмаринок слів створити визначення): «компетентність», «інтеграція».
- Індивідуальна робота зі знайомства з методичними рекомендаціями.
- Групова робота: визначення очікуваних результатів до одного з уроків (з інтеграцією МГП), методів та прийомів навчання, ідей до пошуку інформації для створення завдань)
- Представлення результатів роботи
- Вправа на рефлексію «Є питання. У кого є відповідь?»

Матеріали:

- презентаційні матеріали,
- шаблон роботи на визначення очікуваних результатів (за таксономію Б.Блума та складових компетентності (знання, уміння та ставлення)
- Хмаринки слів до термінів

Очікувані результати:

Учасники/учасниці тренінгу зможуть:

- називати нормативно-правові засади інтеграції МГП до змісту навчальної дисципліни;
- характеризувати нормативно-правове забезпечення інтеграції міжнародного гуманітарного права до змісту навчальних дисциплін громадянської та історичної освітньої галузі;
- добирати методи, прийоми та навчання, які доцільно застосувати під час вивчення тем з МГП відповідно до очікуваних результатів;
- враховувати методичні рекомендації щодо організації роботи на заняттях з відеоматеріалами, матеріалами ЗМІ, нормативно-правовими документами;
- визначати можливості інтеграції МГП до змісту навчальної дисципліни;
- добирати інформацію та створює навчальні кейси;
- обґрунтовувати доцільність застосування активних та інтерактивних методів навчання під час викладання МГП

ТЕМА ЗАНЯТТЯ: Компетентнісний потенціал інтеграції МГП до змісту навчальних предметів/курсів громадянської та історичної освітньої галузі

Час: 2 год

Методи навчання та навчальні матеріали:

- Вправа «самонавіювання». Формулювання висновку про залежності фізичного стану та емоційного
- Вправа «За що я вдячна/ний сьогоднішньому дню»
- Мозковий штурм щодо визначення тем, які можуть містити психотравмувальний матеріал. Висновок про необхідність надання психоемоційної підтримки учнів після опрацювання матеріалу з інтеграції МГП.
- Виконання групового проекту з розроблення компетентнісно-орієнтованого завдання, завдання на психоемоційну підтримку
- Представлення проекту
- Рефлексія: назвати три слова, які стосуються заняття

Матеріали:

- навчальні програми з предмета/курсу;
- методичні рекомендації щодо інтеграції та викладання питань з МГП на уроках історії, правознавства та громадянської освіти;
- шаблон групового проекту

Очікувані результати:

Учасники/учасниці тренінгу зможуть:

- розуміти сутність понять «компетентнісно-орієнтоване завдання», «психоемоційна підтримка»;
- визначати компетентнісний потенціал інтеграції МГП до змісту навчального предмета/курсу;
- визначати очікувані результати застосування інтегрованих пізнавальних завдань;
- аналізувати дані педагогічного спостереження під час уроків з інтеграцією МГП на необхідність здійснення психоемоційної підтримки учнів;
- моделювати заняття з суспільних предметів/курсів на засадах вертикальної інтеграції та діяльнісного підходу;
- створювати інтегровані компетентнісно-орієнтовані завдання; завдання з психоемоційної підтримки учнів під час вивчення тем, що містять психотравмувальні матеріали

Рефлексія

Час: 1 год

Методи навчання та навчальні матеріали:

- Метод «Таблиця Лотос» (або «6 капелюхів»)
- Мозковий штурм: Що я можу зробити вже сьогодні для інтеграції МГП у зміст предмета/ курсу
- Зворотний зв'язок (стікери або Ментіметр) «Мій найбільший успіх під час тренінгу»
- Асоціативні карти «Діксіт»

Очікувані результати:

Учасники/учасниці тренінгу зможуть:

- визначати власний рівень знань з МГП, емоційне ставлення до нього;
- висловлювати власну позицію щодо актуальності та необхідності інтеграції МГП до змісту навчальних дисциплін освітньої галузі;
- демонструвати готовність до поглиблення знань з МГП;
- здійснювати планування дій щодо інтеграції МГП до змісту навчальних дисциплін освітньої галузі;
- вбачати перспективи подальшого розвитку власної професійної компетентності з питання створення інтегрованих навчальних завдань

ПЛАН ЗАНЯТТЯ:

«Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту. Основи безпеки та правила поведінки у період збройного конфлікту»

Кількість годин: 2 (академічні)

Очікувані результати:

Учасники/учасниці тренінгу зможуть:

- називати категорії цивільних осіб, основні обов'язки держави-окупанта;
- пояснювати сутність понять «цивільна особа», «цивільне населення», «держава-окупант», «режим окупації»; механізми захисту цивільних осіб в МГП;
- наводити приклади цивільних об'єктів та ймовірних військових цілей під час збройних конфліктів;
- розрізняти цивільні об'єкти та військові цілі в конкретних ситуаціях;
- розповідати про порядок дій під час небезпечних ситуацій, пов'язаних зі збройним конфліктом;
- аналізувати норми МГП з погляду застосування його принципів, ситуації, пов'язані з дотриманням принципів МГП цивільним населенням, власну поведінку в разі потрапляння в надзвичайну ситуацію з використання знань про МГП з метою дотримання власної безпеки;

- висловлювати власну думку щодо ролі відповідальної поведінки з урахуванням знань з МГП у досягненні власної безпеки під час надзвичайних ситуацій та в разі потрапляння в зону бойових дій

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Опитування в ресурсі Slido «Права людини, що не можуть бути обмежені» та «В чому полягає принцип гуманності»

Мета: актуалізація опорних знань учасників/учасниць тренінгу, введення в тему заняття

Час: 10 хвилин

Інструкція:

1. Перейти за посиланням до виконання вправи у Slido;
2. Надати відповідь на запитання.

Зміст:

1. Виберіть із запропонованих прав людини ті, які держава не може обмежити.
2. Напишіть три слова-асоціації, які характеризують сутність принципу гуманності.

Запитання для обговорення:

1. Чи може держава під час збройного конфлікту обмежувати права людини?
2. Які права людини не можуть бути обмежені? Чому?
3. У чому полягає принцип гуманності?
4. Чи стосуються ваші відповіді на запитання теми заняття? Якщо так, як саме?

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Ключові слова

Мета: сформувані розуміння сутності поняття «цивільні особи», знання груп цивільного населення, які потребують захисту МГП

Час: 10 хвилин

Інструкція: Уявіть, що до Вас підійшла учениця та запитала: «Хто такі «цивільні особи»? Напишіть на стікерах ключові слова до термінів, які б ви використали для пояснення.

Зміст: Учасники/учасниці тренінгу пишуть ключові слова та наклеюють на фліпчарт. Методом кластера під час обговорення відбувається групування відповідей та формулювання визначення.

Запитання для обговорення:

1. З якими небезпеками стикається цивільне населення під час бойових дій та на окупованих територіях?
2. З якими небезпеками стикається цивільне населення на окупованих територіях?
3. Які категорії цивільних осіб потребують захисту під час збройного конфлікту?

Постановка проблемного питання:

У чому полягає роль відповідальної поведінки з урахуванням знань з МГП у досягненні власної безпеки в разі потрапляння в зону бойових дій та на окупованій території?

Назва вправи: Робота з кейсами

Мета: сформуванню розуміння механізмів захисту цивільного населення в МГП; розвинути вміння здійснення аналізу ситуацій на дотримання норм (принципів) МГП з погляду захисту цивільного населення в зоні ведення бойових дій та на окупованій території.

Час: 35 хвилин

Інструкція:

1. Об'єднатися в групи.
2. Ознайомитися з матеріалами кейсу. Надати відповідь на запитання.
3. Представити отриманий результат.

Зміст:

- **Кейс 1.** Аналіз ситуації на дотримання норм захисту цивільного населення в зоні воєнних дій та принципів МГП щодо ведення воєнних дій

Матеріали: опис ситуації, де порушено норми та принципи МГП, що призвело до загибелі цивільних осіб, витяги з Норм звичаєвого міжнародного гуманітарного права та IV Женевської конвенції, посилання на інтерактивну вправу, довідникові матеріали

Система запитань та завдань:

1. Що таке цивільні об'єкти? Наведіть приклади цивільних об'єктів.
 2. Чи можуть цивільні об'єкти бути законною військовою ціллю?
 3. За яких умов об'єкти позбавляються статусу цивільних?
 4. Виконайте інтерактивну вправу на розрізнення цивільних об'єктів та військових цілей.
 5. Пригадайте або перегляньте Норми Звичаєвого МГП) принципів МГП щодо ведення воєнних дій. У чому вони полягають?
 6. Ознайомтеся із запропонованими ситуаціями. Чи були порушені норми та принципи МГП? Власну думку аргументуйте.
 7. Запропонуйте перелік правил поведінки цивільної особи, яка потрапила в зону активних бойових дій.
 8. Представте відповіді в тезовій формі на останні чотири запитання.
- **Кейс 2.** Аналіз ситуації на дотримання норм МГП щодо обов'язків держави-окупанта
- Матеріали: опис ситуації, де порушено норми МГП та Розділу III IV Женевської конвенції, що призвело до загибелі цивільних осіб/ грубого порушення прав цивільного населення/ осіб на окупованій території, витяги з Норм звичаєвого міжнародного гуманітарного права та IV Женевської конвенції, довідникові матеріали.

Система запитань та завдань:

1. Розгляньте запропоновані матеріали та дайте визначення понять «держава-окупант», «режим окупації».
2. Ознайомтеся з витягами з Норм звичаєвого МГП та Розділу III IV Женевської конвенції, Якими є обов'язки держави-окупанта? Що забороняється вчиняти щодо цивільних осіб / цивільного населення? Складіть список обов'язків та заборон.

3. Ознайомтеся зі ст. 5 IV Женевської конвенції. За яких умов на цивільну особу не буде розповсюджуватися дія цієї Конвенції?
4. Проаналізуйте наведені ситуації. Чи були порушені норми звичаєвого МГП та IV Женевської конвенції? Власну думку аргументуйте.
5. Запропонуйте перелік правил поведінки цивільної особи, яка потрапила в зону окупації.
6. Представте відповіді в тезовій формі на запитання.

Запитання для обговорення:

Після представлення результатів роботи груп:

- У чому полягає роль відповідальної поведінки з урахуванням знань з МГП у досягненні власної безпеки в разі потрапляння в зону бойових дій та на окупованій території?

Назва вправи: Візуалізація правил поведінки людини, якщо вона потрапила в зону активних бойових дій

Мета: сформувані розуміння порядку дій під час небезпечних ситуацій, пов'язаних зі збройним конфліктом

Час: 15 хв

Інструкція: Об'єднати учасників тренінгу в 6 груп. Роздати кожній групі 1 ситуацію. Кожна група за 7 хвилин має створити інструкцію-порадник з правил безпечної поведінки в конкретній небезпечній ситуації у формі малюнків/знаків/схем. Зміст має бути максимально зрозумілим для інших. Представляє роботу групи за 1 хвилину.

Зміст: Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник) О. Войтенко, М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за заг. ред. радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. С. 225–230.

Запитання для обговорення:

Групи представляють результати роботи.

1. Як виконання вправи змінило ваше розуміння правил безпечної поведінки в конкретній небезпечній ситуації? Що нового для себе ви відкрили?
2. Над чим замислилися після виконання вправи?

РЕФЛЕКСІЯ

Назва вправи: Підсумок одним реченням

Мета: саморефлексія учасників тренінгу, обговорення результатів заняття

Час: 10 хвилин

Інструкція: Пригадайте хід нашого заняття, активності, які виконували, висновки, до яких прийшли. За одну хвилину напишіть одне речення, яке б підсумувало все те, що ми сьогодні розглянули.

Зміст: Учасники/учасниці тренінгу пишуть одне речення, яке підсумовує результат роботи на занятті

Запитання для обговорення:

Учасники/учасниці тренінгу (за бажанням) озвучують власні речення.

1. Що було найкориснішим для Вас особисто з інформації, з якою працювали?
2. Що усвідомили? Які висновки зробили для себе? Чому навчилися?
3. Чим би ви хотіли поділитися з близькими вам людьми з погляду сьогоднішньої роботи? Чим ви можете їм допомогти?

Аплодисменти собі за роботу.

Список літератури:

1. Міжнародне гуманітарне право : посібник для юриста / М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель ; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська Гельсінська Спілка з прав людини; Фенікс, 2016-2017. 145 с. URL : https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/WEB_01-2.pdf
2. Війна і права людини : дослідження Української Гельсінської спілки з прав людини / М.М. Гнатовський, А.О. Кориневич, О.М. Лисенко; за заг. ред. А.О. Кориневича, О.А. Мартиненка. К.: КВІЦ, 2015. 42 с.: іл. URL : <https://helsinki.org.ua/files/docs/1439184931.pdf>
3. Зміцнення поваги до міжнародного гуманітарного права. Посібник для народних депутатів України. МКЧХ, 2017. URL : http://ua.icrc.org/wp-content/uploads/sites/98/2018/02/MGPOctoberBook_web.pdf
4. Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні. Застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини. 2017. [Електронний ресурс] / Програма «Нове правосуддя» <https://newjustice.org.ua/uk/> URL : https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Report_Respect-for-HR-in-Conflict_Gnatovsky_UKR.pdf
5. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права. / передм. Т.Р.Короткий, Є.В. Лук'янченко ; вступ. стаття М.М. Гнатовський. Одеса : Фенікс, 2017. 40 с. URL : http://fsfr.org/wp-content/uploads/2017/06/Zvich_Normi.pdf
6. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник / О. Войтенко, М. Елігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, В. Потапова, О. Стокоз, Н. Хендель ; за загальною редакцією радника президента Товариства Червоного Хреста України з міжнародного гуманітарного права, к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2021. 268 с.
7. Історія одного міста : як викладати окремі питання збройної агресії РФ на сході України / О. Біда, О. Козорог, І. Костюк. К. : Українська Гельсінська спілка з прав людини, 2020. 44 с.

Інтернет-ресурси:

1. Сайт Міжнародного Комітету Червоного Хреста. URL : <https://www.icrc.org>
2. Сайт Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні. URL : <http://ua.icrc.org/>
3. Як втримати людяність під час війни? (Основи міжнародного гуманітарного права). URL : <https://youtu.be/e0Ju9bhaVaw>

ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВОГО ОНЛАЙН-ЗАНЯТТЯ

«ВИВЧАЮЧИ МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО»

Авторка: **Валентина Сідорчук**

методист ЦМАР Комунального вищого навчального закладу «Харківська академія неперервної освіти».

Цільова аудиторія: вчителів/вчительки громадянської освіти/історії /правознавства/захисту України.

Мета: підвищення компетентності вчителів/вчительок щодо навчання учнів/учениць міжнародному гуманітарному праву в закладах загальної середньої освіти.

Завдання:

- актуалізувати важливість вивчення міжнародного гуманітарного права в закладах загальної середньої освіти;
- ознайомити вчителів/вчительок з основними положеннями та ключовими принципами МГП;
- презентувати методичні інструменти навчання учнів/учениць МГП;
- з'ясувати шляхи інтеграції та викладання окремих питань з МГП відповідно до оновлених навчальних програм з історії, громадянської освіти, правознавства та захисту України.

Очікувані результати:

учасники/учасниці зможуть:

- усвідомити значущість принципів міжнародного гуманітарного права та актуальність вивчення МГП в закладах загальної середньої освіти;
- набути/розширити знання основних положень МГП;
- описувати шляхи інтеграції МГП в навчальні програми історії, громадянської освіти, правознавства, предмета «Захист України»;
- підбирати та застосовувати методичні інструменти навчання учнів МГП;
- осмислити вплив МГП на життя та безпеку людей.

Тривалість навчання: 2 академічні години.

Обладнання та матеріали: платформа Zoom, онлайн-застосунок Mentimeter, дошка Padlet.

Випереджувальне завдання: ознайомитися з вправами з посібника «Вивчаючи міжнародне гуманітарне право».

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ

(у дистанційному форматі на платформі Zoom)

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
9:00-9:05	Огляд програми заняття. Домовленості. Очікування.	Презентація. Дошка Padlet.	Визначення очікувань від заняття.
9:05-09:15	Вправа «Для мене МГП – це...». Аналіз «Хмари слів». Ціннісний вимір МГП.	Побудова «Хмари слів» за допомогою онлайн-застосунку Mentimeter.	Усвідомлення мети міжнародного гуманітарного права, його актуальності та взаємозв'язку з загальнолюдськими цінностями.
9:15-9:45	Евристична мінілекція «Основні положення міжнародного гуманітарного права».	Презентація. Запитання до слухачів. Обговорення.	Розуміння основних категорій МГП, джерел МГП, умов застосування МГП, учасників збройного конфлікту.
9:45-10:15	Робота в групах. Аналіз та обговорення кейсів.	Кейси: <ul style="list-style-type: none"> • Принципи МГП. • Захист цивільних осіб у період збройного конфлікту. 	Уміння розрізняти принципи МГП, пояснювати механізми захисту цивільних осіб у МГП, наслідки порушення заборони безпосередньої участі цивільних осіб у збройному конфлікті. Висловлення власного ставлення щодо ролі принципів МГП у захисті цивільного населення.

10:15-10:25	<p>Робота в парах/трійках «Методичні інструменти навчання учнів МГП».</p> <p>Загальне обговорення.</p>	<p>Заповнення таблиці в Google Документі.</p>	<p>Уміння підбирати та застосовувати методичні інструменти навчання учнів МГП.</p>
10:25-10:30	<p>Підсумки заняття.</p>	<p>Що було цінним, важливим, корисним?</p> <p>Рефлексія власних очікувань (дошка Padlet).</p>	<p>Чи справдились очікування від занять?</p>

ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВОГО ЗАНЯТТЯ

«МГП ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ»

Авторка: **Анна Тіщенко**

завідувачка відділу суспільствознавчих предметів КНЗ Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів».

Цільова аудиторія: слухачі курсів підвищення кваліфікації з суспільствознавчих предметів

Мета:

- ознайомлення із базовими знаннями з міжнародного гуманітарного права, поглиблення правової та громадянської компетентності, комплексного погляду на збройний конфлікт;
- формування в учасників розуміння МГП та можливостей для його інтеграції в освітній процес.

Завдання: сформувати розуміння необхідності знання МГП та його викладання учням/ученицям.

Очікувані результати:

Учасники/учасниці зможуть:

- називати принципи МГП щодо ведення воєнних дій;
- пояснювати зміст та особливості застосування принципів МГП;
- - висловлювати власні міркування щодо ефективності МГП у захисті в період збройного конфлікту.

Тривалість навчання: 4 академічні години

Обладнання та матеріали: відео, презентації, роздатковий надрукований матеріал

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
40 хв	Поняття збройного конфлікту	Відео	Розуміння наявності у світі збройних конфліктів, постійно, а Україна зазнає агресії з боку російської федерації, тому важливо поширити знання з МГП.
1 пара	Джерела та принципи МГП	Надруковані матеріали	Розширення знань щодо прав і цінностей, які захищає міжнародне гуманітарне право.
40 хв	Реалізація МГП	М'яч чи мікрофон	Стимулювати вчителів до реформування власного викладання з поширенням в Україні знань про міжнародне гуманітарне право та необхідність практичного застосування його норм.

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Назва вправи: Мотивувальне відео (56 секунд)

Мета: Мотивувати слухачів до вивчення теми «правила війни» через відео, що демонструє незупинний процес постійних збройних конфліктів, які відбувалися впродовж всієї історії людства.

Час: 40 хв

Інструкція: Об'єднатися в групи (за допомогою стікерів різного кольору), оскільки відео демонструє збройні конфлікти, то кожна група отримує завдання.

Зміст: Згадати декілька збройних конфліктів (коротко причини, перебіг і закінчення) і визначити роль МГП, і яким би був збройний конфлікт, якби норм МГП дотримувалися.

Запитання для обговорення:

- Що показує відео?
- Чи можна зупинити всі війни назавжди?

(Обговорити, якщо реально не можна зупинити війни, на жаль, то якраз метою МГП є обмеження насильства під час збройного конфлікту та захист жертв).

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Назва вправи: ажурна пилка

Мета: ознайомлення із базовими знаннями з міжнародного гуманітарного права

Час: 1 год 20 хв

Інструкція: Об'єднання слухачів у групи для опрацювання принципів і джерел МГП (принципи МГП надруковані на смужках різного кольору і таким чином учасники отримують інформацію й об'єднуються в групи)

Зміст: кожна група зобразить плакат з основними ідеями, які закладені в принципах.

Запитання для обговорення:

- Яка роль принципів МГП у захисті?

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: метод незавершеного речення

Мета: висловлювати власні міркування щодо ефективності МГП у захисті в період збройного конфлікту

Час: 40 хв

Інструкція: надати можливість висловитися кожному за допомогою речі (м'яча, мікрофону)

Зміст: «Важливість знань про МГП.....»

Запитання для обговорення:

- Які Можливості викладання курсу з МГП є у вашому освітньому закладі?

ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВОГО ЗАНЯТТЯ

«ЩО ТАКЕ МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО ТА ЯКІ ПРАВА І ЦІННОСТІ ВОНО ЗАХИЩАЄ»

Авторка: **Ірина Хайло**

методист кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та методики їх викладання Луганського ОІППО.

Цільова аудиторія: вчителі історії, громадянської освіти та правознавства

Мета: поглибити знання щодо норм, які регулюють захист цивільного населення під час збройних конфліктів.

Завдання:

- поглибити розуміння природи міжнародного гуманітарного права;
- ознайомити з сутністю міжнародного гуманітарного права;
- проаналізувати причини необхідності дотримання міжнародного гуманітарного права комбатантами;
- сформувати усвідомлення важливості МГП в обмежені насильства в період збройного конфлікту.

Очікувані результати:

Учасники/учасниці зможуть:

- розуміти невідчужуваність прав людини; мету застосування норм міжнародного гуманітарного права;
- характеризувати сутність міжнародного гуманітарного права;
- пояснювати причини необхідності дотримання міжнародного гуманітарного права комбатантами;
- визначати важливість захисту прав людини у мирний час і в період збройних конфліктів.

Тривалість: 3 год 45 хв

Обладнання та матеріали: фліпчарт, маркери, скотч, ножиці, різноколірний папір для нотаток, бейджі, ноутбук, проектор, кейси з нормативними документами (Женевська конвенція від 12 серпня 1949 р., Додаткові протоколи, Картка військовослужбовця, положення загальної статті 3 ЖК I-IV)

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ

ЧАС	ТЕМА
9:00-9:15	Реєстрація, вітальна кава
9:15-9:45	Вступне слово. Знайомство з учасниками та виявлення очікувань. Вправа «Ім'я – це не лише букви». Правила. Попереднє оцінювання знань.
9:45-10:30	Природа МГП. Сутність МГП. Причини необхідності дотримання МГП (приклад вправи наведено лише для цієї частини)
10:30-11:15	Перерва на каву
11:15-12:00	Права людини в умовах воєнних дій. Відповідальність за порушення МГП. Мінімальний гуманітарний стандарт.
12:00-12:10	Перерва на каву
12:10-12:45	Підбиття підсумків, оцінювання після тренінгу, видача сертифікатів

ВСТУПНА ЧАСТИНА

Час: 30 хв

- Представлення тренера
- План та регламент
- Знайомство
- Правила
- Очікування

Мета: актуалізувати тему поточного тренінгу і з'ясувати очікування, створити доброзичливу та продуктивну атмосферу та прийняти правила групи.

Вправа: «Ім'я – це не лише букви»

Час: 20 хв

Інструкція: Створити групи (по кольору аркуша, отриманого під час реєстрації)

Зміст: Знайомство через роботу в групах. Вправа «Ім'я – це не лише букви»

Завдання:

1. Об'єднати свої імена і записати на фліпчарті.
2. Написати асоціацію групи «МГП?...».

Наприклад:

ЗАХИСТ				
І	А	Н	А	Т
Р	Н	І	Т	Е
И	І	Л	А	Т
Н	Л	А	Ш	Я
А	Г	А	А	Н
				А

Очікування: Вправа «Термометр»: «Що я знаю про МГП» («нічого не знаю», «знаю достатньо», «знаю все», «щось чув(ла)»; рівень застосування («ніколи не застосовую», «інколи застосовую», «застосовую завжди»)

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Час: 90 хв

1. Актуалізація теми <https://www.youtube.com/watch?v=sO-jsnagMd4>
Перші дні Війни (відео 2 хв)
2. Запитання:
 - Чи були ми готові до повномасштабного вторгнення?
 - Чи знали ми свої права під час воєнних дій?
 - Що таке МГП? У чому сутність МГП?
3. Мінілекція
4. Робота в групах. Вправа «Юридична консультація»

Назва вправи: «Юридична консультація»

Мета: опанування ключових знань і навичок

Час: 30 хв

Інструкція: Учасники об'єднуються в 4 групи та отримують картки з завданнями. Кейси. Готують відповіді методом «Мозковий штурм». Обирають спікера. Виступ від групи 3–5 хв

- Картка №1 Інтерпретуйте норми Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. і Додаткових протоколів до них через призму норм моралі і принципу гуманності.
- Картка №2 Оцініть рівень конкретизації норм Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., Додаткових протоколів до них 1977 р. і звичаєвих норм МГП.
- Картка №3 Оцініть норми МГП як результат компромісу між принципом воєнної необхідності і принципом гуманності.
- Картка №4 Порівняйте Основні положення МГП, правила Картки військовослужбовця і положення загальної статті 3 ЖК I-IV.

Запитання для обговорення:

- Як співвідносяться юридична та моральна природа МГП?
- На кому лежить зобов'язання забезпечити дотримання МГП?

- Чи забороняє МГП використання силу в період збройного конфлікту?
- В чому причини необхідності дотримання МГП?
- Як співвідносяться право прав людини та МГП.

ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Час: 35 хв

Мета: підбиття підсумків заняття; отримання зворотного зв'язку від учасників; релаксація і процедура завершення тренінгу.

Запитання для обговорення: Рефлексія. Підбивання підсумків. Проекція на майбутнє.

Очікування:

Вправа «Термометр» (коригуємо)

Рекомендуємо літературу, відеоматеріали, сайти в інтернеті для самостійного опрацювання.

Вправа «Віночок побажань» (процання)

Час: 10 хв

Інструкція: Закінчимо нашу зустріч «Віночком побажань» один одному, *пам'ятаючи тему години спілкування.*

ПРОГРАМА ТРЕНІНГОВОГО ЗАНЯТТЯ

«НА ВАРТІ ГУМАННОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ РУХ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА І ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ»

Авторка: Вікторія Яроменко

методист науково-методичної лабораторії суспільно-гуманітарної освіти кафедри методики викладання і змісту освіти КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

Цільова аудиторія: вчителі історії, правознавства та громадянської освіти

Мета: ознайомити з системою та функціями гуманітарних організацій, які діють у період збройного конфлікту та під час надзвичайних ситуацій; отримати набір технік та інструментів відповідно до принципів навчання дорослих.

Завдання:

- сформуванню розуміння та вміння застосовувати поняття «гуманітарні організації», «гуманітарний доступ», «гуманітарна допомога», «компоненти Руху Червоного Хреста»;
- поглибити знання про функції та діяльність Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця;
- мотивувати учасників більше дізнатися про діяльність гуманітарних організацій, зокрема, Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця;
- сформуванню позитивне ставлення до діяльності міжнародних гуманітарних організацій та до зусиль багатьох людей, які в них працюють.

Очікувані результати:

після тренінгу учасники/учасниці зможуть:

- пояснювати поняття «гуманітарні організації», «гуманітарний доступ», «гуманітарна допомога», «компоненти Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця»;
- розповідати про функції та основні напрями діяльності Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця;
- використовувати запропоновані навчальні кейси, техніки та методичні інструменти у власній професійній діяльності.

Тривалість навчання: 45 хвилин

Обладнання та матеріали: фліпчарт, маркери, заготовина для створення ментальної карти, кейси з завданнями.

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ «На варті гуманності: Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця»

ЧАС	ТЕМА	МЕТОДИ, НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ
45 хв	На варті гуманності: Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця	«Кластер» «Створення ментальної карти» «Сенкан»	Після тренінгу учасники/учасниці зможуть: <ul style="list-style-type: none"> • пояснювати поняття «гуманітарні організації», «гуманітарний доступ», «гуманітарна допомога», «компоненти Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця»; • розповідати про функції та основні напрями діяльності Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця; • використовувати запропоновані техніки та методичні інструменти у власній професійній діяльності.

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

Час: 25 хвилин.

1. Привітання учасників/учасниць та представлення тренерів (до 5 хвилин)
2. Вправа «Імена та прикметники» (до 10 хвилин)

Мета: запам'ятати імена учасників

Інструкція:

1. Учасники/учасниці стають у коло.
2. Перший учасник / перша учасниця називає своє ім'я та прикметник на ту ж букву. Наприклад, всезнавець Володимир або креативна Катерина.
3. Кожен наступний учасник спочатку повторює імена і прикметники попередніх учасників, а потім називає своє ім'я та прикметник.
4. Якщо група велика за кількістю учасників/учасниць, можна обмежити повторення до останніх 4–5 учасників.

5. Формулювання правил роботи групи (10 хвилин):

1. Бути позитивними.
2. Бути активними.
3. Говорити тільки за темою.
4. Говорити від свого імені.
5. Не критикувати: кожен має право на власну думку.
6. Говорити те, що думаєте.
7. Говорити коротко й по черзі.
8. Дотримуватися регламенту.

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Вправа «Кластер»

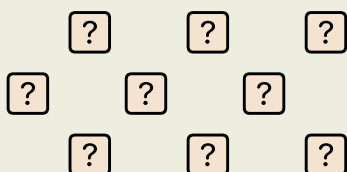
Мета: актуалізація та осмислення знань за допомогою запропонованої схеми

Час: 10 хвилин

Інструкція: визначити загрози для населення України, які з'явилися у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року; для відповіді заповнити запроповану схему.

Зміст:

Тренер/тренерка: 24 лютого 2022 року ми прокинулися від вибухів і зрозуміли, що наше життя змінилося – почалось повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації в Україну. Визначте загрози, які стали реаліями для населення України (використовуємо слайд №2)

Запитання для обговорення:

- Що вам відомо про міжнародні організації, які запропонували гуманітарну допомогу населенню України?
- Яку гуманітарною допомогою надають переселенцям з України на території країн Західної Європи ?
- Що означають терміни «гуманітарний доступ», «гуманітарна допомога»?
- Які фактори викликають використання кластерного підходу у наданні гуманітарної допомоги?

2. Повідомлення теми заняття

Сьогодні з'ясуємо як здійснюється діяльність Міжнародного комітету Червоного Хреста

3. Мінілекція

Час: 15 хвилин

Мета: надати ознайомлювальну інформацію про утворення Міжнародного комітету Червоного Хреста.

Сучасні глобалізаційні процеси у світі породили цілу низку проблем, що потребують швидкої реакції на них міжнародної спільноти і компетентного вирішення. Серед них можна назвати локальні воєнні конфлікти, періодичні стихійні лиха регіонального характеру, техногенні катастрофи. Для ліквідації цих проблем залучаються як ресурси окремих держав, так і міжнародних організацій універсального та спеціального характеру. Серед останніх чільне місце займає Міжнародний комітет Червоного Хреста.

Точкою відліку історії Міжнародного комітету Червоного Хреста заведено вважати 24 червня 1859 р. У цей день на півночі Італії, неподалік від маленького містечка Сольферіно, відбулася битва між італійськими й французькими військами, з одного боку, і австрійськими окупантами з іншого. Швейцарець Анрі Дюнан, який приїхав у справах у цю місцевість, був вражений величезною кількістю постраждалих (приблизно 40 тис. осіб поранених і вбитих). Розуміючи, що санітарні служби супротивних сторін не справляються з наданням допомоги пораненим, А. Дюнан організував для цього місцевих селян. Пізніше про побачені події він написав книгу «Спогади про Сольферіно», видав її за власний кошт і розіслав європейським монархам, відомим політичним діячам, військовим, своїм друзям. Серед інших цікавих думок, у книзі містилася пропозиція створити в усіх європейських країнах добровільні товариства з надання допомоги пораненим, незалежно від національності. В основу їхньої діяльності пропонувалося покласти принцип нейтралітету. Ця книга започаткувала норми сучасного гуманітарного права, а людство святкує 8 травня Міжнародний день Червоного Хреста, адже саме в цей день народився Анрі Дюнан.

У Женеві на основі благодійного товариства 17 лютого 1863 р. громадянами Швейцарії було створено Міжнародний комітет допомоги пораненим, який згодом перейменували у Міжнародний Комітет Червоного Хреста (далі – МКЧХ). Ця організація є установою, що поклала початок Міжнародному Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, до складу якого входять: МКЧХ, Міжнародна Федерація Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця й національні Товариства Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

- Назвіть подію, яка стала поштовхом для створення Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця? Обґрунтуйте свою думку.
- Який принцип лежить в основі діяльності Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця?
- З яких елементів складається Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця?

III. ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМПОНЕНТІВ МІЖНАРОДНОГО РУХУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА І ЧЕРВОНОГО ПІВМІСЯЦЯ.

Назва вправи: Створення ментальної карти

Мета: опрацювати та структурувати отриману інформацію про гуманітарну діяльність компонентів Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у логічно-візуальній схемі

Час: 60 хвилин.

Інструкція: опрацювати інформацію, запропоновану у кейсі; заповнити частину ментальної карти, визначивши опорні слова.

Слайд №3.

Зміст:

1. Об'єднання учасників у чотири групи;
2. Ознайомлення з матеріалами кейсів, визначення ключових слів для заповнення ментальної карти.
3. Представлення групами результатів своєї роботи та формування ментальної карти. Обговорення інформації.

1. Інструкція (час виконання 20 хв)

- Прочитайте запропоновану інформацію;
- Визначте основні напрями діяльності Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця;
- За допомогою гаджета знайдіть дату утворення Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, опишіть його емблему;
- Назвіть компоненти Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця;
- Підготуйте опорні слова - характеристики Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, щоб заповнити свою частину ментальної карти.

Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця – це найбільша гуманітарна організація у світі. Керуючись основоположними принципами, Рух надає допомогу постраждалим від надзвичайних ситуацій і збройних конфліктів.

Рух має у своїх лавах до 100 млн волонтерів та співробітників із 192 країн світу. Він складається з трьох компонентів:

- Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ);
- Міжнародна Федерація Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФТЧХ і ЧП);
- 192 національні товариства Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Кожні чотири роки, компоненти Руху зустрічаються з державами, які підписали Женевські конвенції, на Міжнародній конференції Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, яка є вищим дорадчим органом Руху. Виконуючи свою місію, Рух керується своїми Основними принципами, а саме: гуманність, неупередженість, нейтральність, незалежність, добровільність, єдність і універсальність. Кожен компонент Руху зобов'язаний поважати та відстоювати їх.

Під час своєї гуманітарної діяльності кожен компонент Руху зобов'язаний неухильно дотримуватися рішень, прийнятих у резолюціях Міжнародної конференції, міжнародного гуманітарного права та законодавства тієї країни, де він перебуває.

2. Інструкція (час виконання 20 хв)

- Прочитайте запропоновану інформацію;
- Визначте основні напрями діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ);

- За допомогою гаджета знайдіть дату утворення Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ), опишіть його емблему;
- Визначте основні напрями діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ);
- Підготуйте опорні слова – характеристики діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста, щоб заповнити свою частину ментальної карти.

Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), працює по всьому світу, надаючи допомогу людям, постраждалим від збройних конфліктів, допомагаючи в розшукові зниклих безвісти через воєнні дії, а також поширюючи знання про норми міжнародного гуманітарного права (МГП), що захищають жертв війни.

Оскільки комітет є незалежною і нейтральною організацією, він володіє передбаченим Женевськими конвенціями 1949 року мандатом на те, щоб виступати охоронцем міжнародного гуманітарного права та нейтральним гуманітарним посередником між сторонами збройних конфліктів.

Від самого створення МКЧХ розташований у Женеві. Членами Асамблеї МКЧХ, згідно зі Статутом МКЧХ, можуть бути лише громадяни Швейцарської Конфедерації, але в місіях МКЧХ у понад 80 країнах світу є понад 14 тисяч співробітників з усіх угод.

МКЧХ фінансується в основному коштом добровільних пожертв урядів та національних товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

3. Інструкція (час виконання 20 хв)

- Прочитайте запропоновану інформацію;
- Визначте основні напрями діяльності Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФТЧХ і ЧП);
- За допомогою свого пристрою знайдіть дату утворення Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФТЧХ і ЧП), опишіть її емблему;
- Визначте основні напрями діяльності Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФТЧХ і ЧП);
- Підготуйте опорні слова – характеристики діяльності Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФТЧХ і ЧП), щоб заповнити свою частину ментальної карти.

Міжнародна Федерація Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця (МФТЧХ і ЧП) – це всесвітня гуманітарна організація, яка координує та направляє міжнародну гуманітарну допомогу в місця природних і техногенних катастроф та сприяє побудові стабільних і мирних суспільств. Її місією є полегшення життя вразливих категорій людей шляхом мобілізації сили гуманності.

МФТЧХ і ЧП співпрацює з національними товариствами в межах реагування на катастрофи по всьому світу. Рятувальні операції також мають освітній компонент, включно з програмами реагування на надзвичайні ситуації, охороною здоров'я та доглядом, популяризацією гуманітарних цінностей.

Зокрема, Федерація підтримує програми зі зменшення ризиків та боротьби з поширенням соціально-небезпечних хвороб, таких як ВІЛ, туберкульоз, COVID-19, гепатитів В і С тощо. Організація також протидіє дискримінації та насильству, поширює інформацію про права людини, сприяє наданню допомоги біженцям і внутрішньо переміщеним особам у місцях їхнього перебування.

4. Інструкція (час виконання 20 хв)

- Прочитайте запропоновану інформацію;
- Визначте основні напрями діяльності Національних товариств;
- За допомогою гаджета за адресою <https://redcross.org.ua/> ознайомтесь з інформацією про Товариство Червоного Хреста України та коротко схарактеризуйте пріоритети його діяльності протягом 2022 року;
- Підготуйте опорні слова – характеристики діяльності Національних товариств, щоб заповнити свою частину ментальної карти.

192 національні товариства у всьому світі формують мережу Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Кожне національне товариство базується на роботі спеціалістів та волонтерів, які надають широкий спектр послуг: від реагування на надзвичайні ситуації та допомоги постраждалим від збройних конфліктів, до навчання навичок надання першої допомоги і відновлення родинних зв'язків.

Національні товариства співпрацюють з органами влади як незалежними партнерами, надаючи допомогу уряду у сфері реалізації гуманітарної політики. Їхні місцеві знання та досвід, робота з суспільством та розгалужена інфраструктура надає можливість Руху швидко реагувати на потреби людей та надавати оперативну допомогу.

Волонтери національних товариств часто є першими, хто реагує на надзвичайні ситуації та допомагають постраждалим до моменту, коли прийде додаткова підтримка. Широка мережа волонтерів та працівників відіграє суттєво важливу роль у забезпеченні різних програм, які реалізуються на постійній основі.

Товариство Червоного Хреста України (ТЧХУ) є повноправним, незалежним членом Руху. ТЧХУ здійснює свою гуманітарну діяльність відповідно до свого власного статуту та національного законодавства України. Воно складається з регіональних відділень під керівництвом Національного комітету, який розташований у Києві.

РЕФЛЕКСІЯ

Запитання для обговорення:

- Які функції здійснює Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця?
- Які компоненти складають цю гуманітарну організацію?
- Яке значення має діяльність Руху для населення України?

Тренер/тренерка:

Отже, Міжнародний Рух Червоного Хреста і Червоного Півмісяця – це міжнародний гуманітарний рух, що складається з трьох компонентів: найстарішого Міжнародного Комітету Червоного Хреста, Міжнародної Федерації Товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та національних товариств. Усі вони діють на підставі статутів.

Сьогодні, в умовах відкритої збройної агресії росії проти України, найбільш активно співпрацює з Урядом, органами самоврядування та Товариством Червоного Хреста України Міжнародний Комітет Червоного Хреста. Він надає населенню постраждалих регіонів різноманітну гуманітарну допомогу.

IV. ЗАВЕРШАЛЬНА ЧАСТИНА

Назва вправи: «Сенкан».

Мета: узагальнення вивченого та проведення рефлексії

Час: 10 хв

Слайд №4.

Інструкція: Представте діяльність Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця у вигляді сенкану.

Зміст:

Підготуйте сенкан відповідно до структури:

Перший рядок – одне слово: тема, назва, предмет, іменник.

Другий – два слова: ознаки, прикметники чи причастя, що описують тему.

Третій – три слова, що вказують на дію: дієслова, рідше дієприслівники, які належать до іменника сенкану.

Четвертий – це речення з чотирьох слів: може бути також цитатою або крилатою фразою. Пропозиція висловлює тему цього «вірша».

П'ятий – один іменник, синонім до першого рядка, який узагальнює сказане чи вказує на асоціацію.

Представлення результатів роботи:

- Чи змінилося ваше ставлення до діяльності гуманітарних організацій? Якщо так, то як саме?

V. ПІДСУМКИ ТРЕНІНГУ.

1. Вправа «Дій!»

Мета: сформулювати плани на майбутнє з урахуванням знань, отриманих під час тренінгу

Час: 15 хвилин

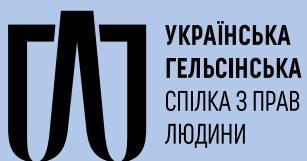
1. Пропонуємо учасникам/учасницям подумати про те, які знання вони отримали під час тренінгу і як планують їх використовувати після завершення навчання.
2. Пропонуємо учасникам/учасницям розділити аркуш паперу на три стовпці з написом «Шість місяців», «Три місяці» й «Завтра» та заповнити ці стовпці.
3. Попросіть кожного учасника зачитати одну найважливішу річ із колонки.

2. Вправа «Прощання»

Час: 10 хвилин.

Мета: Вербальне підбивання підсумків тренінгу, вираз емоційного ставлення учасників/учасниць групи один до одного й до тренерів.

Процедура: учасники/учасниці групи по колу мають можливість висловити думку, наскільки ефективним їм видався тренінг, наскільки він виправдав їхні сподівання, що нового відкрив в області міжособистісних відносин та за тематикою тренінгу; можна також звернутися з реплікою безпосередньо до будь-кого з групи або до тренера/тренерки.

Українська Гельсінська спілка з прав людини (УГСПЛ) – найбільша асоціація правозахисних організацій України. Спілка об'єднує 26 правозахисних недержавних організацій. Метою діяльності УГСПЛ є захист прав людини.

